

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

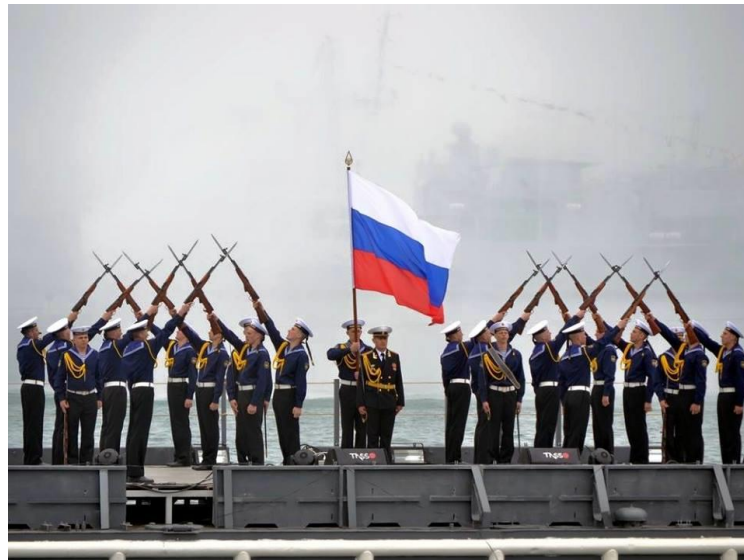
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Από την Μαύρη θάλασσα στον Ειρηνικό ωκεανό. Η διαχρονική ναυτική
στρατηγική της Ρωσίας από τον 17ο αιώνα μέχρι σήμερα.

Όραμα και προκλήσεις για τον 21ο αιώνα.

Ρίζος Χρήστος

(Α.Μ. 1214Μ085)

Επιβλέπων καθηγητής: Χαράλαμπος Παπασωτηρίου

Αθήνα, 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	<i>Προοίμιο</i>	i
	<i>Ευχαριστίες</i>	iii
	<i>Εισαγωγή</i>	
1	Ο στρατηγικός ρόλος του Ναυτικού.	1
2	Περί ναυτικής στρατηγικής.	4
3	Η γεωστρατηγική ισχύς της Ρωσίας.	7
4	Η Ρωσική στρατηγική και ο ρόλος του ναυτικού.	10
	Μέρος Ι- Ιστορική Αναδρομή της Ρωσικής Ναυτικής Στρατηγικής.	
5	Η Ναυτική παράδοση της Ρωσίας. Από τους Ρως στον Μέγα Πέτρο.	13
	5.1 Η καταγωγή των Ρως και η σχέση τους με την θάλασσα.	
	5.2 Η ναυτική παράδοση των Ρώσων. Η σταδιακή ανάπτυξη της χώρας και οι αγώνες της χώρας για έξοδο προς την θάλασσα.	
	5.3 Το Ρωσικό Αυτοκρατορικό Ναυτικό. Ιστορία και στρατηγική από τον 17ο έως τις αρχές του 20ου αιώνα.	
	5.4 Η δράση του Αυτοκρατορικού ναυτικού, μέχρι τον Α' ΠΠ και το τέλος του.	
6	Η ναυτική στρατηγική στα χρόνια της ΕΣΣΔ	44
	6.1 Το Σοβιετικό ναυτικό μέχρι τον Β' ΠΠ.	
	6.2 Η ναυτική στρατηγική κατά την διάρκεια του Ψυχρού πολέμου.	
	6.3 Το πρόγραμμα των Σοβιετικών Υ/Β και η πυρηνική απειλή.	
	Μέρος ΙΙ-Το Ρωσικό ναυτικό στην σύγχρονη εποχή.	
7	Από τα χρόνια της παρακμής στην αναγέννηση.	58
	7.1 Το τέλος της Σοβιετικής Περιόδου.	
	7.2 Η περίοδος Γιέλτσιν. Το Ρωσικό ναυτικό σε λήθαργο.	
	7.3 Η περίοδος Πούτιν και το νέο Ρωσικό ναυτικό Δόγμα.	
	Μέρος ΙΙΙ- Διεθνής παρουσία του Ρωσικού Ναυτικού.	
8	Τα σύγχρονα θέατρα ναυτικών επιχειρήσεων της Ρωσίας.	72
	8.1 Μαύρη θάλασσα-Το ζήτημα της Κριμαίας.	
	8.2 Μεσόγειος θάλασσα.- Η κρίση στην Συρία.	
	8.3 Βόρεια θάλασσα- Αρκτικός κύκλος- Ατλαντικός ωκεανός-Ειρηνικός - Ινδικός ωκεανός.	
9	Προβληματισμοί-Προκλήσεις στον 21^ο αιώνα για το Ρωσικό ναυτικό.	83
	Επίλογος	86
	Βιβλιογραφία	iv

Προοίμιο

Η Ρωσία είναι μια μεγάλη και πλούσια σε πηγές χώρα, που εκτείνεται μεταξύ δύο ηπείρων και 11 ωρικών ζωνών. Μέχρι το 1991 η πρώην ΕΣΣΔ ήλεγχε περίπου 20.000 μίλια ακτογραμμών. Παρόλα αυτά, η γεωγραφία της ήταν αυτή που όριζε το πρώην Αυτοκρατορικό Ναυτικό και το Σοβιετικό ναυτικό κατά το παρελθόν και εξακολουθεί να ορίζει το Ρωσικό ναυτικό σήμερα, ώστε αυτό να επιχειρεί ανάμεσα σε 4 ξεχωριστά θαλάσσια θέατρα. Εξ αιτίας αυτής της κατάστασης και των μεγάλων αποστάσεων που χωρίζουν τις βάσεις του, κανένας ουσιαστικά από τους ξεχωριστούς στόλους, δεν μπορεί να ελπίζει σε άμεση στήριξη, σε περίοδο πολέμου. Η εργασία αυτή εξετάζει την διαχρονική πορεία του Ρωσικού ναυτικού, την δράση του και την στρατηγική που ακολούθησε, σύμφωνα με το εν ισχύ δόγμα του, την διακύμανση της ισχύς του, καθώς και την εν γένει ανταπόκριση του, στο ρόλο τον οποίο κλήθηκε να φέρει εις πέρας, στα διάφορα θέατρα επιχειρήσεων.

Αρχικά κάνει μία ανασκόπηση στην ιστορία του Ρωσικού Ναυτικού, από την ίδρυσή του ως Αυτοκρατορικό Ναυτικό από τον 17ο έως και τις αρχές του 20ου αιώνα, συνεχίζοντας ακολούθως με την μετεξέλιξή του ως την δεύτερη μεγαλύτερη ναυτική δύναμη παγκοσμίως, στα 80 περίπου χρόνια διάρκειας της Ε.Σ.Σ.Δ. και του Ψυχρού Πολέμου, καθώς και στην διάδοχη παρακμάζουσα κατάσταση στην οποία περιέπεσε, κατά την ύστερη μεταβατική περίοδο της Ρωσικής Συνομοσπονδίας και καταλήγει μέχρι την σύγχρονη εποχή όπου παρατηρείται σταδιακά εκ νέου να ενισχύεται, προσβλέποντας να γίνει ξανά, ένα ναυτικό με δυνατότητα, να επιχειρεί και να αναλαμβάνει υπερπόντιες αποστολές. Παρουσιάζεται επίσης η δράση του Ρωσικού Ναυτικού, μέσα από το πρίσμα των αποφάσεων της εκάστοτε πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας, στα μεγάλα ναυτικά θέατρα του Ατλαντικού και της βόρειας θάλασσας, του Αρκτικού τόξου, της Μαύρης θάλασσας, της Μεσογείου και του Ειρηνικού.

Το ερώτημα που προσπαθεί να απαντηθεί, είναι στο κατά πόσο, έχοντας υπόψη τα διαχρονικά προβλήματα που κλήθηκε να αντιμετωπίσει και τις εγγενείς δυσκολίες κατά το παρελθόν, είναι εφικτή σήμερα η φιλόδοξη προσπάθεια του σύγχρονου Ρωσικού ναυτικού να μετεξελιχθεί σε μία ναυτική δύναμη, ανάλογης ισχύος με το παρελθόν, καθώς και ποια μπορεί να είναι η νέα του στρατηγική. Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν, για αυτό τον σκοπό είναι κυρίως βιβλιογραφία, με θέματα που σχετίζονται με την ιστορία του Ρωσικού ναυτικού, την Ρωσική και Σοβιετική πολιτική, την παγκόσμια ναυτική στρατηγική διαχρονικά, άρθρα που αφορούν ναυτικές επιχειρήσεις και θαλάσσιες συγκρούσεις, καθώς επίσης και επιλεγμένη αρθρογραφία από το διαδίκτυο τόσο για θέματα ιστορικά όσο και σύγχρονης εποχής.

Η εν λόγω εργασία καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, η διαχρονική ισχύς της Ρωσίας, η οποία οφείλεται σε στρατιωτικό επίπεδο, μεταξύ άλλων παραγόντων, κατά βάση στην χερσαία της δύναμη, ήταν πάντοτε συνυφασμένη, με την ύπαρξη, ενός αντίστοιχα ισχυρού πολεμικού ναυτικού. Η πολιτική εσωστρέφειας όμως, προϊόν πολλών παραγόντων, κοινωνικών, γεωπολιτικών, και οικονομικών, είχε ως αποτέλεσμα η στρατηγική της χώρας, να περιστρέφεται κυρίως γύρω από την προάσπιση της επικράτειας πρωτίστως και στην συνέχεια για την υλοποίηση των όποιων γεωπολιτικών επιδιώξεων της, που ενδεχομένως αφορούσαν την επέκταση και αύξηση της επιρροής της, σε περιοχές μακράν των συνόρων της. Οι αντικειμενικές δυσκολίες δράσης του Ρωσικού ναυτικού και η στρατηγική της ηγεσίας, πάντα περιόριζε το ναυτικό σε αμυντικό ρόλο πέριξ των ορίων της επικράτειας, σε δεύτερο ρόλο πάντα, πίσω από τις χερσαίες δυνάμεις. Εν τούτοις η παρουσία του παγκόσμια έγινε αισθητή ανά τους αιώνες. Η φιλόδοξη προσπάθεια του νέου Ρωσικού ομοσπονδιακού κράτους, υπό την ηγεσία του ηγέτη της Βλαντίμιρ Πούτιν, για σταδιακή επάνοδο της χώρας, στα πρότερα επίπεδα ισχύος της τέως Σοβιετικής Ένωσης, την υποχρεώνουν, σε στρατιωτικό και στρατηγικό επίπεδο, να δραστηριοποιήσει εκ νέου, αλλά και να ενισχύσει την ναυτικής της δύναμη και παρουσία στις θάλασσες. Πέραν από το όραμα όμως, το μεγάλο ζήτημα που πρέπει να επιλυθεί είναι στο κατά πόσο μπορεί οικονομικά να υποστηριχθεί μακροπρόθεσμα, αυτός ο μεγαλόπνοος στρατηγικός σχεδιασμός και αν παράλληλα η ηγεσία της χώρας έχει πραγματικά την πολιτική βούληση, να εξελίξει το ρωσικό ναυτικό, σε μία δύναμη που θα προβάλλει την ισχύ της χώρας, σε παγκόσμιο επίπεδο πέρα από τα στενά πλαίσια της εγγύς γεωγραφίας της.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήταν παράληψη εκ μέρους μου να μην αναφερθώ στον καθηγητή κ. Χ. Παπασωτηρίου, ο οποίος με μύησε μέσα από το μάθημά του, στην στρατηγική και τις αρχές της, που αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για την συγκεκριμένη διπλωματική εργασία.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω την οικογένειά μου που με στήριξε καθ' όλη την διάρκεια της επίπονης συγγραφικής διαδικασίας παρότι με στερήθηκε από δίπλα της, για μεγάλο χρονικό διάστημα.

“Ναυτικά . . .συνεχώς χρησιμοποιούνται ως ένα όργανο της εθνικής πολιτικής σε καιρό ειρήνης. Με αυτό τον σκοπό, τα ναυτικά έχουν αναλάβει ιδιαίτερη σημασία κάτω από τις τωρινές συνθήκες. Η ευκινησία του στόλου και η ευελιξία του σε περίπτωση περιορισμένων συγκρούσεων τα ενδυναμώνει, τα επιτρέπει να ασκούν επιρροή σε παράκτια κράτη, να εφαρμόζουν και να επεκτείνουν μία στρατιωτική απειλή σε οποιοδήποτε επίπεδο, ξεκινώντας με την επίδειξη από μία μικρή ναυτική δύναμη και καταλήγοντας με αποβατικές δυνάμεις στρατευμάτων στην ακτή.”

Ναύαρχος Σ. Γ. Γκορτσώφ

Εισαγωγή

1. Ο στρατηγικός ρόλος του Ναυτικού

Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα είναι καθολικά αποδεκτή η ακόλουθη αλήθεια: Μία παράκτια χώρα, οφείλει να έχει πολεμικό ναυτικό. Ανεξάρτητα από το μέγεθός τους, τα πολεμικά ναυτικά παγκοσμίως έχουν την ίδια βασική αποστολή. Την προβολή στρατιωτικής ισχύος στα εγγύς ύδατα και ενίοτε μακρύτερα. Διαχρονικά όλες οι διάφορες μορφές κρατικής οντότητας (αυτοκρατορίες, πόλεις- κράτη, Βεσφαλιανά κράτη), που ήθελαν να κυριαρχούν σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο, επεδίωκαν να παρατάσσουν αξιόλογες ναυτικές δυνάμεις και χάραζαν την αντίστοιχη στρατηγική. Εξαίρεση δεν μπορούσε να αποτελεί η Ρωσία, η οποία έφτασε την εποχή της ΕΣΣΔ να γίνει, ένας από τους δύο παγκόσμιους πόλους αναφοράς στον αιώνα που πέρασε. Μετά την κάμψη της ισχύος της, ως ΕΣΣΔ, η διάδοχος Ρωσική δημοκρατία προσπαθεί να επανέλθει στο διεθνές στερέωμα, ως παγκόσμια δύναμη. Στην νέα στρατηγική που χαράζει, σημαντικό μερίδιο ευθύνης, αποκτά και πάλι το πολεμικό της ναυτικό, το οποίο αναμένεται να αναβαθμιστεί και να πρωταγωνιστήσει τα επόμενα χρόνια.

Για κάποιον φιλελεύθερο θεωρητικό διεθνών σχέσεων, ο ρόλος των πολεμικών ναυτικών, κυρίως κατά την ειρήνη, είναι ίσως λίγο έως πολύ ίδιος για χιλιάδες και πλέον χρόνια. Αυτός είναι, η διαφύλαξη των θαλάσσιων συνόρων του κράτους, η επίδειξη της σημαίας του, η αποτροπή των αντιπάλων, η διασφάλιση της ελεύθερης ναυσιπλοΐας¹ και του θαλάσσιου εμπορίου. Στις μέρες μας ο ρόλος τους

¹ Ο πρώτος που διατύπωσε την ιδέα “περί ελεύθερης ναυσιπλοΐας” στις αρχές του 17^{ου} αιώνα με το έργο του **“Mare Liberum”** (1609), ήταν ο Ολλανδός δικαστικός και φιλόσοφος **Hugo Grotius** (1583-1645), εκ των θεμελιωτών των κανόνων διεθνούς δικαίου, την περίοδο της ανόδου της Ολλανδικής

έχει διευρυνθεί με αποστολές ανθρωπιστικής βοήθειας, επιχειρήσεις πολιτικής προστασίας, όπως και επιχειρήσεις ασφάλειας και προστασίας (αντί-τρομοκρατικές ή εναντίων της θαλάσσιας πειρατείας). Τα πολεμικά ναυτικά έχουν επίσης ενεργό ρόλο σε διάφορα διεθνή ζητήματα υψηλού ενδιαφέροντος. Ως τέτοια λογίζονται θέματα που σχετίζονται γενικότερα με το θαλάσσιο περιβάλλον και την θαλάσσια μόλυνση, την ωκεανογραφία, τις θαλάσσιες επιστήμες και έρευνες, ενώ παράλληλα εμπλέκονται άμεσα και σε θέματα εθνικού ενδιαφέροντος, όπως αυτά που σχετίζονται με την εκμετάλλευση και διασφάλιση των ενεργειακών υποθαλάσσιων κοιτασμάτων μιας χώρας, καθώς και του θαλάσσιου πλούτου.

Σε περίοδο κρίσης όμως και ιδίως κατά τον πόλεμο, η ρεαλιστική θεωρητική προσέγγιση, είναι πιο κοντά στην πραγματική τους ταυτότητα. Τα πολεμικά ναυτικά έχουν ως αντικειμενικό σκοπό την προβολή της θαλάσσιας ισχύς της χώρας τους, κατά τέτοιον τρόπο ώστε να αποκλείουν την αντίστοιχη ισχύ του αντιπάλου. Αυτό επιτυγχάνεται ποικιλοτρόπως, είτε προσβάλλοντας τις αντίπαλες ναυτικές δυνάμεις, είτε διενεργώντας αμφίβιες επιχειρήσεις, ή ακόμα αποκτώντας και διατηρώντας τον στρατηγικό έλεγχο θαλάσσιων περιοχών ή παράκτιων χερσαίων. Ο ρόλος τους τις τελευταίες δεκαετίες έχει περαιτέρω επεκταθεί, περιλαμβάνοντας νέες αποστολές και προκλήσεις. Ιδιαίτερα τα ναυτικά των Μεγάλων Δυνάμεων, είναι συνυπεύθυνα μαζί με έτερους κλάδους των ενόπλων δυνάμεων για την εθνική στρατηγική πυρηνικής αποτροπής, την αντί – βαλλιστική άμυνα της χώρας, ενώ εμπλέκονται ακόμα και με το διαστημικό τους πρόγραμμα.

Η Ρωσική δημοκρατία, που διαδέχτηκε και ουσιαστικά, “κληρονόμησε” πολλά από τα στοιχεία της πρώην υπερδύναμης, της τέως Σοβιετικής Ένωσης, δεν έχει καταφέρει ακόμα να φτάσει στο επίπεδο διεθνούς κύρους και αναγνώρισης που κατείχε η πρώτη πολιτική και κρατική οντότητα. Οι σύγχρονοι Ρώσοι ηγέτες ωστόσο, τόσο οι πολιτικοί όσο και οι στρατιωτικοί, δεν έχουν εγκαταλείψει τις δόξες του παρελθόντος και επενδύουν σημαντικά στις ένοπλες δυνάμεις, που ήταν ανέκαθεν ο ακρογωνιαίος λίθος της Σοβιετικής κυριαρχίας, ώστε να επανακάμψει το κύρος και η ισχύς της χώρας στα πρότερα επίπεδα. Ο συντομότερος δρόμος που θα μπορούσε να ακολουθηθεί ενδεχομένως, θα ήταν μέσω της επανέναρξης του πυρηνικού

ναυτικής ισχύος, λίγες δεκαετίες πριν την απαρχή της Βεστφαλιανής εποχής, κατά την διάρκεια του πολέμου θαλάσσιας κυριαρχίας ανάμεσα στις δύο μεγαλύτερες ναυτικές δυνάμεις της εποχής, Ισπανίας και Πορτογαλίας. **Kraska James**, “Maritime Power and the Law of the Sea, *Expeditionary Operations in World Politics*”, Oxford University Press, New York, 2011 ,σελ., 46-50.

προγράμματος. Παρόλα αυτά, στην σημερινή εποχή έχουν ξεπροβάλει νέες πηγές αστάθειας της παγκόσμιας ισορροπίας και η ισχύς των κρατών δεν προβάλλεται τόσο με τα όπλα μαζικής καταστροφής, όπως στο παρελθόν. Το Ρωσικό ναυτικό, το οποίο διαδέχτηκε το αντίστοιχο Σοβιετικό από το 1992, ουσιαστικά κληρονόμησε το μεγαλύτερο μέρος του πρώην Σοβιετικού στόλου. Μαζί όμως κληρονόμησε και το γενικότερο κλίμα παρακμής, που οδήγησε στην πτώση το Σοβιετικό καθεστώς. Οι οικονομικές δυσκολίες, τα πρώτα χρόνια του νέου Ρωσικού ναυτικού, είχαν περιορίσει τις δυνατότητες επιχειρήσεων, στα επίπεδα ενός παράκτιου ναυτικού (Green Water Navy), την ίδια στιγμή που μικρότερα σε μέγεθος ναυτικά, όπως της Γαλλίας και της Μεγάλης Βρετανίας έχουν να επιδείξουν υπερπόντιες δυνατότητες (Blue Water Navy). Κυρίαρχη ναυτική δύναμη και μέτρο σύγκρισης για όλα τα σύγχρονα πολεμικά ναυτικά, εξακολουθεί να είναι, εδώ και 80 περίπου χρόνια οι ΗΠΑ.

2. Περὶ ναυτικής στρατηγικῆς

Ἡ ναυτική στρατηγική, καὶ ἡ σχετιζόμενη με αὐτή, ἐννοία τῆς θαλάσσιας στρατηγικῆς, ἀφορᾷ τὴν στρατηγική που χαράζεται καὶ ἀκολουθεῖται καὶ ἔχει ὡς ἀντικειμενικὸ σκοπὸ, τὴν νίκη στὴν θάλασσα, κατ' ἀντιστοιχία με τὴν χερσαία στρατηγική. Αὐτὸ συμπεριλαμβάνει τὸν σχεδιασμὸ καὶ τὴν διεξαγωγή τῶν θαλάσσιων ἐπιχειρήσεων, τὴν κίνηση καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῶν ναυτικῶν μονάδων, κατὰ τέτοιο τρόπο ὥστε, νὰ ἐπιτρέψει σὲ ἓνα ναυτικὸ διοικητὴ νὰ ἐξασφαλίζει τὸ πλεονέκτημα κατὰ τὴν μάχη, σὲ περιοχὴ που αὐτὸς κρίνει κατάλληλη, ἐνὸς ταυτόχρονα νὰ μπορεῖ νὰ δρᾷ κατάλληλα, ἐξαπατώντας ἐνδεχομένως παράλληλα τὸν ἀντίπαλο. Ἡ ναυτική στρατηγική εἶναι συνήθως προϊόν πολιτικοῦ σχεδιασμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀναλύεται στὸ ἀντίστοιχο ἐκδοθὲν θαλάσσιο δόγμα, ἐνὸς ἡ ἐκτέλεση τῶν σχεδίων σὲ ἐπόμενο στρατιωτικὸ ἐπίπεδο, ἀποτελεῖ τὸ ἔργο τῶν ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῆς ναυτικῆς τακτικῆς. Ἡ ναυτική στρατηγική ὁμως, εἶναι οὐσιαστικά διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη χερσαία, καθὼς στὴν θάλασσα δὲν ὑπάρχει ἡ δυνατότητα μόνιμης κατοχῆς μιᾶς περιοχῆς. Με ἐξαίρεση τὴν ἀλιεία, καὶ τὰ ἐνεργειακὰ κοιτάσματα, δὲν ὑπάρχουν ἄλλα περιοριστικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐνδεχομένως μπορεῖ νὰ σου στέρησει ὁ ἐχθρὸς, ἐνὸς καμία θαλάσσια ἐκτασὴ δὲν διαθέτει τὶς κατάλληλες φυσικὲς πηγές γιὰ ἀμέση ἐκμετάλλευση, ἀπὸ ὁποιοδήποτε στόλο που ἐπιχειρεῖ σὲ αὐτὴ ὥστε νὰ αὐτοσυντηρηθεῖ. Ἐτσι ἐνὸς ἓνα χερσαῖο στράτευμα μπορεῖ νὰ καλύψει πιθανότατα τὶς ἀνάγκες του σὲ ἐφόδια ἀπὸ τὴν γῆ που ἐπιχειρεῖ καὶ κατέχει ἐστὼ καὶ προσωρινά, τὸ ναυτικὸ ἀντίθετα πρέπει νὰ βασίζεται μόνον στὰ ἐφόδια που μπορεῖ νὰ μεταφέρει τὴν δεδομένη στιγμή καὶ ἐνδεχομένως σὲ ἐν πλῶ ἀνεφοδιασμὸς, ὅποτε αὐτὸ εἶναι ἐφικτό.

Ἡ ἱστορία τῆς σύγχρονης ναυτικῆς στρατηγικῆς εἶναι σχετικὰ σύντομη, μόλις ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 17^{ου} αἰῶνα, ὅταν καὶ ἐφαρμόστηκαν ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοσάξονες ὁργανωμένες ἐπιχειρήσεις συνοδείας ἐμπορικῶν στόλων, γιὰ προστασία ἐναντὶ τῆς πειρατείας τῆς ἐποχῆς, ἐνὸς ἀργότερα ἐφαρμόστηκαν ναυτικοὶ ἀποκλεισμοὶ σὲ ἐχθρικά λιμάνια σὲ καιρὸ πολέμου. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι στὴν ἀρχαιότητα μεγάλες ναυτικὲς δυνάμεις, ὅπως τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας, ἀργότερα τῆς Ρώμης καὶ ἀκολούθως οἱ μεγάλες ναυτικὲς δυνάμεις τῆς ἐποχῆς τῶν ἀνακαλύψεων, τῆς Ἰσπανίας, τῆς Πορτογαλίας ἀκόμα καὶ τῆς Ολλανδίας μέχρι τὴν ἐποχὴ τῆς πρωτοπόρου καὶ κυρίαρχης, γιὰ σχεδὸν δύο αἰῶνες τῆς Μ. Βρετανίας, δὲν εἶχαν ἐφαρμόσει κατὰ τὸ παρελθὸν κάποιου εἶδους ναυτικὴ στρατηγική. Οἱ θεωρητικοὶ ὁμως τοῦ εἶδους, ὁ

Αμερικανός πλοίαρχος Α.Τ. Μάχαν (Ct. Alfred Thayer Mahan (1840-1914)) και αργότερα οι Βρετανοί αξιωματικοί Κολόμβοι (Captain John H. Colomb (1838-1909)- Admiral Phillip Colomb (1831-1899)) καθώς και ο ιστορικός Τζούλιαν Κορμπέτ (Sir Julian Corbett (1854-1922))² ουσιαστικά ήταν οι πρώτοι, περί τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, που μελέτησαν διεξοδικά τον ναυτικό πόλεμο και παρουσίασαν μια συγκροτημένη θεωρία, ειδικά γύρω από την ναυτική στρατηγική και την ναυτική ισχύ, κατ' αντιστοιχία με αυτή που είχαν αναπτύξει νωρίτερα ο Τζόμινι (Antoine-Henry Jomini) ή ο Κλάουζεβιτς (Carl Von Clausewitz), αναφερόμενοι όμως κυρίως στις χερσαίες επιχειρήσεις. Και οι Ρώσοι όμως φημίζονταν για τους ναυτικούς στρατηγιστές τους, όπως ήταν ο εμπνευστής και δημιουργός της Σοβιετικής ναυτικής ισχύος, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού πολέμου, Ναύαρχος Σ. Γκορτσώφ (Sergey Georgiyevich Gorshkov (Сергѣй Георгиевич Горшков 1910 - 1988)).

Ειδικά αναφερόμενοι στην ναυτική στρατηγική της σύγχρονης εποχής, από την εποχή του Ιμπεριαλισμού και ειδικότερα μετά τον Β' ΠΠ, όσον αφορά την ναυτική ισχύ των Μεγάλων Δυνάμεων, αλλά και των διαφόρων αναδυόμενων περιφερειακών δυνάμεων, επιδίωξη ήταν και είναι η απόκτηση και διατήρηση ως μέσο παραγωγής αυτής, ενός ναυτικού ανοικτών θαλασσών, ή κατά το λεγόμενο στην διεθνή ορολογία «**Blue Water Navy**».³ Η απόκτηση μιας τέτοιας ναυτικής δύναμης, προσδίδει την δυνατότητα σε μία χώρα, προβολής ισχύος μακριά από την επικράτεια της και για τον λόγο αυτό συνήθως περιλαμβάνει αεροπλανοφόρα στην δύναμή της αποβατικές δυνάμεις και μεγάλες μονάδες κρούσης. Ναυτικά με μικρότερες δυνατότητες μπορούν να αναπτύξουν μία ανάλογη δύναμη, με μικρότερη όμως σύνθεση μονάδων και για συντομότερο χρονικό διάστημα. Ο ορισμός είναι λίγο αυθαίρετος αφού επί παραδείγματι, ενώ τόσο οι ΗΠΑ όσο και η Γαλλία ανήκουν σε αυτή την κατηγορία, εντούτοις έχουν διαφορετικές δυνατότητες.⁴

² Ο Κορμπέ όπως αναφέρει στο σύγγραμμά του ο ιστορικός Geoffrey Till θεωρούσε ότι η πραγματική αξία της θαλάσσιας ισχύος δεν είχε να κάνει με ότι συνέβαινε στην θάλασσα καθεαυτή αλλά το πώς επηρέαζαν οι θαλάσσιες επιχειρήσεις τις αντίστοιχες χερσαίες. **Bratton Patrick, Till Geoffrey, "Sea Power and the Asia-Pacific: The Triumph of Neptune"**, Routledge, NY, 2012, σελ.1-2.

³ **Blue Water Navy**: Είναι μία ναυτική δύναμη ικανή να επιχειρεί στον ανοικτό ωκεανό και στο βαθιά θάλασσα.. Είναι μία έκφραση με ρίζες Βρετανικές για να περιγράψει μία ναυτική δύναμη με εκστρατευτικές δυνατότητες. Χωρίς να είναι απόλυτος ο ορισμός, η ουσία περιγράφει την απαίτηση για την ικανότητα εξάσκησης θαλάσσιου ελέγχου από μία ναυτική δύναμη σε ευρύς αποστάσεις. **British Maritime Doctrine, BR 1806, 3^η Έκδοση**". Ο αντίστοιχος ορισμός από την υπηρεσία εθνικής ασφαλείας των ΗΠΑ, είναι: «Μια ναυτική δύναμη ικανή για επιχειρήσεις μεγάλης διάρκειας στους ωκεανούς και στις βαθιές θάλασσες».

⁴ **Bratton P, Till G.**, ό.π., σελ. 46-50.

Το Ρωσικό Ναυτικό, σύμφωνα με τον Βρετανό ιστορικό Καθηγητή Geoffrey Till ανήκει θεωρητικά σε αυτή την κατηγορία. Το Σοβιετικό Ναυτικό ιδιαίτερα, διατηρούσε ικανή δύναμη να αντιπαρατεθεί στην κύρια αντίπαλο της, τις ΗΠΑ, παρόλα αυτά μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου και την επακόλουθη διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ., από το 1991 και μετά, λόγω της έλλειψης κονδυλίων οδήγησαν σε σταδιακή παρακμή. Ο νέος Πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας Β. Πούτιν μόλις το 2007, επανέφερε στο προσκήνιο, την επιθυμία της Ρωσικής ηγεσίας για επαναδημιουργία ενός ισχυρού ναυτικού τουλάχιστον αντίστοιχου βεληνεκούς με το πρόσφατο παρελθόν.⁵ Σε αντίθεση όμως με την παρελθούσα δραστηριοποίηση στην περιοχή του Ατλαντικού, όπως αυτή συνέβαινε κατά κύριο λόγο την περίοδο του Ψυχρού πολέμου, οι τωρινοί αναλυτές πιστεύουν ότι, η στρατηγική έμφαση θα δοθεί πλέον στην περιοχή του Ειρηνικού, όπου η ένταση μεταξύ Κίνας και ΗΠΑ έχει ήδη μεγαλώσει επικίνδυνα τα τελευταία χρόνια και αναμένεται να συνεχιστεί στο μέλλον.

6

⁵ **Dutton Peter**, “Twenty-First Century Seapower: *Cooperation and Conflict at Sea*.”, Routledge, London, 2013, σελ. 119–120.

⁶ **Gorenburg Dmitry**, “Russian navy shifts strategic focus with China in mind”, 23 Μαΐου 2011, <https://russiamil.wordpress.com>

3. Η γεωστρατηγική ισχύς της Ρωσίας

«Η Ρωσία είναι ένας γρίφος, τυλιγμένος σε ένα μυστήριο, παγιδευμένο μέσα σε ένα αίνιγμα»

Ουίνστον Τσόρτσιλ

Η Ρωσία ήδη από τον 15^ο αιώνα μΧ. είχε αρχίσει να συγκαταλέγεται ανάμεσα στις Μεγάλες Δυνάμεις. Η ισχύς της όμως πήγαζε, κυρίως από την δυνατότητα της να παρατάσσει μεγάλες χερσαίες δυνάμεις. Δύο περίπου αιώνες μετά, κατά την εποχή της δυναστείας των Ρομανώφ, και ειδικά του οραματιστή, πρωτεργάτη και δημιουργού του σύγχρονου ναυτικού της, του Μέγα Πέτρου, άρχισε σταδιακά να συγκαταλέγεται και στις μεγάλες ναυτικές δυνάμεις. Η ναυτική στρατηγική όμως, που πήγασε από τα Άγγλο-σαξονικά κράτη, εμφανίζεται εντελώς διαφορετικά σε αυτή την χώρα. Η Ρωσία σε αντίθεση, με την Μεγάλη ναυτική Δύναμη των ΗΠΑ (την μεγαλύτερη δύναμη παγκοσμίως γενικώς) καθώς και την προκάτοχό αυτής της Μ. Βρετανίας, θεωρείται από πολλούς αναλυτές και ιστορικούς -όχι άδικα- μία κατά βάση Ηπειρωτική Δύναμη.

Την γεω-στρατηγική ιδιαιτερότητα της χώρας ανέλυσε επιτυχώς, ο Άγγλος γεωγράφος της Βικτωριανής εποχής Χάλφορντ Μακίντερ (Sir Halford Mackinder), ο οποίος ανέπτυξε μία νέα γεωπολιτική θεωρία στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, αφηφώντας τον Μάχαν, η οποία υπερτόνιζε την αξία της γεωγραφικής θέσης ενός κράτους, ειδικότερα στην περιοχή της Ευρασίας, η οποία αποτελεί κατ' αυτόν, την πλέον ζωτική περιοχή παγκοσμίως και η οποία καθορίζει την πρωτοκαθεδρία στο διεθνές σύστημα. Οι ηγέτες της Ρωσίας, από την εποχή του Μέγα Πέτρου και της Μεγάλης Αικατερίνης, πάντα θεωρούσαν ότι, το κύριο μέσο για να ενώσουν όλα τα κοινωνικά στρώματα της επικράτειάς τους ήταν, η προώθηση του πατριωτισμού και της λαϊκής ενότητας, γύρω από αυτούς, είτε αυτός ήταν ο Τσάρος, είτε μεταγενέστερα ο ηγέτης του Σοβιετικού Κομμουνιστικού κόμματος. Ιδιαίτερα κατά την διάρκεια της Σοβιετικής Ένωσης, αυτό επιτυγχάνονταν με την προβολή και την προώθηση της ισχυρής στρατιωτικής δύναμης του κράτους. Τα χρόνια για παράδειγμα, του Ψυχρού πολέμου οι Σοβιετικοί ηγέτες πάσχιζαν να αποδείξουν στον λαό ότι η Ε.Σ.Σ.Δ., ήταν εξίσου ισχυρή με τις ΗΠΑ και αναγνωρίζονταν παγκοσμίως ως ισάξιες υπερδυνάμεις. Το κυριότερο μέσο προβολής της ανόδου μιας χώρας, στο επίπεδο της “υπερδύναμης”, ήταν κυρίως μέσω της ικανότητας παραγωγής μεγάλης στρατιωτικής ισχύος, το οποίο αποτελούσε και τον κυρίαρχο πυλώνα και προπύργιο

του Σοβιετικού κράτους και ήταν το κυρίαρχο μέσο εφαρμογής της εξωτερικής πολιτικής του.

Σύμφωνα με τον Μακίντερ, η χερσαία ισχύς μια χώρας, είναι ο πιο αποφασιστικός παράγοντας ισχύος στην διεθνή πολιτική, και είναι σαφέστατα μεγαλύτερη απ' ότι η τυχόν στήριξη στις αντίστοιχες ναυτικές της δυνάμεις. Η ιστορία όμως είναι γεμάτη παραδείγματα συγκρούσεων μεταξύ, χερσαίων δυνάμεων και αντίστοιχων ναυτικών, κατά τις οποίες σαφέστατα οι τελευταίες διατηρούσαν το πλεονέκτημα, λόγω τακτικής ευελιξίας, το οποίο μπορούσαν και να κεφαλαιοποιήσουν. Το πλέον σημαντικό παράδειγμα, που θα αναφερθεί και παρακάτω, ήταν η επικράτηση των ναυτικών δυνάμεων της Μ. Βρετανίας και της Γαλλίας έναντι της χερσαίας, κατά βάση, δύναμης της Ρωσίας κατά τον Κριμαϊκό πόλεμο στα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Παρότι η Μόσχα ήταν πιο κοντά στο πεδίο μαχών, οι αντίπαλες δυνάμεις είχαν καταφέρει να μεταφέρουν τον πόλεμο στο σημείο επιλογής τους, το οποίο μπορούσαν και να υποστηρίξουν αμεσότερα, αποκόπτοντας έτσι το στρατηγικό πλεονέκτημα που προσέδιδε η χερσαία ισχύς της πρώτης. Ο γενικός όμως κανόνας είναι ότι, οι χερσαίες δυνάμεις υπερτερούν, αφού άλλωστε αντικειμενικός σκοπός και καλύτερο μέσο πίεσης για την εξασφάλιση των οποιονδήποτε πολιτικών διεκδικήσεων, είναι η κατοχή χερσαίων εδαφών, κάτι που το ναυτικό αδυνατεί από μόνο του να επιτύχει.⁷

Η πρωτοβουλία ανήκε ιστορικά, με το μέρος των ναυτικών δυνάμεων λόγω της ευελιξίας και της ταχύτητας ανάπτυξης. Το πλεονέκτημα όμως αυτό, όπως προέβλεψε ο Μακίντερ, μελλοντικά θα ανατρέπονταν, καθώς οι νέες τεχνολογίες (εννοώντας την ανάπτυξη του σιδηροδρόμου) θα προσέδιδαν νέες δυνατότητες, ταχύτερης ανάπτυξης των χερσαίων δυνάμεων και μεταφοράς πολεμικού υλικού σε μεγάλες αποστάσεις. Με δεδομένη την στενότερη εσωτερική γραμμή επικοινωνιών που έχαιραν οι χερσαίες δυνάμεις, θα αποκτούσαν το στρατηγικό πλεονέκτημα έναντι των ναυτικών. Ειδικότερα για το γεωπολιτικό επίπεδο της Ευρασίας ο Μακίντερ προέβλεψε ότι, η χώρα η οποία θα κυριαρχούσε στην Ευρώ- Ασιατική μάζα, θα ήλεγχε κατ' επέκταση την Κεντρική Ευρώπη και θα ήταν ο άξονας ελέγχου όλων των

⁷ Αυτό ήταν άλλωστε και το μεγαλύτερο πλεονέκτημα των ναυτικών δυνάμεων. Κατά αντιστοιχία οι οι Μογγόλοι, κατά τους προηγούμενους αιώνες είχαν εκμεταλλευτεί την ταχύτητα που τους προσέδιδε το ιππικό τους, σαρώνοντας τις πεδιάδες, (σαν μία χερσαία θάλασσα), για να δημιουργήσουν την αυτοκρατορία τους, σαρώνοντας την Ρωσική επικράτεια κατά το παρελθόν. Krsaska J., ό.π, σελ. 76.

γεωπολιτικών αλλαγών. Όταν δε κάποια χώρα έχει καταφέρει να ελέγξει την Ευρασία που είναι το μεγαλύτερο και σημαντικότερο χερσαίο κομμάτι του πλανήτη, σχετικά εύκολα μπορεί στην συνέχεια να κυριαρχήσει σε όλο τον κόσμο. Αυτό σήμαινε ότι η Ρωσία, ως χερσαία δύναμη, είχε και το στρατηγικό πλεονέκτημα έναντι των αντιπάλων ναυτικών δυνάμεων. Άρα η θεωρία του Μάχαν και των υποστηρικτών του, περί της ισχύος των ναυτικών δυνάμεων, ήταν βασισμένη σε εσφαλμένες, κατ' αυτόν αντιλήψεις.⁸

Τη θεωρία του Μακίντερ για την πρωτοκαθεδρία της χερσαίας ισχύος έναντι των λοιπών μορφών (ναυτικής, εναέριας & πυρηνικής) αποτυπώνει καλύτερα στο έργο του ο καθηγητής Τζ. Μιρσχάιμερ.⁹ Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά, το ανωτέρω παράδειγμα της εκστρατείας της Κριμαίας, αποτελεί σχεδόν μοναδική εξαίρεση στο είδος του, όπου μία Μεγάλη ναυτική δύναμη (ή σύμπραξη δύο δυνάμεων Αγγλίας-Γαλλίας) επιτέθηκαν, ενάντια σε μία Μεγάλη χερσαία Δύναμη με θετικά αποτελέσματα. Υπήρξαν όμως αρκετοί άλλοι παράγοντες που έπαιξαν σημαντικό ρόλο, για αυτό το αποτέλεσμα, που απέτρεψαν ουσιαστικά την χερσαία δύναμη (την Ρωσία εν προκειμένω) από το να αναπτύξει το μέγεθος της χερσαίας της ισχύος, γεγονός που θα ανέτρεπε το τελικό αποτέλεσμα υπέρ της.

⁸ **Mackinder H.J.**, *“Democratic Ideals and Reality. A study in the Politics of Reconstruction”*, Constable & Company, London, 1919, σελ., 40–41.

⁹ **Mearsheimer J.J.**, *“The Tragedy of Great Power Politics”*, W.W Norton & Company Ltd, NY, 2001, Κεφ.4.

4. Η Ρωσική στρατηγική και ο ρόλος του ναυτικού

Οι Σοβιετικοί μπορούν να θεωρηθούν αδόκιμα “Κλαουζεβετσιανοί”, με την ευρεία έννοια της θεωρίας περί πολέμου, λαμβάνοντας υπόψη την γενικότερη προσέγγιση τους όσον αφορά τα ζητήματα περί πολέμου, αφού τα αποφθέγματα του Κλάουζεβιτς, περί της υποταγής της στρατιωτικής ηγεσίας στην πολιτική ηγεσία, την σημαίνουσα βαρύτητα που έδινε στην έννοια του “κέντρου βάρους”, ή ακόμα την αφοσίωση στην ιεράρχηση των αντικειμενικών σκοπών που εξισορροπεί την στρατηγική σημασία έναντι της διαχρονικότητας, τους έβρισκαν σύμφωνους και τις δίδασκαν στις στρατιωτικές τους ακαδημίες.¹⁰

Οι Ρώσοι στρατηγιστές διαχρονικά μελετούσαν και υπερτόνιζαν την σημασία εξαγωγής γενικών κανόνων μέσα από τα ιστορικά παραδείγματα.¹¹ Η Ρωσία θεωρούσε και η ίδια ανέκαθεν τον εαυτό της ως χερσαία δύναμη, της οποίας η ναυτική στρατηγική και οι ναυτικές της επιχειρήσεις τελούσε πάντοτε στο πλαίσιο ειδικότερης υποστήριξης της στρατηγικής των χερσαίων δυνάμεων. Ακόμα και στο απόγειο του Ψυχρού πολέμου, που η ισχύς του Σοβιετικού ναυτικού ήταν μεγαλύτερη από ποτέ, όντας η δεύτερη μεγαλύτερη ναυτική δύναμη παγκοσμίως, όταν και κυριαρχούσε η στρατηγική αντίληψη του Ναύαρχου Γκορτσώφ, η γενικότερη θεωρητική της στρατηγική προσέγγιση δεν άλλαξε. Θα ήταν εσφαλμένο λοιπόν να εξεταστεί η ναυτική στρατηγική της Ρωσίας εν προκειμένω, με τα δεδομένα και σύμφωνα με τις θεωρίες του Μάχαν, του Κορμπέ ή των λοιπών Δυτικών ναυτικών δυνάμεων και θεωρητικών.

Μια πιο ρεαλιστική προσέγγιση, σε συνδυασμό με τις περιορισμένες πηγές του Ρωσικού ναυτικού θα παρουσίαζαν και θα ανέλυαν καλύτερα τον ρόλο που είχε το ναυτικό της χώρας. Επιπλέον στην Ρωσία πρέπει να σημειωθεί ότι, αντίθετα με την αντίστοιχη πρακτική της Δύσης, όπου παρουσιάζεται μία ισορροπία μεταξύ των κλάδων των ενόπλων δυνάμεων, οι ένοπλες δυνάμεις της χώρας αυτής είχαν ανέκαθεν χερσαίους προσανατολισμούς. Την Αυτοκρατορική περίοδο το ναυτικό θεωρούνταν ένα ελιτίστικο σώμα χωρίς όμως ιδιαίτερη βαρύτητα. Αντίστοιχα στην Σοβιετική περίοδο στα υψηλότερα στρατιωτικά κλιμάκια κυριαρχούσαν αξιωματικοί,

¹⁰ Ο πρωτεργάτης της Σοβιετικής Ένωσης Ι. Λένιν στήριζε τις πολιτικές του ιδέες και κατά κάποιο σύμφωνα με την στρατηγική του Κλάουζεβιτς.

¹¹ **McCWire Michael**, “Military Objectives in Soviet Foreign Policy”, Brookings Institution Pr., Washington D.C., 1987, σελ., 126-127.

προερχόμενοι από το στρατό ξηράς, ενώ και στα διακλαδικά κέντρα αποφάσεων, η παρουσία τόσο του ναυτικού, όσο και των λοιπών σωμάτων έναντι του στρατού ξηράς ήταν στον ελάχιστο επιτρεπτό βαθμό¹².

Την δεκαετία του 60, η Σοβιετική στρατηγική παρακολούθησης των Αμερικανικών αεροπλανοφόρων και ναυτικών δυνάμεων στην Μεσόγειο, από ελαφρά οπλισμένες ναυτικές μονάδες, ήταν προϊόν παραδοσιακής προσέγγισης των επιχειρήσεων από επιτελείς με στρατό-κεντρική αντίληψη, παρά ναυτική. Η κεντρική ιδέα ήταν ότι δεν απαιτούνταν από μεριάς Ε.Σ.Σ.Δ., η ανάπτυξη μεγάλων δυνάμεων κρούσεως για αντιπαράθεση με τον Αμερικανικό στόλο και σε περίπτωση πολέμου οι “ελαφριές” ανεπτυγμένες ναυτικές μονάδες, θα λειτουργούσαν απλά ως μέσο υπόδειξης των εχθρικών ναυτικών θέσεων, στα διαθέσιμα βαλλιστικά χερσαία συστήματα. Η σίγουρη στην συνέχεια, θυσία αυτών των μονάδων, σε περίπτωση σύγκρουσης, δικαιολογούνταν απόλυτα στην λογική της θεωρίας αποφυγής ρίσκων και της πολιτικής για την “προστασία της ειρήνης”. Τέτοιες αντιλήψεις απείχαν βεβαίως φυσικά, μακράν από κάθε παραδοσιακή ναυτική σκέψη των Δυτικών. Οι ιδέες περί άμυνας περιοχής, καθώς και της στρατηγικής “άμυνας σε βάθος”, όπως θα αναπτυχθεί σε επόμενο κεφάλαιο, και όχι της εξασφάλισης της θαλάσσιας κυριαρχίας, δείχνει επίσης την επιρροή και επιβολή, της στρατηγικής του στρατού ξηράς, στον γενικότερο τρόπο αντίληψης της Ρωσικής γεω-στρατηγικής φιλοσοφίας.

Ιστορικοί λόγοι εξηγούν επακριβώς την αντίθετη λογική των Ρώσων περί της ναυτικής στρατηγικής έναντι των Δυτικών. Οι τελευταίοι θεωρούσαν ανέκαθεν την θάλασσα ως το μέσο που ένωνε μη γειτνιάζουσες περιοχές. Αντίθετα οι Ρώσοι θεωρούσαν την θάλασσα ως μία ζώνη “προστασίας”, η οποία θα κρατούσε μακριά μία ενδεχόμενη απειλή για την επικράτεια. Κατ’ αυτόν τον τρόπο, οι ναυτικές δυνάμεις της Βαλτικής, ή της Μαύρης θάλασσας, είχαν αμυντικούς προσανατολισμούς και ως κύριο στρατηγικό στόχο είχαν, τον αποκλεισμό της εισόδου των εχθρικών δυνάμεων στον τομέα ευθύνης τους, παρά την επιθετική πρωτοβουλία και την ανάπτυξη σε περιοχές μακράν των βάσεών τους.

Η θεωρία του Μάχαν, περί συγκέντρωσης των ναυτικών δυνάμεων σε μία περιοχή, είχε εφαρμογή με την έννοια του αποκλεισμού μιας περιοχής πλησίον της

¹² Κατά την Σοβιετική περίοδο από τους 30 επιτελείς που αποτελούσαν το ανώτατο στρατιωτικό συμβούλιο οι 25 προέρχονταν από τον στρατό ξηράς και οι υπόλοιποι από τα λοιπά σώματα .**MccGwire M.**, ό.π, σελ., 135.

Ρωσικής επικράτειας (όπως τα στενά των Δαρδανελίων) και αποτροπής εισόδου του αντιπάλου σε αυτά, αντίθετα ίσως με την Δυτική αντίληψη, που θεωρούσε ενδεχόμενη απειλή την έξοδο του Ρωσικού ή Σοβιετικού στόλου προς την Μεσόγειο, ή τους ωκεανούς. Η ηγεσία της χώρας είχε ως πρώτο μέλημα την δημιουργία ενός ναυτικού για περιορισμένο ρόλο, ο οποίος θα αντιμετώπιζε συγκεκριμένο είδος απειλής, με έμφαση στην ευελιξία. Οι προτεραιότητες άλλωστε αντιμετώπισης της απειλής θα καθορίζονταν από τον τρόπο που θα δρούσαν οι χερσαίες δυνάμεις έναντι ακόμα και μιας απειλής που θα προέρχονταν από την θάλασσα. Η διαχρονική αυτή αντίληψη της Ρωσικής ηγεσίας είχε άμεσο αντίκτυπο και ως προς το δαπανηρό κατά τα άλλα, ναυτικό εξοπλιστικό πρόγραμμα, το οποίο καλούνταν να ανταποκριθεί και να συμμορφωθεί μέσα στους ανωτέρω κανόνες.¹³

Εικόνα 1: Βαρύ καταδρομικό της Σοβιετικής περιόδου τ. **Kirov**. Ακόμα και η σχεδίαση και ο φερόμενος εξοπλισμός των ναυτικών μονάδων, είχε ενσωματώσει αντιλήψεις στρατού ξηράς, αφού οι Σοβιετικοί επένδυαν πολύ στον βαρύ και περίσσιο οπλισμό έναντι πιο εκλεπτυσμένων τεχνολογικών συστημάτων που εξόπλιζαν τις αντίστοιχες Δυτικές ναυτικές μονάδες.

¹³ MccGwire M., ό.π., σελ., 120-125.

Μέρος Ι -Ιστορική Αναδρομή της Ρωσικής Ναυτικής Στρατηγικής

5. Η Ναυτική παράδοση της Ρωσίας. Από τους Ρως στον Μέγα Πέτρο.

«Στους παλαιούς καιρούς η Ρωσία ήταν αρκετά θαρραλέα και γενναία, αλλά όχι καλά εξοπλισμένη για την θέση της. Όπως λέει και μία πολιτική παροιμία: Κράτη χωρίς ναυτικό παλεύουν με ένα άκρο- Έτσι και τότε, η χώρα μας, είχε μόνο ένα χέρι»

Μέγας Πέτρος

Αν κάποιος επισκεφτεί το Ναυτικό μουσείο της Σεβαστούπολης στην Κριμαία, θα δει μεταξύ των πολλών άλλων εκθεμάτων, σε περιφανές σημείο την μπαρουτοκαπνισμένη σημαία του Τουρκικού στόλου, ως λάφυρο από την ναυμαχία της Σινώπης (1850), που σηματοδοτούσε την απόλυτη κυριαρχία των Ρώσων, έναντι των Οθωμανών στην Μαύρη θάλασσα μετά από αιώνες συγκρούσεων. Η Ρωσία, δεν είχε εξ ιδρύσεως το πλεονέκτημα να περιβάλλεται από θάλασσα, η οποία θα της προσέδιδε με την σειρά της, τα όποια οικονομικά ή στρατηγικά οφέλη. Ο αγώνας για την έξοδο σε αυτές, θα ήταν πολύχρονος και σκληρός. Δεν έχει έννοια να αναζητηθεί ναυτική στρατηγική τους πρώτους αιώνες του Ρωσικού κράτους, εφόσον κατ' ουσία δεν υπήρχε, αξιόλογο και οργανωμένο ναυτικό. Πρέπει ωστόσο να γίνει μία αναφορά στην σταδιακή ανάπτυξη της ναυτικής ισχύος της χώρας, γιατί ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά των Ρώσων είναι η προσκόλληση τους στην παράδοση. Το Ρωσικό ναυτικό ιδιαίτερα, έχει να επιδείξει σημαντικό ιστορικό ρόλο, από την δημιουργία του, τις μάχες που έδωσε, τις επαναστάσεις που το ταλάνισαν και τους δεσμούς που σφυρηλάτησε, με τον κοινωνικό ιστό της χώρας και τους κατοίκους, ιδιαίτερα αυτών στις παράκτιες περιοχές.

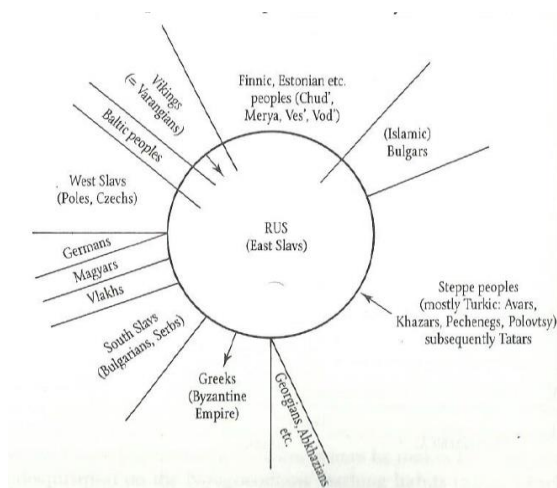
5.1 Η καταγωγή των Ρως και η σχέση τους με την θάλασσα.

Η καταγωγή των Ρώσων δεν είναι ξεκάθαρη ακόμα και σήμερα. Σύμφωνα με ορισμένες ιστορικές πηγές, κυρίως σωζόμενες από κείμενα των Βυζαντινών, που τους αντιμετώπισαν τον 8^ο αιώνα μΧ., οι βόρειοι αυτοί βάρβαροι επιδρομείς, προέρχονταν από φυλές που κυριαρχούσαν στην περιοχή γύρω από οικισμούς, όπως το Κίεβο και το Νοβγκόροντ, (όχι τυχαία αφού ήταν κτισμένοι σε υδάτινους κόμβους ποταμών) το δεύτερο μισό της 1ης χιλιετηρίδας.

Εικόνα 2: Ο πρώτος ηγέτης των Ρως **Ρούρικ** αποβιβάζεται στην λίμνη Λάτογκα (μεγαλύτερη λίμνη της Ευρώπης) τον 9^ο αιώνα μ.Χ.

Η πιθανότερη καταγωγή τους, ήταν προϊόν πρόσμιξης ντόπιων σλαβικών φύλων, με αντίστοιχους Βόρειους Βίκινγκ (Βάραγγοι όπως αναφέρονται στην Βυζαντινή παράδοση), οι οποίοι προήλθαν από τις ακτές της Ανατολικής σημερινής Σουηδίας, δια μέσω του φιλανδικού κόλπου και εισχώρησαν, αρχικά είτε ως επιδρομείς είτε ως έμποροι, για να κατακτήσουν τελικά εκείνες τις περιοχές. Όπως όλοι οι αρχαίοι λαοί, οι Σλάβοι της περιοχής έχτιζαν οικισμούς κοντά στους ποταμούς και τις λίμνες.

Εικόνα 3: Σχηματική αναπαράσταση των Ρως και των γειτόνων τους.

Πηγή: Gulland Robin Milner, "The Russians", Blackwell, Malden, 1997, σελ 51.

Η σχέση τους με το υδάτινο στοιχείο ήταν αρκετά στενή. Η αλιεία παρείχε την απαραίτητη τροφή, και οι υδάτινες αυτές αρτηρίες ήταν η κύρια διαδρομή για τις μετακινήσεις τους, αλλά κυρίως για το εμπόριο. Καθώς η ναυπηγική τους βελτιώνονταν τα αρχικά κωπήλατα μονόξυλα, μετατράπηκαν με την βοήθεια των ιστίων σε ικανά πλοία που τους επέτρεψαν να πλεύσουν στις γύρω θάλασσες. Από τον 7^ο αιώνα μ.Χ, είχαν καταφέρει να πλοηγήσουν, μέσα από τους μεγάλους Ευρωπαϊκούς ποταμούς, στις ανοικτές θάλασσες μέχρι την Θεσσαλονίκη, την Κρήτη, τις Ν. ακτές της Ιταλίας και φυσικά μέχρι την Κων/πολη.

Εικόνα4: Χάρτης με τις εμπορικές διαδρομές των Ρως (9^{ος}-10^{ος} αιώνες μ.Χ).

Όπως περιγράφεται στις αφηγήσεις των Ρώσικων χρονικών αλλά και στις περιγραφές των Βυζαντινών γραπτών κειμένων, αυτοί οι επιδρομείς εμφανίστηκαν έξω από τα τείχη της Κωνσταντινούπολης όπως αναφέρεται στην ιστορία τους- για πρώτη φορά το ένατο αιώνα μΧ, εκμεταλλεζόμενοι την απουσία του Ρωμαίου αυτοκράτορα και του στρατού στην Μ. Ανατολή όπου αντιμετώπιζε τις επιδρομές των ισχυρότατων μουσουλμανικών φυλών στα ΝΑ σύνορα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.¹⁴

¹⁴ Οι Ρώσοι την αποκαλούσαν και ως πόλη του Καίσαρα (TsarGrad)

Εικόνα 5: Αναπαράσταση της εκστρατείας του Όλεγκ κατά της Κωνσταντινούπολης (911 μ.Χ.) από το «Χρονικό του Ρατζιβίλ» (15ος αι.μ.Χ.).

Η πρώτη πολεμική επαφή με το ναυτικό των Ρως (καθώς ακολούθησαν και άλλες στην συνέχεια) και η πολιορκία της Πόλης, μπορεί να είχε την φύση μίας πρόσκαιρης επιδρομής, το αποτέλεσμα της όμως ήταν τελικά, να αναπτυχθεί κατά τις επόμενες γενιές, μία στενή σχέση, σαφέστατα όχι αυτή της υποτέλειας, των Ρως με τη Βυζαντινή αυτοκρατορία.¹⁵ Κατά τον αμέσως επόμενο αιώνα, οι Βάραγγοι συνέχισαν να κάνουν ναυτικές επιδρομές στο Βυζάντιο, ανά τακτά χρονικά διαστήματα και εκμεταλλευόμενοι την αδυναμία ουσιαστικής αντίδρασης του τελευταίου κατάφεραν να επιτυγχάνουν υψηλά οικονομικά οφέλη από τις επιδρομές τους. Η στενή σχέση των ίδιων με το Βυζάντιο άλλωστε, φαίνεται από το γεγονός ότι, σε κάποια δεδομένη χρονική στιγμή, άρχισαν να υπηρετούν σε επίλεκτα σώματα του Βυζαντινού στρατού, ακόμα και να συμμετέχουν με δικά τους επανδρωμένα πλοία, σε επιχειρήσεις του Αυτοκρατορικού Βυζαντινού ναυτικού στο Αιγαίο.

¹⁵ Αναφέρεται επίσης ως πιθανός λόγος της επιδρομής, η αντίδραση στον οικονομικό εναγκαλισμό που έμμεσα τους είχε επιβληθεί από τους Βυζαντινούς, οι οποίοι είχαν οχυρώσει, μία σειρά από φυλάκια κατά μήκος του Δούναβη περιορίζοντας έτσι το ελεύθερο εμπόριο στους Ρως.

Εικόνα 6: Αναπαράσταση πλοίου (*Lodya*) 10^{ος} αιώνας μ.Χ., των Ρως της περιοχής του Κιέβου. Οι Βυζαντινοί τα ονόμαζαν μονόξυλα, λόγω του τρόπου κατασκευής τους. Οι επιδρομείς Ρως χρησιμοποίησαν 200 περίπου από αυτά, στην πρώτη εκστρατεία τους, τα οποία όμως δεν στάθηκαν ικανά να κάμψουν την αντίσταση της Κωνσταντινούπολης, κατέδειξε όμως το μαχητικό πνεύμα και την στρατηγική οξυδέρκεια των επιδρομέων. Στην συνέχεια παρόμοια εξελιγμένα πλοία, αναμετρήθηκαν αρκετές φορές με τους Βυζαντινούς δρόμωνες, μέχρι τελικά στις αρχές του 12^{ου} αιώνα να καταφέρουν να επικρατήσουν σε ναυμαχία με τους τελευταίους στην τελευταία καταγεγραμμένη επιδρομή τους το 1125 μ.Χ..

Στην συνέχεια τα πρώιμα ναυτικά τους, κατά τον 12^ο αιώνα χρησιμοποιήθηκαν στους πολέμους διαδοχής στο εσωτερικό. Οι εισβολές στις Ρωσικές στέπες, των Μογγόλων της Χρυσής ορδής, στα μέσα του 13ου αιώνα μ.Χ. ανέτρεψε το πρώιμο Ρωσικό βασίλειο της περιοχής του Κιέβου, από τις νότιες ακτές της Μαύρης Θάλασσας, ενώ στην Βαλτική αντίθετα, το πριγκιπάτο του Νοβγκόροντ είχε να επιδείξει σημαντικά ναυτικά επιτεύγματα. Μετά από πολλούς αγώνες, κατά τους πρώτους αιώνες της χιλιετηρίδας είχε επικρατήσει στην βαλτική έναντι των Σουηδών, χρησιμοποιώντας πολλές φορές το ναυτικό του και οχυρώνοντας την περιοχή. Η ναυτική παράδοση του Νοβγκόροντ δε, του επέτρεψε να εξερευνήσει και να επεκτείνει την κυριαρχία του, ιδρύοντας αποικίες προς τα Βόρεια και Ανατολικά, στις ανεξερευνήτες έως τότε περιοχές της Σιβηρίας¹⁶, και του Αρκτικού κύκλου.

¹⁶ Η κατάκτηση της Σιβηρίας σταδιακά ολοκληρώθηκε κατά τον 16ο-17ο αιώνα μ.Χ..

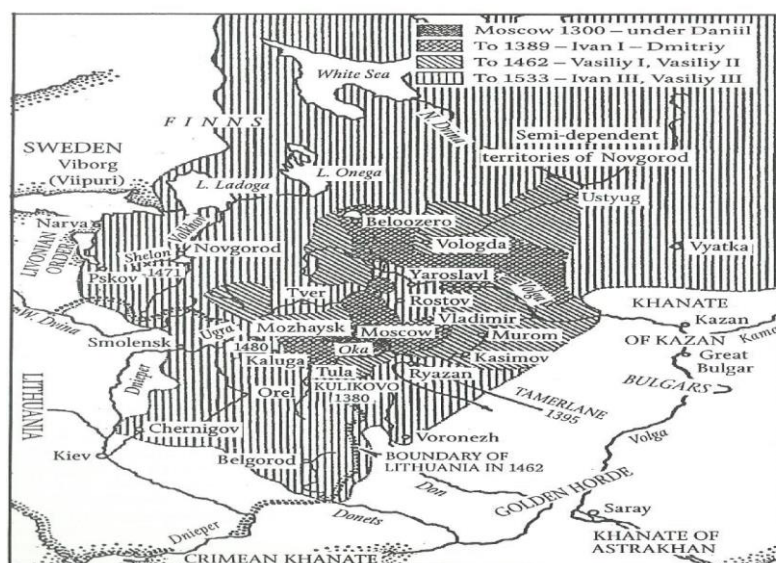

***Εικόνα 7:** Παραδοσιακό ξύλινο Ρωσικό Αρκτικό σκάφος (**Koch**).Από τα μέσα του 17^{ου} αιώνα μ.Χ. οι Ρώσοι είχαν εξερευνήσει κατά μήκος όλες τις παράκτιες περιοχές του Αρκτικού διαμέσου του Βερίγγειου Πορθμού μέχρι τον Ειρηνικό.*

5.2 Η ναυτική παράδοση των Ρώσων. Η σταδιακή ανάπτυξη της χώρας και οι αγώνες της για έξοδο προς την θάλασσα.

Με την άνοδο του πριγκιπάτου της Μόσχας, το οποίο δεν είχε ναυτική παράδοση, και την επακόλουθη προσάρτηση σε αυτό, από τα μέσα του 15^{ου} αιώνα του πριγκιπάτου του Νοβγκόροντ, το αρχικό ενδιαφέρον των ηγετών της χώρας για την θάλασσα ουσιαστικά ατόνησε και η αρχική τους επέκταση, στις Φινλανδικές ακτές και στην Βαλτική έμελε να είναι πρόσκαιρη. Αυτή η πολιτική επιλογή, για εθελούσια απομόνωση της χώρας, κατά τους επόμενους αιώνες, περιόρισε τις σχέσεις της με την Δύση. Προς τον νότο δε, η ισχύς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας εμπόδιζε την έξοδο της Ρωσίας προς στην Μαύρη θάλασσα.¹⁷ Η έλλειψη εμπορικών λιμανιών και γενικότερης διεξόδου προς την θάλασσα και φυσικά η έλλειψη πολεμικού ναυτικού, ενίσχυε περαιτέρω την απομόνωση της χώρας.

¹⁷ Από το 1472 ο Τσάρος Ιβάν Γ΄ ο Μέγας (1440-1505) έχει καταφέρει να ενοποιήσει όλα τα ρωσικά κρατίδια, συμπεριλαμβανομένου και αυτό του Κιέβου. Ο διάδοχός του Τσάρος Ιβάν ΙV κατάφερε να αποκτήσει διέξοδο προς την Βαλτική. Η απουσία ναυτικού και η ανάγκη καταπολέμησης της πειρατείας τον ανάγκασε να καταφύγει στην πρόσληψη έμπειρων Δανών μισθοφόρων και να ναυλώσει πλοία.

Εικόνα 8: Η σταδιακή επέκταση του Μοσχοβίτικου βασιλείου προς την θάλασσα.

Πηγή: **Gulland Robin Milner**, *"The Russians"*, Blackwell, Malden, 1997, σελ 69.

Η πολιτική κατάσταση της Ρωσίας μετατράπηκε άρδην κατά τον 16^ο αιώνα, όπου υπήρξε μια μεταστροφή της εξωτερικής πολιτικής της χώρας προς την εξωστρέφεια, η οποία είχε ως επακόλουθο την σύναψη δεσμών με την Δύση, ιδιαίτερα μέσω του θαλάσσιου εμπορίου. Η ταυτόχρονη όμως άνοδος της στρατιωτικής ισχύος της Ρωσίας κατά τον 16^ο αιώνα, αντιμετωπίστηκε σθεναρά, από ένα συνασπισμό αποτελούμενο από τα γειτονικά βασίλεια της Σουηδίας, της Λιθουανίας, της Δανίας καθώς και των Γερμανικών κρατιδίων. Ο απώτερος στρατηγικός στόχος όλων των εμπλεκόμενων ήταν η κατοχή της περιοχής, γύρω από την Βαλτική αλλά και ο έλεγχος της θάλασσας. Η ναυτική στρατηγική που εφαρμόστηκε κατά κόρον εκατέρωθεν, είχε ως στόχο την παρεμπόδιση του θαλάσσιου εμπορίου του αντιπάλου με σκοπό την οικονομική του αφαίμαξη. Η έλλειψη καλά οργανωμένων πολεμικών ναυτικών από τις αντιμαχόμενες πλευρές, οδήγησε στην ευρεία χρήση πειρατικών στολίσκων, ο οποίος δρούσε κατ' εντολή με στόχο, την καταστροφή ή την υφαρπαγή λείας από τα διερχόμενα εμπορικά πλοία του αντιπάλου. Οι Ρώσοι είχαν καταφέρει στρατιωτικά να αποκτήσουν, μόλις στα μέσα του 16^{ου} αιώνα, μία μικρή πρόσβαση προς την Βαλτική θάλασσα, στην περιοχή της πόλης Νάρβας, η οποία όμως διήρκεσε μόλις για τρεις δεκαετίες και εν συνεχεία

απωλέσθηκε, λόγω της αντίστοιχης ανόδου της ισχύος του Σουηδικού βασιλείου, που δέσποζε στην Βόρεια θάλασσα.¹⁸

Ο συνεχής αγώνας για την απόκτηση οχυρωμένων περιοχών που θα προστάτευαν την παράκτια επικράτεια καθώς και τους πειρατικούς στολίσκους συνεχίστηκε, με μεγάλο κόστος για την Ρωσία. Καμία όμως ναυτική σύγκρουση δεν μπόρεσε ουσιαστικά να αλλάξει την τύχη του πολέμου. Η χώρα όμως διέθετε, μία σειρά στρατηγικών πλεονεκτημάτων, έναντι των αντιπάλων της. Το μέγεθός της, η σχεδόν ανεξάντλητη πηγή στρατολόγησης και εξοπλισμού χερσαίων δυνάμεων, η ισχυρή και αυτάρκης εσωτερική της οικονομία, καθώς και η επιμονή της στο χερσαίο θέατρο επιχειρήσεων, της επέτρεψαν να συνεχίσει επί μακρόν τον πόλεμο, έναντι των αντιπάλων της και τελικώς να υπερισχύσει.

Κατά την διάρκεια των συγκρούσεων, που διήρκησαν για δεκαετίες, και εξαιτίας της έλλειψης σταθερής διεξόδου προς την Δυτική Ευρώπη, μέσω της Βαλτικής θάλασσας και παρά την οικονομική και πολιτική σημασία της τελευταίας, η Ρωσία έψαξε παράλληλα με τα στρατιωτικά μέσα, να βρει εναλλακτικές θαλάσσιες οδούς προς την Ευρώπη, μέσω της Βόρειας θάλασσας και του στενού Μπάρεντς. Αν και το θαλάσσιο αυτό πέραςμα, δεν είχε ανακαλυφθεί από τους Ρώσους θαλασσοπόρους, άρχισε σταδιακά να χρησιμοποιείται από αυτούς, με διαρκώς αυξανόμενο ρυθμό προς την Β. Ευρώπη, κυρίως εξαιτίας των θαλασσιών συγκρούσεων και της πειρατείας, καθώς θεωρούνταν ασφαλέστερο δρομολόγιο, παρότι διαρκούσε περισσότερο.¹⁹

Οι Ρώσοι παράλληλα υπήρξαν πρωτοπόροι στις εξερευνήσεις στον Αρκτικό κύκλο, από τις αρχές του 17^{ου} αιώνα, όταν και πραγματοποίησαν οργανωμένα το περίπλου της Σιβηρίας, γεγονός που είχε αργότερα κινήσει το ενδιαφέρον των Δανών και των Βρετανών, που έψαχναν εναλλακτική διέξοδο για τις αγορές της Κίνας, της

¹⁸ Στους πολέμους που ακολούθησαν, γνωστοί και ως Λιβονιανοί (1558-1583,) σημειώθηκαν αρκετές συγκρούσεις στην θάλασσα. Οι συγκρούσεις συνεχίστηκαν για τα επόμενα 150 χρόνια κατά την διάρκεια των οποίων η Μοσχοβίτικη Ρωσία έφτασε κοντά στην ολοκληρωτική εξαφάνιση. Τελικά κατάφερε να κυριαρχήσει ενώ αντίθετα τερματίστηκε η κυριαρχία της Δανίας και της Σουηδίας που έπαψαν από τον 18 αιώνα να θεωρούνται Μεγάλες Δυνάμεις, ενώ άλλα ιστορικά βασίλεια όπως της Πολωνίας υπέκυψαν στην ανωτερότητα της Ρωσίας η οποία δεν ήταν εξ αρχής σίγουρη και εξασφαλισμένη. **Stone R. David**, "A Military History of Russia: From Ivan the terrible to the War in Chechnya", PRAEGER SECURITY INTERNATIONAL, London, 2006, σελ. 19-30.

¹⁹ Ο μικρός οικισμός στο Βόρειο δέλτα του ποταμού Ντβίνα, γρήγορα εξελίχθηκε στη πόλη του Αρχαγγέλου (1584), το οποίο ήταν το μεγαλύτερο ρωσικό λιμάνι του 17^{ου} αιώνα.

Άπω Ανατολής ακόμα και της Ινδίας²⁰. Θεωρητικά αυτός ο δρόμος ήταν ο συντομότερος και κατά συνέπεια ο οικονομικότερος, όμως μόλις στην σύγχρονη εποχή έχει καταφέρει να γίνει ουσιαστικά προσπελάσιμος, για την ναυσιπλοΐα, λόγω των παγετώνων. Αξίζει να σημειωθεί και υπάρχουν σημαντικά ιστορικά ευρήματα που το αποδεικνύουν, ότι οι Ρώσοι, υπήρξαν πρωτοπόροι στην θαλάσσια εξερεύνηση του Βόρειου Πόλου, τον οποίο επισκέπτονταν τακτικά, από τον 17^ο αιώνα, καταφέροντας να παρακάμψουν τους πάγους και τις άσχημες καιρικές συνθήκες

Παράλληλα με τα ανωτέρω, στην νότια Ρωσία και στην περιοχή της Μαύρης θάλασσας, άρχισαν να αναπτύσσονται σημαντικοί Ρωσικοί και Ουκρανικοί παράκτιοι οικισμοί, κατά τον 16^ο και 17^ο αιώνα μ.Χ. Σε μικρή απόσταση από αυτούς, δέσποζε το σημαντικότερο Οθωμανικό οχυρό του Αζόφ. Ο αγώνας των Ρώσων εναντίων του Χανάτου της Κριμαίας καθώς και των Οθωμανών για επικράτηση στην περιοχή, έμοιαζε αναπόφευκτος. Το κύριο πολιτικό και στρατηγικό κίνητρο ήταν, η ανάγκη δημιουργίας ασφαλούς ζώνης στην περιφέρεια της επικράτειας, κατάλληλη ώστε να αντιμετωπιστούν οι ενδεχόμενες Ταταρικές και Τουρκικές εισβολές. Οι Ρώσοι Κοζάκοι της νότια περιοχής του Ντον και της Ζαπορίγιας, αναγκάστηκαν να έρθουν πολλές φορές σε σύγκρουση, με τους γειτονικούς αυτούς λαούς στην περιοχή της Μαύρης θάλασσας και σταδιακά εξελίχτηκαν σε ικανότατους ναυτικούς.

Οι Ρώσοι συνεπικουρούμενοι πολλές φορές, από Ουκρανούς εξορμώντας από τους παρακείμενους ποταμούς, πραγματοποιούσαν αιφνιδιαστικά επιδρομές κατά μήκος της περιοχής της Κριμαίας, και ενάντια στα κύρια Οθωμανικά οχυρά, από τα τέλη του 16^{ου} και κατά την διάρκεια του 17^{ου} αιώνα και δεν δίσταζαν να αντιμετωπίζουν τους Οθωμανικούς στολίσκους, που ναυλοχούσαν στην Κωνσταντινούπολη. Το Οθωμανικό ναυτικό παρότι ήταν για την εποχή του ισχυρό, δεν στάθηκε ικανό να αντιδράσει αποτελεσματικά, σε αυτή την στρατηγική και να υπερασπιστεί τις ακτές της Κριμαίας και του Ευξείνου Πόντου με αποτέλεσμα, τα Κοζάκικα πλοία να πραγματοποιούν σποραδικά, την εμφάνισή τους ανεμπόδιστα, ακόμα και ανοιχτά της Κωνσταντινούπολης.

²⁰ Στις αρχές του 17^{ου} αιώνα οι Δανοί και οι Βρετανοί εκμεταλλευόμενοι, την αδυναμία της Μόσχας να επιβάλει την θέλησή της, στις Βόρειες θάλασσες του Αρκτικού τόξου, είχαν εισέλθει δυναμικά στο εμπόριο της περιοχής. Παρά την διακήρυξη της ποινή θανάτου έναντι παράνομων εμπορών, από τον Τσάρο, για να διαφυλάξει το προσοδοφόρο εμπόριο γούνας της περιοχής, δεν κατάφερε να επιτύχει ουσιαστικά αποτελέσματα αφού επί της ουσίας το ενδιαφέρον των Ρώσων ηγετών, για το θαλάσσιο εμπόριο ήταν μικρό.

Η πολιτική αυτή, αν και δεν είχε την επίσημη πολιτική κάλυψη της Μόσχας, είχε έμμεσα την υποστήριξή της, αφού η ίδια επιθυμούσε μελλοντικά μία αλλαγή στο κατεστημένο της περιοχής και χρηματοδοτούσε κρυφά, από τα κρατικά έσοδα την ναυπήγηση των στολίσκων. Συνέπεια της όλης κατάστασης, ήταν να δημιουργηθεί μία διπλωματική ένταση, μεταξύ της Ρωσίας και της Πύλης. Η κατάληψη του Αζόφ, το πρώτο μισό του 17^{ου} αιώνα, από τους Ρώσους, έδωσε νέα πνοή στις ναυτικές συγκρούσεις Κοζάκων και Οθωμανών, αφού οι πρώτοι κατείχαν πλέον ένα ισχυρό προπύργιο και ναυτική βάση στην περιοχή. Η μετέπειτα λοιπόν επιθετική πολιτική, του Μέγα Πέτρου στην περιοχή της Μαύρης θάλασσας, δεν υπήρξε ουσιαστικά μια καινοφανής ιδέα και πρωτοβουλία του ιδίου, αλλά ουσιαστικά ήταν συνέχεια της Ρωσικής στρατηγικής των προηγούμενων δεκαετιών.

Εικόνα 9: Ξύλινη αναπαράσταση της καταστροφής του Τουρκικού στόλου από Κοζάκους του Ντον κατά την επιδρομή της πόλης Κάφα (1616.) Ο Ρωσικός στολίσκος αποτελείται από παραδοσιακά πλοία της εποχής (*chaika*).

Στην περιοχή της Κασπίας θάλασσας οι Ρώσοι, είχαν αναπτύξει κατά τον 16^ο και 17^ο αιώνα, μία σειρά από οχυρωμένες πόλεις για να προστατεύσουν τις εμπορικές οδούς με την Ανατολή. Θεώρησαν λοιπόν στρατηγικά σκόπιμο, να ενισχύσουν την άμυνα της περιοχής, για περισσότερη ασφάλεια, γι αυτό και ναυπήγησαν στολίσκους που θα δρούσαν κατά μήκος των Δυτικών ακτών της Κασπίας, προερχόμενες από τις εκβάσεις του Βόλγα. Οι Κοζάκοι της περιοχής σύντομα ήρθαν σε σύγκρουση με εχθρικούς στολίσκους τοπικών κρατιδίων, προερχόμενους από τα Ανατολικά που

ανήκαν σε λαούς Κουμανικής καταγωγής που κατοικούσαν στην περιοχή, καθώς και με εκείνους του Σουλτανάτου της Περσίας, που επίσης διεκδικούσε την περιοχή. Ο έλεγχος και η ασφάλεια όμως των εμπορικών οδών, ήταν ένας μόνο από τους λόγους δημιουργίας αυτού του τμήματος του Ρωσικού ναυτικού στην περιοχή. Υπήρχαν και εσωτερικοί πολιτικοί λόγοι, όπως η καταπολέμηση της πειρατείας και η συνδρομή του στόλου στην αστυνόμευση των περιοχών αυτών, από διάφορες αντικαθεστωτικές εξεγέρσεις που ξεσπούσαν κατά διαστήματα.

Εικόνα 10: Γραμματόσημο Σοβιετική εποχής, που αναπαριστά την μονάδα του Ρωσικού Αυτοκρατορικού στόλου της Κασπίας Φ/Γ **Oryol** (Αετός). Κατασκευάστηκε κατόπιν παραγγελίας του Τσάρου το 1667. Καταστράφηκε ολοσχερώς μετά από πυρκαγιά κατά την διάρκεια τοπικής εξέγερσης στην πόλη του Αστραχάν, όπου ναυλοχούσε το 1669.

Παρότι λοιπόν ορθά, μπορεί να υποστηριχτεί η άποψη, ότι η ισχύς της Ρωσίας πήγαζε ανέκαθεν από την χερσαία της ισχύ, θα ήταν λάθος να παραγνωριστεί η εξίσου σημαντική ναυτική παράδοση της χώρας. Οι Ρώσοι άλλωστε παραδοσιακά, τείνουν να οραματίζονται το μέλλον τους, μέσα από το παρελθόν τους. Δυστυχώς όμως για τους ίδιους, αλλά και για το πολεμικό τους ναυτικό, παρά τις εν γένη δοξασίες τους για το ένδοξό τους παρελθόν, η αλήθεια είναι διαφορετική, ιδιαίτερα αν λάβει κανείς υπόψη την περιορισμένη εκτίμηση που έχαιρε το σώμα αυτό, από την εκάστοτε πολιτική ηγεσία του τόπου. Φωτεινή ίσως εξαίρεση, κατά την Αυτοκρατορική περίοδο, αποτέλεσε το παράδειγμα του πρώτου οραματιστή και ουσιαστικά υπεύθυνου για την δημιουργία του Αυτοκρατορικού ναυτικού της

Ρωσίας, του Μέγα Πέτρου, ο οποίος είχε συνταχθεί με την ιδέα ενός ισχυρού ναυτικού, καθ' όλη την διάρκεια της εξουσίας του και ήταν υπεύθυνος για την πρώτη, ουσιαστικά εφαρμογή μιας ευρύτερης ναυτικής στρατηγικής. Ήταν αυτός άλλωστε, που πίεσε για την ναυτική εξάπλωση της χώρας τόσο προς την Βαλτική, όσο και προς την Μαύρη θάλασσα, διεξάγοντας αποφασιστικούς πολέμους με τους Σουηδούς και τους Οθωμανούς αντίστοιχα, αμφισβητώντας την έως τότε κυριαρχία τους.²¹

5.3 Το Ρωσικό Αυτοκρατορικό Ναυτικό. Ιστορία και στρατηγική από τον 17^ο έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

«Χρειάζονται μόλις 3 χρόνια για να φτιάξεις ένα πλοίο, αλλά χρειάζονται 300 χρόνια για να φτιάξεις μια παράδοση.»

Ναύαρχος Α.Β. Κάνινγκαμ, (1941)

Όταν ο Μέγας Πέτρος ανήλθε στην εξουσία, στα τέλη του 17^{ου} αιώνα, από την αρχή έδωσε μεγάλη έμφαση στην ενίσχυση του ναυτικού του. Έχοντας από νεαρή ηλικία αποκτήσει ο ίδιος μεγάλη εξοικείωση με το θαλάσσιο στοιχείο, το πρώτο του μέλημα ήταν η κατασκευή εθνικού ναυπηγείου στο λιμάνι του Αρχάγγελου στην Βόρεια θάλασσα. Αντιλαμβανόμενος όμως την απόμακρη θέση της πόλης από το επίκεντρο της χώρας, καθώς και το γεγονός ότι λόγω κλιματικών δυσκολιών, αυτό το βόρειο λιμάνι, ποτέ δεν θα μπορούσε να εξυπηρετήσει γεωπολιτικά την χώρα, έστρεψε το ενδιαφέρον του προς την Μαύρη θάλασσα και ακολούθως την Βαλτική. Το στρατηγικό φρούριο του Αζόφ που έλεγχε την έξοδο από τα Ανατολικά στον Εύξεινο πόντο τελούσε ξανά, υπό Οθωμανική κυριαρχία.²² Η απουσία ικανού Ρωσικού στόλου οδήγησε την πρώτη προσπάθεια κατάληψης του από αυτούς σε αποτυχία. Σε λιγότερο από ένα χρόνο (1696) ο Τσάρος ναυπήγησε έναν ισχυρό για τα δεδομένα της περιοχής στόλο, που απέκλεισε από θαλάσσης το φρούριο. Η παρουσία του δε, ήταν τόσο ισχυρή που ο Τουρκικός στόλος απέφυγε την απ' ευθείας αναμέτρηση με αποτέλεσμα, σε λιγότερο από δύο μήνες το φρούριο αβοήθητο τελικώς να συνθηκολογήσει και να παραδοθεί. Η επιτυχία του αυτή ήταν η απόδειξη

²¹ **Aldis C. Anne, McDermott N. Roger**, "Russian Military Reform :1992-2002", Conflict studies Research Centre, UK Defence Academy, Routledge, London, 2003.

²² Το φρούριο είχε περάσει κατά το παρελθόν για σύντομο χρονικό διάστημα (1637-1642) υπό τον έλεγχο των Κοζάκων της περιοχής. Ο Μέγας Πέτρος το κατέλαβε εκ νέου κατά την Αζοφική εκστρατεία το 1696. Αναγκάστηκε να το παραδώσει ο ίδιος ξανά στους Οθωμανούς το 1711 μετά την καταστροφική εκστρατεία στον Προύθο (1708). Το φρούριο πέρασε οριστικά σε Ρωσικά χέρια μετά την συνθήκη του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή (1774). **Stone D.**, ό. π. , σελ. 46-53.

που έπεισε, τον περιχαρή Τσάρο για την αξία του ναυτικού. Η ίδρυση της ναυτικής βάσης του Αζόφ την ίδια χρονιά **(1696)** σηματοδοτεί την επίσημη ημερομηνία γέννησης του Ρωσικού Αυτοκρατορικού ναυτικού.²³

Πέτρος Α'(1672-1725)

Αικατερίνη Β'(1729-1796)

Εικόνα 11: Ο Μέγας Πέτρος και η εγγονή του Αικατερίνη η Μεγάλη, ήταν από τους ελάχιστους ηγέτες σε όλη την Ιστορία της Ρωσίας, που έδωσαν έμφαση στην ναυτική ισχύ της χώρας.

Ο ίδιος ο Τσάρος προσωπικά, επόπτευσε την δημιουργία του στόλου. Προσέλαβε τεχνικούς από την Δ. Ευρώπη για μεταφορά τεχνογνωσίας, ενώ κατά τα ταξίδια του εκεί, μελέτησε την ναυπηγική και την ναυτική τέχνη και προμηθεύτηκε πλήθος, σύγχρονων για την εποχή, ναυτιλιακών βοηθημάτων για τον στόλο του. Επιπρόσθετα, ίδρυσε ναυτικές ακαδημίες για την στελέχωση του νεότευκτου στόλου, από τα κατώτερα μέχρι τα ανώτερα επίπεδα μόρφωσης. Η επίδειξη ισχύος του Αυτοκρατορικού στόλου στην Μαύρη θάλασσα, ήταν αρκετή για την Ρωσία, ώστε να κυριαρχήσει σε αυτή, αφού οι Οθωμανοί δεν τόλμησαν να αντιπαρατεθούν σε μάχη. Δυστυχώς για την χώρα οι αποτυχημένες χερσαίες εκστρατείες λίγα χρόνια μετά, θα της στερήσουν όλα σχεδόν τα εδάφη που, χωρίς ουσιαστικό κόπο, είχε κερδίσει με την επίδειξη και μόνο της ναυτικής της ισχύος.

²³ Stone D, ό. π. , σελ. 60-64.

Έχοντας ο Πέτρος Α', εξασφαλίσει τα νότα του, στην συνέχεια και σύμφωνα με το όραμά του, ναυπήγησε ένα στόλο ικανό να αντιπαρατεθεί με εκείνον της Σουηδίας στην Βαλτική. Έχοντας ως ορμητήριο την νέα πόλη της Αγ. Πετρούπολης και την παρακείμενη νήσο Κότλιν, κατάφερε επιτέλους να δώσει στους Ρώσους, έναν ασφαλή ναύσταθμο και μια ναυπηγοεπισκευαστική βάση.²⁴ Η έλλειψη σε έμπειρο και ισχυρό ναυτικό, παρά τις όποιες επιτυχίες του στον πόλεμο, είχε αναπληρωθεί στρατηγικά με την σύναψη συμμαχίας, της Ρωσίας με τα τότε ισχυρά για την εποχή ναυτικά κράτη της Βρετανίας και της Δανίας. Αν και ο Μέγας Πέτρος υπήρξε ο οραματιστής και δημιουργός τους σύγχρονου Ρωσικού ναυτικού, οι διάδοχοί του στην συνέχεια αντίθετα, δεν είχαν τον ίδιο αντίκτυπο στις ένοπλες δυνάμεις της χώρας. Αντιθέτως στις μέρες τους, οι ένοπλες δυνάμεις της χώρας και το ναυτικό ειδικότερα, αφέθηκαν να οδηγηθούν στην παρακμή.²⁵

Κατά τον 18ο αιώνα, η απόγονος του Μέγα Πέτρου, η Αικατερίνη Μεγάλη, θα πολεμήσει, ξανά την αδύνατη και παρηκμασμένη πλέον Οθωμανική αυτοκρατορία, αυτή την φορά όμως για να διεκδικήσει το δικαίωμα της αβίαστης εξόδου της Ρωσίας στο Αιγαίο. Ο αυτοκρατορικός στόλος κινήθηκε στο Αιγαίο με στρατηγικό σκοπό, να στρέψει το ενδιαφέρον του αντιπάλου μακριά από της ακτές της Ρωσίας. Κατά την διάρκεια του Ρώσο - Τουρκικού πολέμου (1768-74), σημειώθηκαν αρκετές ναυτικές συγκρούσεις, με πιο σημαντική την ναυμαχία του Τσεσμέ (1770). Η ναυμαχία αυτή μπορεί να συμπεριληφθεί, ως μέρος της γενικότερης δράσης του Αυτοκρατορικού στόλου κατά τα Ορλωφικά.²⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι στην νίκη των Ρώσων σημαντικό ρόλο, έπαιξε στο τακτικό πεδίο της ναυμαχίας, η χρήση των πυρπολικών.

²⁴ Από εκεί εξορμούσε το Ρωσικό ναυτικό για να αντιπαρατεθεί με τους Σουηδούς, κατά την διάρκεια του Μεγάλου Βόρειου πολέμου (1700-1721), τους οποίους καταναυμάχησαν σε παραπάνω από μία περιπτώσεις, οι οποίες είχαν σημαντικό ρόλο στην τελική έκβαση του Ρωσο-Σουηδικού πολέμου το 1721. Με το πέρας του πολέμου η Ρωσία εξασφάλισε οριστικά, την κυριαρχία της στην Βαλτική. Δυστυχώς για τους Ρώσους και κατά την συνήθη Δυτική πρακτική, σε ειρηνικές περιόδους το ναυτικό παρήκμαζε. Έτσι παρά την μικρή συμμετοχή του κατά την διάρκεια του επταετούς πολέμου ουσιαστικά ήταν ανενεργό. **Stone D.**, ό.π., σελ. 72-73.

²⁵ **Stone D.**, ό.π., σελ. 62.

²⁶ Η επανάσταση των Ελλήνων που συνδέθηκε με τον Ρώσο-Τουρκικό πόλεμο πήρε το όνομά της από τον Ρώσο Ναύαρχο Ορλόφ που έδρασε στην περιοχή του Αιγαίου. Η λήξη του πολέμου με την συνθήκη του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή, έσβησε τις ελπίδες των επαναστατημένων Ελλήνων για επικράτηση, αφού δεν έλαβαν την βοήθεια που αρχικά είχε υποσχεθεί η Ρωσία.

Στο μέλλον το Ρωσικό ναυτικό θα επιδείξει ανάλογες τεχνολογικές καινοτομίες στον ναυτικό πόλεμο.²⁷

Η συνεχιζόμενη άνοδος της ισχύος της Ρωσίας, θα συνοδευτεί από αλλεπάλληλους πολέμους, σε όλα τα μέτωπα, κατά τις επόμενες δεκαετίες. Την περίοδο από το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα και στις αρχές του 19^{ου} αντίστοιχα, το Ρωσικό ναυτικό συνέχισε να ενισχύεται και έφτασε να θεωρείται το τρίτο σε ισχύ (μετά το Βρετανικό και το Γαλλικό ναυτικό) στον κόσμο. Το Ρωσικό Αυτοκρατορικό ναυτικό θα πολεμήσει κυρίως έναντι των Οθωμανών στο Αιγαίο,²⁸ αλλά και με το Σουηδικό ναυτικό στην Βαλτική.²⁹ Αν και η δράση του υπήρξε σημαντική και πολλές από τις ναυμαχίες ήταν καθοριστικές, εν τούτοις καμία δεν έκρινε ουσιαστικά κάποιον πόλεμο. Όπως επίσης δεν συνέβαλε καθόλου αργότερα, στις αρχές του 19ου αιώνα, στις συγκρούσεις έναντι του Μέγα Ναπολέοντα, που ουσιαστικά ανέδειξαν την χώρα, ως μία από τις Μεγάλες Δυνάμεις της Ευρώπης.

Επί της ουσίας όμως, το Αυτοκρατορικό Ρωσικό ναυτικό είχε πάντοτε, έως τότε να αντιμετωπίσει έναν υποδεέστερο αντίπαλο, όπως ήταν για παράδειγμα, το Οθωμανικό ναυτικό. Για την Ρωσία το όφελος σε πολιτικό και στρατηγικό επίπεδο

²⁷ Η ναυμαχία της Σινώπης (1850), αν και τελικά εξελίχθηκε περισσότερο σε ενέδρα, είχε σημαντικά αποτελέσματα να επιδείξει για την εξέλιξη του ναυτικού πολέμου και του ναυτικού δόγματος του 19^{ου} αιώνα. Η χρήση βλημάτων με προωθητική γόμωση, από τα αντίστοιχα κανόνια (Paixhans) υπήρξε μία καινοτομία για τις ναυτικές συγκρούσεις. Το Αμερικανικό και το Γαλλικό ναυτικό που ακολούθησε μαζί με το Ρώσικο, ήταν τα πρώτα ναυτικά που είχαν εισάγει αυτά τα πυροβόλα στα πλοία τους, αποκτώντας σημαντικό πλεονέκτημα έναντι των αντιπάλων τους. Οι Ρώσοι βέβαια ήταν οι πρώτοι που τα χρησιμοποίησαν σε ναυμαχία με καταστροφικά για το Οθωμανικό ναυτικό αποτελέσματα. Αυτή η τεχνολογική εξέλιξη ήταν ο ουσιαστικός λόγος που οδηγήθηκαν, τα πολεμικά ναυτικά παγκοσμίως, από την εποχή των ιστίων, στην νέα εποχή του θώρακα. **Sondhaus Lawrence**, "Naval Warfare, 1815–1914.", Routledge, New York, 2000, σελ. 55-73.

²⁸ Την προσπάθεια αναθεώρησης, εκ μέρους της ηττημένης Οθωμανικής αυτοκρατορίας, της συνθήκης του **Κιουτσούκ-Καϊναρτζή**, ακολούθησε ο αποτυχημένος για αυτή Ρώσο-Τουρκικός πόλεμος του 1788-1792. Εν συνεχεία εκμεταλλευόμενη τον πόλεμο των Ρώσων με την Γαλλία του Ναπολέοντα, η Οθωμανική αυτοκρατορία προσπάθησε εκ νέου ανεπιτυχώς, κατά τον Ρώσο-Τουρκικό πόλεμο του 1806-1812. Ο επόμενος Ρώσο-Τουρκικός πόλεμος (1828-1829), αν και διεξήχθη κατά βάση στην ξηρά, είχε ως αφορμή το κλείσιμο των Δαρδανελίων από τους Οθωμανούς, ως αντίδραση τους, για την συμμετοχή των Ρώσων στο πλευρό των επαναστατημένων Ελλήνων.

²⁹ Στο Ρώσο-Σουηδικό πόλεμο (1788-1790), το Ρωσικό Αυτοκρατορικό ναυτικό κλήθηκε να υπερασπιστεί την κυριαρχία του στην Βαλτική και να προστατέψει τις βάσεις του, που αποτέλεσαν το κέντρο βάρους της Σουηδικής στρατηγικής. Οι ναυτικές συγκρούσεις διεξάγονταν κατά τους θερινούς μήνες (Μαϊ-Ιουλ) ενώ κατά την περίοδο του χειμώνα, οι αντίπαλοι στόλοι προετοιμάζονταν και ανασυντάσσονταν, αφού δεν μπορούσαν να επιχειρήσουν λόγω των δυσμενών καιρικών συνθηκών. Παρά τις αρχικές επιτυχίες των Σουηδών, οι οποίοι είχαν εκμεταλλευτεί το γεγονός ότι μέρος του Ρωσικού στόλου της Βαλτικής είχε αποσταλεί προς συνδρομή του στόλου της Μαύρης Θάλασσας κατά την διάρκεια του Ρώσο-Τουρκικού πολέμου (1787-1792), ο Ρωσικός στόλος τελικά ανέκτησε το στρατηγικό πλεονέκτημα, επιβάλλοντας τελικά με την σειρά του, ναυτικό αποκλεισμό στους πρώτους.

στην θάλασσα, ήταν η εξασφάλιση της ελεύθερης διόδου, του Ρωσικού στόλου στο Αιγαίο και την Μεσόγειο. Η έξοδος όμως της Ρωσίας στην Μεσόγειο, θα την φέρει για πρώτη φορά αντιμέτωπη, με τα ζωτικά συμφέροντα των άλλων Μεγάλων ναυτικών Δυνάμεων στην περιοχή όπως των Γάλλων και ειδικά με αυτά των Βρετανών.³⁰

Εικόνα 12: Η ναυμαχία του Ναβαρίνου(1827) σε πίνακα της εποχής. Η προσπάθεια εξόδου της Αυτοκρατορικής Ρωσίας στο Αιγαίο, ερχόταν σε αντίθεση με τα γεωπολιτικά συμφέροντα της ναυτικής δύναμης της Μ. Βρετανίας κυρίως, καθώς και με αυτά της Γαλλίας. Όταν οι Βρετανοί αντιλήφθηκαν ότι η παρακμάζουσα Οθωμανική αυτοκρατορία, δεν ήταν σε θέση να συγκρατήσει, τις επεκτατικές βλέψεις της Ρωσίας στο Αιγαίο, αποφάσισε να συνδράμει αποφασιστικά στον διαμελισμό της πρώτης και στην ίδρυση νέων κρατών, που θα τελούσαν υπό την κηδεμονία της (όπως του Ελληνικού Βασιλείου). Η Ελληνική επανάσταση του 1821, που ήταν σε κρίσιμη καμπή εκείνη την περίοδο, κατόπιν της συνδυασμένης εισβολής του Τούρκο-Αιγυπτιακού στρατού και στόλου στην Πελοπόννησο, βρήκε απρόσμενο σύμμαχο, στην κρισιμότερη καμπή του πολέμου, στο πλευρό της ενωμένης Ρώσο-Αγγλο-Γαλλικής αρμάδας (μοναδικής στα χρονικά), η οποία και καταναυμάχησε τον αντίστοιχο ενωμένο Τούρκο-Αιγυπτιακό.

Η αλλαγή της ισορροπίας ισχύος στην Μεσόγειο, κατά το πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα, εις βάρος της μεγαλύτερης για την εποχή ναυτικής δύναμης της Μ.

³⁰ Η υπογραφή της συνθήκης της Αδριανούπολης (1829) με την οποία έληξε το Ρώσο –Τουρκικός πόλεμος του 1828-1829 μεταξύ των άλλων προέβλεπε το άνοιγμα των Δαρδανελίων για όλα τα εμπορικά πλοία, επιτρέποντας την εξαγωγή των κύριων Ρωσικών προϊόντων.

Βρετανίας, ήταν αναμενόμενο να επιφέρει την αντίδραση της τελευταίας.³¹ Η Οθωμανική αυτοκρατορία αν και εξακολουθούσε να είναι αδύναμη στρατιωτικά, βασιζόμενη στην πρότερη αίγλη της, πάντα επεδίωκε να αναθεωρήσει τις εις βάρος της υπογραφείσες συνθήκες, οι οποίες την έθεταν στο περιθώριο. Με πρόσχημα την προστασία των ομόθρησκων λαών της Βαλκανικής, οι Ρώσοι αντιμετώπισαν για μία ακόμα φορά σε πόλεμο τους προαιώνιους εχθρούς τους. Η περιφανής όμως νίκη τους στην ναυμαχία της Σινώπης, (1850) υπήρξε και η αφορμή που έψαχνε για καιρό η Βρετανία ώστε να εμπλακεί άμεσα στην περιοχή και να περιορίσει την ισχύ της Ρωσίας και ακολούθως της πιθανής ναυτικής της εξάπλωσης. Αν και αρκετοί ιστορικοί ισχυρίστηκαν ότι, ο πόλεμος ήταν προϊόν διπλωματικών ενεργειών των Γάλλων και των Οθωμανών, αρκετοί Βρετανοί σύγχρονοι ιστορικοί, υποστηρίζουν την θέση ότι, η Βρετανία ήταν ουσιαστικά υπαίτια, ακολουθώντας μία γεωπολιτική στρατηγική, που είχε ως στόχο να καταστρέψει το άπειρο Ρωσικό ναυτικό, το οποίο μπορούσε δυνητικά στο μέλλον να προκαλέσει την κυριαρχία του Βασιλικού Βρετανικού ναυτικού, για τον έλεγχο των θαλάσσιων οδών, ενώ ήταν επιπλέον μία ευκαιρία για συνασπισμένη Ευρωπαϊκή απάντηση στην Ρωσική επεκτατική πολιτική του τελευταίου αιώνα.³²

Στον επακόλουθο πόλεμο της Κριμαίας (1854-56), η Ρωσία ήρθε αντιμέτωπη, ουσιαστικά για πρώτη φορά, με μεγάλες ναυτικές δυνάμεις εναντίων της Μ. Βρετανίας και της Γαλλίας,. Το ναυτικό της χώρας όμως, το οποίο δεν είχε ουσιαστικά ακολουθήσει τις τεχνολογικές εξελίξεις της εποχής και δεν είχε περάσει στην εποχή του ατμού, δεν μπορούσε να είναι ουσιαστικά αξιόλογος αντίπαλος, για το Βρετανικό ναυτικό.³³ Στο μέτωπο της Βαλτικής, ο υποδεέστερος ουσιαστικά Ρωσικός στόλος αναδιπλώθηκε γύρω από τις οχυρωμένες βάσεις του, έναντι του

³¹ Στον απόηχο της ναυμαχίας του Ναβαρίνου και με δεδομένη την επιθυμία της Αιγύπτου για πλήρη αυτονόμηση σύμφωνα με τα σχέδια των ηγετών της και η ενίσχυσή της σε περιφερειακό επίπεδο, την οδήγησαν σε πόλεμο με τους άλλοτε επικυρίαρχους της Οθωμανούς, στον πρώτο Συριακό πόλεμο (1831-1833). Υπό την πίεση, άμεσης εξεύρεσης συμμάχων η Πύλη αναγκάστηκε να καταφύγει στην μέχρι πρότινος εχθρό της Ρωσία. Αυτό οδήγησε στην υπογραφή της συνθήκης του Ουνκιάρ- Σκίλεσι (1833), με την οποία οι Ρώσοι, σε αντάλλαγμα της στρατιωτικής βοήθειας προς την Πύλη, πήραν την εγγύηση της τελευταίας ότι η θα έκλεινε τα Στενά, σε οποιοδήποτε ξένη ναυτική δύναμη, εάν η Ρωσία το επιθυμούσε. Η συνθήκη αυτή, είχε σημαντικές συνέπειες στις σχέσεις των Οθωμανών με τις λοιπές Μεγάλες Δυνάμεις, που ανησυχούσαν για αυτή την εξέλιξη, ιδιαίτερα των Βρετανών. Για τον λόγο αυτό, πίεσαν με κάθε μέσο, για την αναθεώρησή της συνθήκης, γεγονός που οδήγησε μερικά χρόνια αργότερα, στον πόλεμο της Κριμαίας (1853-1856).

³² **Lambert Andrew**, "The Crimean War: British Grand Strategy Against Russia, 1853–56", Ashgate. London, 2011, σελ., 94-97.

³³ **Baumgart Winfried**, "The Crimean War 1853–1856". Arnold, London, 1999, σελ., 212.

ισχυρότατου ενωμένου Άγγλο - Γαλλικού στόλου, που προσπάθησε σε παραπάνω από μία περιπτώσεις να προσβάλει τις βάσεις του, εφαρμόζοντας ναυτικό αποκλεισμό.³⁴ Στο κύριο μέτωπο της Μαύρης θάλασσας, ο Ρωσικός στόλος εφόσον δεν μπορούσε να αντιπαρατεθεί με επιτυχία σε ναυμαχία και να κλείσει τα στενά των Δαρδανελίων, για να προστατέψει στρατηγικά την ενδοχώρα, αποφάσισε να θυσιάσει τις μονάδες του, χωρίς ουσιαστικά να δώσουν μάχη, αφού αποφασίστηκε από την τότε ηγεσία, η βύθιση των παρωχημένων για την εποχή μονάδων του στόλου, στις προσβάσεις της Κριμαίας, με σκοπό να αποτελέσουν ένα προσωρινό εμπόδιο στην επικείμενη απόβαση, με σκοπό τον αποκλεισμό των στενών του κόλπου, για υποβοήθηση των μαχόμενων χερσαίων στρατευμάτων.³⁵

Οι συμμαχικές Άγγλο- Γαλλικές προσπάθειες, δεν περιορίστηκαν μόνο στο μέτωπο της Κριμαίας, και δευτερευόντως στην Βαλτική, αφού επιχείρησαν, ανεπιτυχώς να προσβάλλουν και το βόρειο λιμάνι του Αρχαγγέλου, αλλά και τις ναυτικές ρωσικές βάσεις στον Ειρηνικό αντίστοιχα, έτσι αφού νίκησαν αρχικά σε μικρές ναυτικές συγκρούσεις τον αντίστοιχο Ρωσικό στόλο, προσπάθησαν να κάνουν αποβατικές ενέργειες στις Ανατολικές ακτές της χώρας, οι οποίες όμως απέτυχαν οικτρά στο χερσαίο πεδίο επιχειρήσεων.³⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι έγιναν επίσης προληπτικές επιθετικές ενέργειες, με στόχο την αποφυγή οποιασδήποτε τυχόν συνδρομής προς τους Ρώσους, ακόμα σε τρίτες χώρες, όπως για παράδειγμα ενάντια στην αδύνατη τότε Ελλάδα, που είχε συμμετάσχει στο πλευρό των Ρώσων, με ένα εκστρατευτικό σώμα 1000 ανδρών στον πόλεμο.³⁷ Ο πόλεμος στην Κριμαία τελείωσε ταπεινωτικά για τους Ρώσους με την συνθήκη των Παρισίων (1856), η οποία σηματοδοτούσε ένα σημαντικό πισωγύρισμα στην επιρροή της Ρωσίας στην περιοχή. Μεσοπρόθεσμα η συνθήκη σήμαινε για την Ρωσία, το εκ νέου άνοιγμα της Μαύρης

³⁴ Στο πόλεμο της Κριμαίας είχαμε την εισαγωγή πολλών καινοτομιών στο στρατιωτικό τομέα και για τις δύο μεριές, μεταξύ άλλων ειδικά στον ναυτικό πόλεμο, είχαμε την χρήση νέων πυρομαχικών, που χρησιμοποιήθηκαν κατά τους ναυτικούς βομβαρδισμούς, από τις Συμμαχικές δυνάμεις, αλλά και εκ μέρους των Ρώσων αφού έγινε για πρώτη φορά χρήση των νέων τορπιλών και ναρκών, που χρησιμοποιήθηκαν για να αποτρέψουν τις αποβατικές ενέργειες του αντιπάλου για να προστατέψουν τα λιμάνια τους. **Πηγή: Bentley Richard**, "Mining in the Crimean War at the Way back Machine" Harper and brother, London, 1856, <https://archive.org>,

³⁵ **Stone D.**, ό.π., σελ., 121.

³⁶ **Vysokov Mikhail**, "A Brief History of Sakhalin and the Kurils", The Sakhalin Book Publishing House & LIK, Ltd. 1996.

³⁷ **Tucker Spencer C.** "A Global Chronology of Conflict.", ABC-CLIO Greenwood press, Santa Barbara, California 2009, σελ., 1210.

θάλασσας για το διεθνές εμπόριο, το οποίο πρότερα και λόγω της παρουσίας των Ρωσικών ναυτικών δυνάμεων δεν ήταν εφικτό.³⁸

Ο ανεπιτυχής για την Ρωσία πόλεμος στην Κριμαία,³⁹ φανέρωσε τα σοβαρά προβλήματα και τις ελλείψεις του ναυτικού της και με πρωτεργάτη τον τότε υπουργό Ναυτικών και αδερφό του Τσάρου Αλέξανδρου Β', Κωνστ/νο Νικολάγιεβιτς (Konstantin Nikolaevich), επιχειρήθηκε μία ριζική αναμόρφωση και μία εκ νέου θεώρηση της ναυτικής στρατηγικής η οποία έπρεπε να είναι λιγότερο παθητική από ότι είχε δείξει στο πρόσφατο παρελθόν.⁴⁰ Χρειάστηκε όμως μεγάλο χρονικό διάστημα για να δημιουργηθεί ικανό ναυτικό. Έτσι προτεραιότητα δόθηκε στην αναμόρφωση και τον εκσυγχρονισμό των χερσαίων δυνάμεων. Ελλείπει ουσιαστικά πολεμικού ναυτικού στην Μαύρη θάλασσα, ο Ρώσο- Τουρκικός πόλεμος (1877-1878) που ακολούθησε, δεν είχε καθόλου ναυτικές συγκρούσεις. Αντίθετα οι Ρώσοι προσπάθησαν να καλύψουν την έλλειψη τους, με κατάλληλες στρατιωτικές επιχειρήσεις, κινούμενοι από ξηράς, ενάντια των όποιων παράκτιων στρατιωτικών στόχων του αντιπάλου.⁴¹

Η προσπάθεια αναμόρφωσης της χώρας μετά τον Κριμαϊκό πόλεμο δεν έγινε μόνο σε στρατιωτικό επίπεδο. Με τις οδηγίες του Τσάρου έγινε προσπάθεια ανοικοδόμησης της οικονομίας τόσο στον αγροτικό όσο και στον εμπορικό τομέα. Από τα κονδύλια που εξοικονομήθηκαν μετά από τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις και ακολούθως με την σύναψη δανείων, έγινε προσπάθεια περάτωσης του υπερσιβηρικού σιδηρόδρομου που θα τόνωνε την οικονομία της χώρας. Παράλληλα δόθηκε έμφαση,

³⁸ Η συνθήκη των Παρισίων, υπογράφηκε στις 30 Μαρτίου 1856, μεταξύ Οθωμανών, Ρώσων, Γάλλων, Βρετανών και του Βασιλείου της Σαρδηνίας. Με την ανωτέρω συνθήκη η περιοχή της Μαύρης θάλασσας κατέστη ουδέτερη, και απαγορευμένη σε όλα τα πολεμικά ναυτικά, ενώ απαγορεύτηκε επίσης και η οχύρωσή της και επιβλήθηκε η αποστρατικοποίηση των παραλίων της Ρωσίας και όλων των πόλεων όπως η Σεβαστούπολη. Για το Ρωσικό ναυτικό επίσης, η συνθήκη προέβλεπε, μεταξύ των άλλων, την απαγόρευση του πλου στα θωρηκτά της, το οποίο μείωσε σημαντικά την επιρροή της χώρας στις θερμές θάλασσες. **Pearce Robert**, "The Results of the Crimean War.", *History Review*, 70, 2011, σελ., 27–33.

³⁹ Η Ρωσία φοβούμενη ότι θα απολέσει τις εκτάσεις της στην Αμερική χωρίς αποζημίωση, στο άμεσο μέλλον, λόγω μιας ενδεχόμενης σύγκρουσης έναντι των Βρετανών, με τους οποίους συνόρευε στην περιοχή μεταξύ Αλάσκας- Βρετανικής Κολούμπια και με δεδομένο ότι εκείνη την χρονική περίοδο, η περιοχή της Αλάσκας δεν είχε ιδιαίτερο οικονομικό ενδιαφέρον, αποφάσισε να την πουλήσει σε εξευτελιστική τιμή, όπως και έκανε τελικά ο Τσάρος Αλέξανδρος Β', (1859) προσφέροντάς την στις ΗΠΑ, με την ελπίδα ότι η παρουσία των τελευταίων στην περιοχή, θα αποθάρρυνε την Βρετανική επιθετική πολιτική εναντίον τους. **Πηγή:**, US Department of State, "Purchase of Alaska", <https://web.archive.org>

⁴⁰ Χρησιμοποιώντας ως μέσο προβολής των θέσεών του την επίσημη εφημερίδα του Ναυτικού ο Νικολάγιεβιτς, προκάλεσε τον δημόσιο διάλογο για να μιλήσει για τις ανάγκες αναμόρφωσης των ενόπλων δυνάμεων. Ο τσάρος τελικά ανέθεσε αυτό το έργο στον τότε υπουργό στρατιωτικών **Ντιμίτρι Μιλιούτιν** (Dmitrii Alekseevich Miliutin) **Stone D.**, ό.π., σελ., 127.

⁴¹ **Stone D.**, ό.π., σελ., 129-134.

χωρίς όμως σημαντικά αποτελέσματα, στην ανόρθωση της εμπορικής ναυτιλίας της χώρας, που έπονταν σημαντικά αυτής των λοιπών Μεγάλων Δυνάμεων, καθώς ο σιδηρόδρομος από μόνος του δεν επαρκούσε να καλύψει τις εμπορικές ανάγκες της χώρας.

Έτσι η Ρωσία εισήλθε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, κατά την περίοδο ανόδου του ιμπεριαλισμού, προσπαθώντας αφενός να αναγεννήσει το ναυτικό της και αφετέρου να χαράξει την στρατηγική του. Η αναγέννησή του αυτή επιταχύνθηκε, κάτω από τις οδηγίες του Τσάρου Νικόλαου Β', ο οποίος είχε εμφανώς επηρεαστεί από τις διδαχές του Μάχαν. Δυστυχώς όμως, οι δυνατότητες της Ρωσική βιομηχανίας και των ναυπηγείων της δεν επαρκούσαν για τον σκοπό αυτό, με αποτέλεσμα αρκετές από τις ναυτικές μονάδες να παραγγελθούν στην Βρετανία, στην Γαλλία, στην Γερμανία, στις ΗΠΑ, ακόμα και στην Δανία. Όπως αναφέρει και ο ιστορικός Ν. Παπαστρατηγάκης, για να εντοπίσει κανείς την Ρωσική ναυτική στρατηγική εκείνης της περιόδου, πρέπει να ανατρέξει αρχικά στα κείμενα, που αφορούν γενικά το Ρωσικό ναυτικό. Παραβλέποντας έτσι στην συνέχεια, το καθαρά ιστορικό πλαίσιο μπορεί κάποιος να εντοπίσει, σε γενικότερες γραμμές, την ναυτική στρατηγική της Ρωσίας στις απαρχές του 20^{ου} αιώνα.⁴²

Ο 19^{ος} αιώνας ήταν παγκοσμίως ιδιαίτερα σημαντικός γιατί εγκαινίαζε την εποχή της εκβιομηχάνισης, οριοθέτησε την απαρχή της παγκόσμιας οικονομίας και στο πλαίσιο αυτό, την μεγάλη ανάπτυξη του θαλάσσιου εμπορίου. Η εκβιομηχάνιση έδωσε σαφέστατα το πλεονέκτημα στις χώρες εκείνες, κυρίως τις Ευρωπαϊκές (με πρωτοστάτη την Μ. Βρετανία), που πρωτοστάτησαν, με αποτέλεσμα να αποκτήσουν συγκριτικά πλεονεκτήματα έναντι των υπολοίπων λαών, γεγονός που βοήθησε στην σταδιακή επεκτατική τους πολιτική. Τα δεδομένα αυτά άλλαξαν στα τέλη του ίδιου αιώνα, λόγω της σταδιακής εκβιομηχάνισης πολλών πλέον κρατών, γεγονός που οδήγησε με την σειρά του σε πλεόνασμα προϊόντων προς διάθεση στην αγορά και ενός άκρατου ανταγωνισμού, το οποίο οδήγησε με την σειρά του σε ύφεση τις οικονομίες των κρατών, την δεκαετία του 1890, επηρεάζοντας την οικονομία κυρίως των βιομηχανικών και αγροτικών προϊόντων. Ως λύση στην κρίση, πολλά από τα κράτη εφάρμοσαν πολιτική περιορισμού του ελεύθερου εμπορίου και εισήγαγαν

⁴² Τέτοιες πηγές αναφέρονται σε κείμενα των L.G. Beskrovnyi, V.D. Dotsenko, F.N. Gromov, D.W. Mitchell, M.S. Monacov, B.I. Rodionov, V.A. Zolotarev και I.A. Kozlov. **Papastratigakis Nicholas**, "Russian Imperialism and naval Power: *Military Strategy and the Built up to the Russo Japanese War*", I.B. Tauris, NY, 2011, σελ. 1-5.

προστατευτικούς δασμούς, για τα προϊόντα τους. Παρά την σταδιακή οικονομική ανάκαμψη στα τέλη του 19ου αιώνα, ο οικονομικός ανταγωνισμός μεταξύ των κρατών εξακολουθούσε να κυριαρχεί. Παράλληλα όμως υπήρξε η άνοδος των εθνικιστικών κινημάτων και του μιλιταριστικού ανταγωνισμού το οποίο έγινε εμφανές ιδιαίτερα στους ναυτικούς εξοπλισμούς των Μεγάλων Δυνάμεων. Η ιδεολογική αντίληψη περί επικράτησης του ισχυρότερου ήταν κυρίαρχη ανάμεσα στις Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής, η οποία με την σειρά της τροφοδοτούσε την κοινωνική ανησυχία και την έξαρση των αντιπαραθέσεων στο όνομα της δόξας του έθνους.⁴³

Ο ιμπεριαλισμός υπήρξε ανέκαθεν ένα προκλητικό θέμα, όσον αφορά την προέλευση του και την δυναμική του, και έχει πολλές πολιτικές, οικονομικές και πολιτιστικές προεκτάσεις. Η άνοδος της ισχύος των Ευρωπαϊκών κρατών, όπως η ενωμένη Γερμανία, και οι ευκαιρίες που έδινε η σύγχρονη τεχνολογία για ενδυνάμωση, εξερεύνηση και εκμετάλλευση των απομακρυσμένων περιοχών, οδήγησε στις υπερπόντιες αποστολές των Μεγάλων Δυνάμεων. Στο ανωτέρω πλαίσιο των πολιτικών και στρατηγικών κινήτρων του ιμπεριαλισμού, εντάσσεται και το αίσθημα του μεγαλείου που προσέδιδαν οι αποκτήσεις υπερπόντιων αποικιών, από τα ισχυρά κράτη της εποχής. Στο πνεύμα λοιπόν του ιμπεριαλισμού και της διαίρεσης των διάφορων περιοχών του πλανήτη, σε ζώνες επιρροής, καθώς και του έντονου οικονομικού ανταγωνισμού, αναπτύχθηκε παράλληλα και η ιδέα της ναυτικής κυριαρχίας. Ουσιαστικά με τον όρο είναι η γνωστή η υποστήριξη ή η εφαρμογή μίας πολιτικής ενίσχυσης της ναυτικής ισχύος μιας χώρας, με απώτερο σκοπό, την αύξηση της εθνικής της κυριαρχίας.

Οι τεχνολογικές εξελίξεις στο στρατιωτικό επίπεδο και στην ναυπηγική ήταν τόσο ραγδαίες, που μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα τα πλοία που κατασκευάζονταν είχαν ήδη καταστεί παρωχημένα από τα αμέσως νεώτερης γενιάς. Η χρήση του θώρακα, η όλο και αυξανόμενη δύναμη πυρός, τα σύγχρονα όπλα, όπως οι τορπίλες και η ευρεία εισαγωγή του Υ/Β, άλλαζαν διαρκώς την ναυτική στρατηγική και τακτική, οι οποίες εξελίσσονταν με γοργούς ρυθμούς. Το δε κόστος κατασκευής των νέων ναυτικών μονάδων έφτανε σε δυσθεώρητα ύψη. Κατά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, η ναυτική στρατηγική ακολουθούσε δόγματα κυρίως βγαλμένα από

⁴³ Papastratigakis N., ό.π., σελ. 7-8.

την αντίστοιχη χερσαία στρατηγική. Έτσι προέκυψαν τακτικές πολεμικών πλοίων να πλέουν σε στήλες προσπαθώντας να υπερφαλαγγίσουν τον αντίπαλο. Προς το τέλος όμως του αιώνα, οι διάφορες Μεγάλες ναυτικές Δυνάμεις, όπως της Αμερικής, της Γαλλίας και κυρίως της Μ. Βρετανίας, είχαν αρχίσει να δημιουργούν τις ξεχωριστές σχολές στρατηγικής, βασισμένες στις ιδιαιτερότητες και τις απαιτήσεις τους.⁴⁴

Σε αντίθεση με τα Δυτικά κράτη, η Ρωσία του 20ου αιώνα εξακολουθούσε να λειτουργεί σύμφωνα με τα παλαιά παραδοσιακά πρότυπα. Ανέκαθεν ο τρόπος εξάσκησης διοίκησης στην χώρα περιστρεφόταν γύρω από τον απόλυτο μονάρχη, τον Τσάρο. Ο ίδιος αποφάσιζε για όλα τα σοβαρά ζητήματα, με την βοήθεια των ειδικών συμβουλίων, που κατά περίπτωση συγκαλούνταν, για να πάρουν τις αποφάσεις πάντα υπό την αυστηρή επίβλεψη του. Τα διάφορα συλλογικά όργανα που υπήρχαν, ήταν ουσιαστικά ανενεργά και το έργο τους δεν λαμβάνονταν σοβαρά υπόψη.

Αυτός ο συγκεντρωτισμός, δεν ευνοούσε την κρατική οργάνωση και την εφαρμογή μίας συνεχούς και συμπαγούς πολιτικής, αφού τα διάφορα υπουργεία στην ουσία δρούσαν ανεξάρτητα και χωρίς συνεργασία, εφαρμόζοντας μόνο τις εντολές του μονάρχη, ο οποίος όμως θα έπρεπε με την σειρά του, να είναι αρκετά ικανός επιδέξιος και αποφασιστικός, ώστε να αντεπεξέλθει επιτυχώς στα καθήκοντά του. Η άνοδος του Νικόλαου Β' στην εξουσία περί τα τέλη του 19ου αιώνα, κατέδειξε την κρίσιμη στιγμή την αδυναμία του συστήματος. Μην έχοντας το κατάλληλο ψυχικό σθένος για να διαχειριστεί τις δυσκολίες, ο νέος Τσάρος έδειχνε αναποφασιστικότητα στην λήψη αποφάσεων που ακολουθούσαν τις διάφορες προτάσεις των υπουργών του, που με την σειρά τους είχαν αρχίσει να χάνουν την εμπιστοσύνη τους στις αποφάσεις του Μονάρχη.⁴⁵ Αν και στην αρχή παρουσιάστηκε δεκτικός σε όλες τις προτάσεις από το 1903 και μετά, λίγα χρόνια πριν τον Ρώσο- Ιαπωνικό πόλεμο, σε μία προσπάθεια να διατηρήσει την κυριαρχία του, μετατράπηκε στον πλέον αυταρχικό ηγέτη, γεγονός που οδήγησε στην απόρριψη των συμβουλών που δεχόταν από τα υπεύθυνα συλλογικά υπουργικά όργανα, (οικονομίας, εξωτερικών υποθέσεων και άμυνας) και στην υιοθέτηση μιας αδιάλλακτης εξωτερικής πολιτικής. Η πολιτική

⁴⁴ Papastratigakis N., ό.π., σελ., 10-32.

⁴⁵ Papastratigakis N., ό.π., σελ., 33.

αυτή ανάλυση γίνεται για να καταδείξει το πλαίσιο στο οποίο χαράσσονταν η στρατηγική και ιδιαίτερα η ναυτική στρατηγική της χώρας που εξετάζεται.

Η Ρωσία συνόρευε δυτικά με την Γερμανική και την Αύστρο -Ουγγρική αυτοκρατορία και με δεδομένη την οικονομική βοήθεια που δεχόταν η πρώτη από την Γαλλία ως αντάλλαγμα, είχε οδηγηθεί σε μία στρατιωτική συμφωνία με τους τελευταίους. Από την Ρωσία αναμενόταν η χερσαία ανάσχεση μιας πιθανής συμμαχίας των δύο Γερμανόφωνων αυτοκρατοριών. Στην Κεντρική Ασία και στην Ανατολή δε, η Ρωσία είχε ως κύριο στρατηγικό αντίπαλο την Βρετανία. Η Ρωσία στην πολιτική της ατζέντα είχε όμως επιπρόσθετες φιλοδοξίες, όπως την κυριαρχία στην Βαλκανική, ως ηγέτης των Σλαβόφωνων καθώς και όλων των ορθόδοξων χριστιανών και είχε εκφράσει και στο παρελθόν την επιθυμία να διεκδικήσει την Κωνσταντινούπολη από τους Τούρκους. Τον 19^ο αιώνα όμως, αυτά τα σχέδια είχαν εγκαταλειφτεί και στην θέση τους κυριαρχούσε, η εναλλακτική προσέγγιση, της κυριαρχίας και του απολύτου έλεγχου επί των στενών των Δαρδανελίων, τα οποία ενώ ήταν ελεύθερα για την εμπορική ναυσιπλοΐα,⁴⁶ δεν επέτρεπαν την δίοδο σε πολεμικά πλοία και ιδιαίτερα στα δικά της. Πιθανές βλέψεις της Ρωσίας για κυριαρχία της στα στενά και την Μαύρη θάλασσα, μπορούσε να επιφέρει εκ νέου, την άμεση αντίδραση της Βρετανίας και της Αύστρο-Ουγγαρίας, γεγονός που το λάμβανε σοβαρά υπόψη η εκάστοτε ρωσική ηγεσία, κατά την χάραξη της στρατηγικής της.

Κατά τον προαναφερθέν όμως πόλεμο του 1877-78 με την Τουρκία άλλωστε, δεν υπήρχε αυτή η δυνατότητα. Εκείνη την χρονική περίοδο, το ναυτικό διοικούταν και λειτουργούσε εντελώς ανεξάρτητα από τον στρατό και για επιχειρήσεις κοινού ενδιαφέροντος σχηματίζονταν κοινές επιτροπές που σπάνια όμως, μπορούσαν να επιλύσουν τα διάφορα διακλαδικά προβλήματα. Έτσι για παράδειγμα, όταν το πολεμικό ναυτικό είχε στην στρατηγική του σχεδίαση ως στόχο, την κυριαρχία στην περιοχή του Ευξείνου πόντου, δημιουργώντας για παράδειγμα μία ζώνη από αμυντικά φρούρια, βρισκόταν ουσιαστικά εξαναγκασμένο να δαπανήσει αποκλειστικά δικούς του πόρους, αφού δεν υπήρχε ουσιαστικά σύμπνοια με τις ανάγκες του στρατού ξηράς που κυριαρχούσε και η κόντρα ναυάρχων και στρατηγών κρατούσε επί μακρόν. Συνοψίζοντας την κατάσταση, έχοντας υπόψη τη γενικότερη στρατηγική της

⁴⁶ Από την Μαύρη θάλασσα διακινούνταν περίπου το 40% των συνολικών εξαγωγών της χώρας.
Papastratigakis N., ό.π., σελ., 34.

ηγεσίας, τους πολιτικούς στόχους του Τσάρου, τη στρατιωτική και ναυτική παράδοση της χώρας, την υφιστάμενη γεωπολιτική κατάσταση και το μικρό εμπορικό ναυτικό της Ρωσίας εκείνη την εποχή, οδήγησε το πολεμικό ναυτικό να βρίσκεται σε δεύτερη μοίρα έναντι των χερσαίων δυνάμεων και στην χάραξη μίας ναυτικής στρατηγικής εκ μέρους της ηγεσίας χωρίς σαφούς προσανατολισμούς.⁴⁷

Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ρωσία είχε εκείνη την περίοδο, θαλάσσια ακτογραμμή περίπου 15 φορές μεγαλύτερη από ότι η αντίστοιχη Γαλλία. Εντούτοις η χώρα περιβαλλόταν σε μεγάλο ποσοστό από πάγους κατά την διάρκεια του χειμώνα, κάνοντας την διέλευση των εμπορικών στόλων κυρίως, αλλά και των πολεμικών, πολύ δύσκολη. Από την Βαλτική λόγω των πάγων οι στόλοι έπρεπε να διασχίσουν τα στενά Δανίας- Γερμανίας, τα οποία εύκολα ελέγχονταν από τους αντιπάλους της χώρας, σε περίοδο πολέμου, ενώ μετά την συμφωνία του Παρισιού, η έξοδος πολεμικών μονάδων από την Μαύρη θάλασσα ουσιαστικά είχε απαγορευτεί, αλλά και να υπήρχε τέτοια δυνατότητα εξόδου στην Μεσόγειο, σε αυτή κυριαρχούσε η Μ. Βρετανία. Στην Άπω Ανατολή τα λιμάνια ήταν απομακρυσμένα, από τα κέντρα εμπορίου και επιπλέον ήταν υποανάπτυκτα για ουσιαστική αξιοποίηση, παρότι η ναυσιπλοΐα ήταν ευκολότερη και το λιμάνι του Βλαδιβοστόκ, το οποίο ήταν νοτιότερα με έξοδο προς την θάλασσα της Ιαπωνίας, ήταν περικυκλωμένο από την Κορεατική χερσόνησο και τις Ιαπωνικές νήσους, κάνοντας δύσκολη την έξοδο του στόλου προς τον Ειρηνικό.

Μία εφικτή λύση για το ναυτικό, θα ήταν η μετακίνηση μέρους του στόλου μέσω του Βόρειου Αρκτικού κύκλου, το οποίο ελέγχονταν ουσιαστικά από τους Ρώσους, το οποίο όμως θα απαιτούσε πολύ αργή και προσεκτική κίνηση, και την χρήση παγοθραυστικών για όλη την διαδρομή. Επιπρόσθετα για μεγάλες μετακινήσεις του στόλου θα απαιτούνταν τακτικός ανεφοδιασμός. Η Ρωσία όμως δεν είχε καμία βάση δική της ή φίλια προσκείμενη προς αυτή, εκτός επικράτειας. Επιπρόσθετα αν και μπορούσε να ανεφοδιαστεί ο στόλος σε ουδέτερα λιμάνια σε καιρό ειρήνης, αυτό δεν θα ήταν ίσως εφικτό, σε καιρό πολέμου. Η χώρα δεν είχε επίσης ικανοποιητικό αριθμό από πλοία συνοδείας για ρόλους διοικητικής μέριμνας και θα έπρεπε να βασιστεί σε υπενοικίαση ουδέτερων πλοίων, γεγονός μάλλον ριψοκίνδυνο. Για τους παραπάνω λόγους, οι διάσπαρτες ναυτικές δυνάμεις της χώρας

⁴⁷ Papastratigakis N., ό.π., σελ., 33-35.

δεν μπορούσαν να αλληλοϋποστηριχτούν σε περίπτωση ανάγκης και η χώρα ήταν εξαναγκασμένη στρατηγικά να έχει χωριστεί σε περιοχές ενδιαφέροντος και θέατρα επιχειρήσεων ανά την επικράτεια. Θεωρητικά η λύση για την χώρα θα ήταν, να κατέχει ανεξάρτητους ισχυρούς στόλους, σε όλα τα ανωτέρω θέατρα, για να επιχειρούν σε περίπτωση πολέμου, αυτό όμως για οικονομικούς λόγους δεν ήταν εφικτό. Έτσι ήταν υποχρεωμένοι να διοχετεύουν ανά περίπτωση, τις περισσότερες δυνάμεις τους στο θέατρο επιχειρήσεων όπου αυτές ήταν απαιτητές, εκθέτοντας όμως παράλληλα τα αδύναμα σημεία της επικράτειας σε πιθανή παράλληλη επίθεση.⁴⁸

Ο πόλεμος που κατέδειξε το άνωθεν πρόβλημα ήταν ο Ρώσο- Ιαπωνικός πόλεμος (1904-1905) που επακολούθησε. Περίπου στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}, ο τότε κραταιός Υπουργός Οικονομικών Witte, στο πλαίσιο ανασυγκρότησης της οικονομίας, αποπληρωμής των δανείων και λόγω των αναγκών για έργα υποδομής (όπως ο υπερσιβηρικός) μείωσε τις αμυντικές δαπάνες με την σύμφωνη γνώμη του Τσάρου. Ο ίδιος άλλωστε θεωρούσε ότι η καλύτερη θωράκιση μίας χώρας, αποτελούσε η ισχυρή οικονομία, ακόμα και αν έπρεπε να θυσιαστεί για τον σκοπό αυτό, μέρος της στρατιωτικής της δύναμης, η οποία σύμφωνα με αυτόν, ήταν ούτως ή άλλως αντιπαραγωγική για την οικονομία μιας χώρας. Αν και ο περιορισμός για τις αμυντικές δαπάνες έπεσε περίπου από το 28% στο 24% του ΑΕΠ της χώρας, το ναυτικό δεν επηρεάστηκε ουσιαστικά, αντίθετα είδε στο ίδιο διάστημα το δικό του ποσοστό να αυξάνεται αναλογικά από το 4,3 στο 5,4% του ΑΕΠ, με περίπου το μισό από αυτό τον προϋπολογισμό να δίνεται για νέες ναυπηγήσεις. Άλλωστε όλες οι Μεγάλες δυνάμεις της εποχής έδιναν την ίδια περίοδο μεγάλη έμφαση στην ναυπήγηση νέων πολεμικών πλοίων.⁴⁹ Μεγάλος υποστηρικτής του Ναυτικού ήταν και ο Τσάρος Νικόλαος Β', ο οποίος όπως και ο ομόλογός του Κάιζερ Γουλιέλμος στην Γερμανία είχε ιδιαίτερη αδυναμία στο ναυτικό.⁵⁰ Η αγάπη της οικογένειας του Τσάρου για το ναυτικό ήταν αρκετά παλιά, οδήγησε όμως σε λάθος αποφάσεις και μία από αυτές ήταν η παράδοση διοικητικών καθηκόντων σε αυτοκρατορικά συγγενικά πρόσωπα, τα οποία όμως δεν ήταν ικανά για τον ρόλο αυτό. Δυστυχώς, αν και είχε προβλεφτεί από το 1888, η δημιουργία ανεξάρτητου

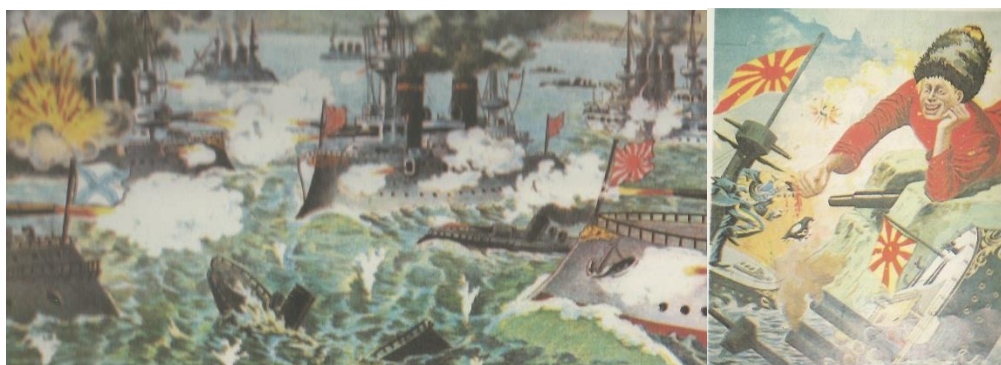
⁴⁸ **Papastratigakis N.**, ό.π., σελ., 40-43. Η Ρωσική ονομασία είναι για τα θέατρα επιχειρήσεων είναι: **Teatr Voennykh Deystviy(TVD)**.

⁴⁹ **Hattendorf B. John**, "Naval Policy and Strategy in the Mediterranean: *Past, Present and Future.*", Taylor & Francis e-Library, London, 2006, σελ. 52.

⁵⁰ Ο ίδιος έχαιρε τον τίτλο του ανώτατου διοικητή του ναυτικού πριν το 1904 και ο ίδιος ήταν ο υπέρμαχος της ανασυγκρότησης του στόλου το 1907. ⁵⁰ **Papastratigakis N.**, ό.π., σελ., 45.

Γενικού Επιτελείου Ναυτικού, που θα είχε το καθήκον να σχεδιάζει και να εκτελεί την οποιαδήποτε ναυτική στρατηγική, εντούτοις μόλις το 1906, μετά τον Ρώσο-Ιαπωνικό πόλεμο, αυτό λειτούργησε επί της ουσίας. Την παραμονή του πολέμου το 1902, είχαν δημιουργηθεί κάποια μικρά επιτελεία στις κύριες ναυτικές βάσεις, με σκοπό όμως την έκδοση επιχειρησιακών σχεδίων.

Η άνοδος της μιλιταριστικής Ιαπωνίας, μέσα σε λίγες δεκαετίες, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, θα αποτελέσει την πηγή μιας από τις μεγαλύτερες και πιο γνωστές ναυτικές μάχες στον Ειρηνικό. Η ανάδειξή της σε Μεγάλη Δύναμη κατά τον 20^ο αιώνα, βασίζεται κατά πολύ στην απόφασή της να ναυπηγήσει ισχυρό ναυτικό κατά τα Βρετανικά πρότυπα. Η ανατέλλουσα Ιαπωνία αμφισβήτησε ανοιχτά την κυριαρχία της Ρωσίας στις θάλασσες της Ιαπωνίας, στην χερσόνησο της Κορέας και γενικότερα στον Βόρειο Ειρηνικό. Το νεοσύστατο και σύγχρονο Ιαπωνικό ναυτικό, υπερερούσε σε δύναμη του ισχνού Ρωσικού στόλου, του Ειρηνικού. Αν και χωρίς ναυτική παράδοση, η Ιαπωνία προκάλεσε και καταναυμάχησε τον αδύναμο Ρωσικό στόλο ο οποίος δεν τόλμησε στην συνέχεια να αναμετρηθεί. Ο Τσάρος φοβούμενος, για το κύρος και το γόητρο διέταξε τον στόλο της Βαλτικής να ανακουφίσει την άμυνα του στρατού που είχε περικυκλωθεί στο Πορτ -Άρθουρ.⁵¹

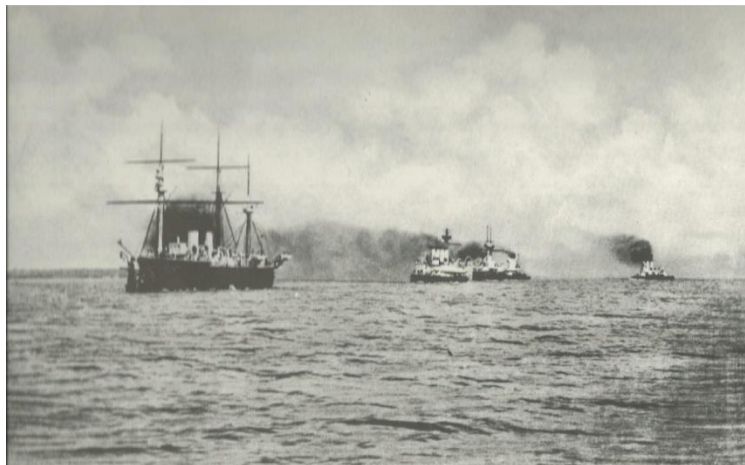

Εικόνα 13: Δεξιά και αριστερά Ιαπωνικές και Ρωσικές αντίστοιχα, ναυτικές προπαγανδιστικές λιθογραφίες του Ρώσο-Ιαπωνικού πολέμου. Ο ρώσος γίγαντας καταστρέφει τον Ιαπωνικό στόλο. Στην πραγματικότητα η Ιαπωνική ναυτική υπεροχή θα κρίνει τον πόλεμο.

Στην εξέλιξη της επιχείρησης εμφανίστηκαν όλα τα στρατηγικά μειονεκτήματα που είχε το Ρωσικό ναυτικό. Αφενός ο στόλος ήταν σε κακή

⁵¹ **Geralis Georgios**, "Τα 100 Γεγονότα που Άλλαξαν τον Κόσμο, Από την Προϊστορία στην Διαστημική εποχή." Τόμος Γ', ΦΥΤΡΑΚΗΣ ΤΥΠΟΣ ΑΕ, 1975, σελ. 695-703.

κατάσταση, αφετέρου έπρεπε να κινηθεί μέσω Β. θάλασσας και εν συνεχεία κάνοντας τον περίπλου του Ατλαντικού να εισέλθει μέσω του Ινδικού ωκεανού στο πεδίο επιχειρήσεων του Ειρηνικού. Επιπρόσθετα προβλήματα ήταν ότι δεν υπήρχαν λιμάνια διαθέσιμα για ανεφοδιασμό, αφού όλα τα ενδιαμέσα ελέγχονταν από τη Βρετανία ή οποία ήταν ουσιαστικά σε κόντρα με την Ρωσία και καθόλου πρόθυμη να βοηθήσει, κατά την διάρκεια του ταξιδιού, ενώ τα πράγματα έγιναν ακόμα δυσκολότερα για τον επικεφαλής της αποστολής Ναύαρχο Ροζεστβένσκι,, όταν του δόθηκε άνωθεν εντολή, χωρίς την σύμφωνη γνώμη του, από την στρατιωτική και πολιτική ηγεσία, να τον ενισχύσει η παλαιά βραδυπορούσα και αναξιόπλοη μοίρα των παλαιών πλοίων της Βαλτικής, υπό τον Ναύαρχο Νεμπογκατώφ. Την έλλειψη εκπαίδευσης και της κακής ποιότητας του υλικού, ήρθε να συμπληρώσει, η άγνοια για τον αντίπαλο που θα αντιμετώπιζαν. Τελικώς όταν συναντήθηκαν οι δύο στόλοι, στην σύγκρουση που επακολούθησε στα στενά της Τσουσίμα, αποδείχτηκε η κατώτερη ναυτική τακτική των Ρώσων, και η μικρή αξία του παρωχημένου υλικού. Αν και οι Ρώσοι πολέμησαν με αυταπάρνηση, τελικά η ναυμαχία μετατράπηκε σε σφαγή.⁵²

Εικόνα 14: Ο Ρωσικός στόλος της Βαλτικής στ' ανοικτά του Ισπανικού λιμανιού Βίγκο. Η μοίρα χρειάστηκε οκτώ μήνες για να φτάσει στην Άπω Ανατολή, με σκοπό να υποστηρίξει

⁵² Η έλλειψη πληροφοριών και το δέος για τον αντίπαλο στόλο ήταν εμφανές από την αρχή της αποστολής. Κατά την πορεία προς τον Ειρηνικό και ενώ διέσχιζαν την Βόρεια θάλασσα, ο Ρωσικός στόλος άνοιξε πυρ εναντίων Βρετανικών αλιευτικών καθώς τα είχε εκλάβει εσφαλμένα, ως μοίρα Ιαπωνικών πλοίων. Το διπλωματικό επεισόδιο, παραλίγο να οδηγήσει σε σύγκρουση την Ρωσία με την Μ. Βρετανία. **Regan Geoffrey**, "Μάχες που άλλαξαν την Ιστορία: 50 Αποφασιστικές Μάχες Σε 2500 Χρόνια Πολέμων", Κασταλία, Αθήνα. 2007, σελ. 174-178.

την Άμυνα του Πορτ -Άρθουρ, μέσω Ατλαντικού -Ινδικού γύρω από το ακρωτήριο της Καλής Ελπίδας. Όταν έφτασε στην Ανατολή, το Πορτ -Άρθουρ είχε ήδη πέσει. Ο Ναύαρχος Ροζεστβένσκι έλαβε ακολούθως την διαταγή να πλεύσει στο Βλαδιβοστόκ, όμως οι Ιάπωνες τον περίμεναν στο στενό της Τσουσίμα και στις 27 Μαΐου 1905 τον εκμηδένισαν. Μόλις τρία μικρά σκάφη από το σύνολο του στόλου κατάφεραν να διαφύγουν στο Βλαδιβοστόκ.

Η σημασία της ναυμαχίας της Τσουσίμα, πρέπει στρατηγικά να αποτυπωθεί, όχι ίσως ως την επικράτηση μίας ανερχόμενης Ασιατικής ναυτικής δύναμης, έναντι μίας παρακμάζουσας Ευρωπαϊκής, αλλά ούτε ίσως ως ένα ιστορικό σκαλοπάτι για τα επερχόμενα πολιτικά γεγονότα του 1917 στην Ρωσία. Θυμίζοντας εν πολλοίς τις αντίστοιχες νίκες των Ρώσων έναντι των αδύναμων Οθωμανών στην θάλασσα κατά τους προηγούμενους αιώνες, η Ιαπωνία, επικρατώντας των αδύναμων Ρώσων, θεώρησε αντίστοιχα εσφαλμένα ότι, αναδείχτηκε σε παγκόσμια δύναμη, γεγονός που την ώθησε να εντείνει τις милитаристικές της προετοιμασίες, για να προκαλέσει στην συνέχεια, το Βρετανικό και κυρίως το Αμερικανικό ναυτικό στον Ειρηνικό, κατά τον Β' ΠΠ, με τα γνωστά αποτελέσματα.

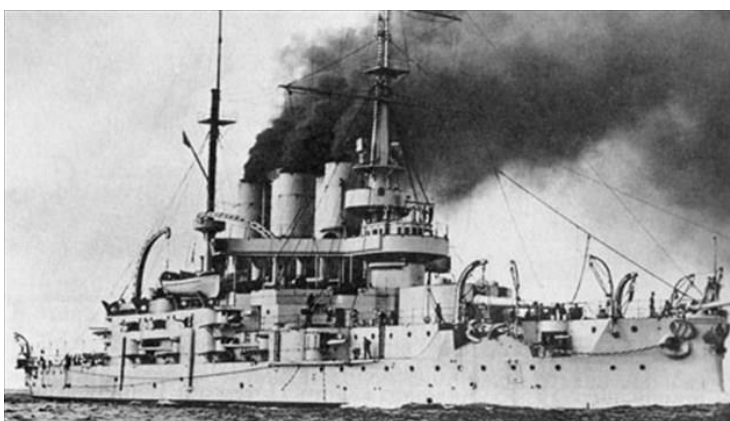
5.4 Η δράση του Αυτοκρατορικού ναυτικού, μέχρι τον Α' ΠΠ και το τέλος του.

Τα κοινωνικά προβλήματα, οι αναταραχές και οι επαναστάσεις στην αυταρχικά διοικούμενη Ρωσία των Τσάρων δεν ήταν κάτι το ασύνηθες. Στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}, οι κοινωνικές συνθήκες είχαν ωριμάσει και τα λαϊκά κινήματα, με αριστερίζον ιδεολογικό προσανατολισμό, είχαν δυναμώσει. Το ναυτικό και τα πληρώματά του, δεν έμεινε ανεπηρέαστο από τα βίαια γεγονότα που ακολούθησαν και οδήγησαν στην αλλαγή του καθεστώτος μετά την Οκτωβριανή επανάσταση (1917). Πέρα από τα οικονομικά και κοινωνικά ζητήματα, σημαντικό ρόλο στην εξασθένηση του κύρους του Τσάρου, έπαιξαν και οι πολύχρονοι και συχνά αποτυχημένοι πόλεμοι, στους οποίους εμπλέκονταν κυρίως τα χαμηλά στρώματα.⁵³

Μετά τον αποτυχημένο και πολύνεκρο Ρώσο - Ιαπωνικό πόλεμο (1904–1905) δημιουργήθηκε μεγάλη ανησυχία, εντός των ενόπλων δυνάμεων. Την παράδοση του λιμανιού του Πορτ- Άρθουρ (Ιαν 1905) και την επακόλουθη ήττα του Ρωσικού στόλου στην Τσουσίμα, ακολούθησε και η ήττα του ρωσικού εκστρατευτικού σώματος στο Μούγκντεν, που ολοκλήρωσε την στρατιωτική καταστροφή για τους Ρώσους. Την ταπεινωτική συνθήκη, που υπογράφηκε τον Σεπτέμβρη του 1905,

⁵³ Joiner Sue, "Time Life , History of the World", Τόμος 18, Καπόπουλος, Αθήνα, 1993, σελ. 49-75.

ακολούθησε σειρά από εξεγέρσεις στους κύριους ναυστάθμους, της Σεβαστούπολης, του Βλαδιβοστόκ και της Κρονστάνδης, στο πλαίσιο των γενικότερων κινητοποιήσεων στην χώρα. Οι επαναστάσεις ήταν περιορισμένης έκτασης και γρήγορα καταπνίχτηκαν, από τα λοιπά πιστά στο καθεστώς ένοπλα τμήματα, εν τούτοις όμως για πολλούς αναλυτές, τα γεγονότα αυτά, ήταν ο προπομπός αυτών που ακολούθησαν το 1917.

Εικόνα 15: Το Θωρηκτό Ποτέμκιν. Έγινε ιδιαίτερα γνωστό λόγω της συμμετοχής του στην επανάσταση του 1905, όταν οι ναύτες του πληρώματος στασίασαν έναντι των αξιωματικών.

Το τέλος του Ρώσο-Ιαπωνικού πολέμου, βρήκε το Ρωσικό ναυτικό αποδυναμωμένο, έχοντας χάσει μεγάλο μέρος από την ισχύ του. (Από την 3^η θέση που κατείχε, τώρα λογίζονταν πλέον ως το 6^ο κατά σειρά ισχυρότερο στον κόσμο.) Ο κύριος στρατηγικός στόχος της χώρας, ήταν πλέον η αντιμετώπιση της επεκτατικής πολιτικής της Αυτοκρατορικής Γερμανίας, και των Κεντρικών Δυνάμεων γενικότερα στην Βαλτική. Η αναμόρφωση που έπρεπε να είχε συντελεστεί από καιρό ξεκίνησε, έστω και αργά (1906-1913), και δημιουργήθηκαν οι πρώτοι στόλοι Υ/Β και ναρκοθέτιδων, ενώ ξεκίνησε και ο εκσυγχρονισμός και η ενίσχυση του στόλου τόσο της Μαύρης θάλασσας, όσο και αυτού της Βαλτικής. Την παραμονή της έναρξης του Α' ΠΠ, το Ρωσικό ναυτικό έπονταν πλέον σε ισχύ, των αντίστοιχων ναυτικών της Μ. Βρετανίας, Γερμανίας, Γαλλίας και αυτού των ΗΠΑ. Δυστυχώς οι ανάγκες για πλοία, δεν μπορούσαν να καλυφτούν από τα εγχώρια ναυπηγεία, λόγω έλλειψης τεχνογνωσίας και οι παραγγελίες δίνονταν σε Βρετανικά και Γερμανικά ναυπηγεία, (τα οποία όμως με την έναρξη των εχθροπραξιών το 1914 σταμάτησαν να παραδίδουν υλικό στην Ρωσία, για προφανείς λόγους).

Με την έναρξη του Α' ΠΠ, ο στόλος της Βαλτικής λόγω υποδεέστερης ισχύος από τον αντίστοιχο Γερμανικό, αναγκάστηκε να καταφύγει σε αμυντικό ρόλο, παρενοχλώντας ενίοτε Γερμανικές νηοπομπές εμπορικών πλοίων. Η εκατέρωθεν ναρκοθέτηση, αλλά και ο ισχυρός Βρετανικός στόλος, απέτρεψε ουσιαστικά την έξοδο και του Γερμανικού ναυτικού, παρόλα αυτά σε ορισμένες περιπτώσεις οι τελευταίοι πραγματοποίησαν ευκαιριακές επιθέσεις, εναντίων του κατώτερου Ρωσικού ναυτικού το οποίο νίκησαν. Μετά την Οκτωβριανή επανάσταση και την αποχώρηση της Ρωσίας από τον πόλεμο (1918), ο έλεγχος της Βαλτικής πέρασε στα χέρια των Γερμανών.⁵⁴

Στο θέατρο επιχειρήσεων της Μαύρης θάλασσας κατά τον πόλεμο, το Ρωσικό ναυτικό από θέση ισχύος, έδρασε ενάντια του Οθωμανικού στόλου και επιλεγμένων χερσαίων στόχων στην ξηρά. Από το 1915 είχε κυριαρχήσει στην Μαύρη θάλασσα, συνδράμοντας τις επιχειρήσεις του στρατού στον Καύκασο. Επιπρόσθετα, εκτελώντας επιθετική ναρκοθέτηση, απέκλεισε τα στενά του Βοσπόρου και εμπόδισε τον Οθωμανικό στόλο να δράσει στην Μαύρη θάλασσα. Με την συνθηκολόγηση της Ρωσίας, ο ναύσταθμος της Σεβαστούπολης παραδόθηκε στους Γερμανούς και απελευθερώθηκε μετά την λήξη του πολέμου.

Η Οκτωβριανή επανάσταση βρήκε τον στόλο διαιρεμένο, ανάμεσα στα πιστά στον τέως Τσάρο, Λευκά στρατεύματα του στρατηγού Βράνγκελ και τα πιστά στον Κόκκινο στρατό τμήματα. Ο εμφύλιος κατέστρεψε το μεγαλύτερο μέρος του στόλου και μόνο ο στόλος στην Βαλτικής, έμεινε σχεδόν ανέπαφος. Οι αντίπαλες στο κομμουνιστικό καθεστώς δυνάμεις, κατέλαβαν τους ναυστάθμους σε Ειρηνικό, Αρκτική και Μαύρη θάλασσα αντίστοιχα, ενώ προς το τέλος του εμφυλίου το 1919, μέρος του στόλου της Μαύρης θάλασσας λιποτάκτησε και παραδόθηκε στην Τυνησία. Τα πληρώματα του στόλου γενικότερα, συμμετείχαν στον εμφύλιο και με τις δύο παρατάξεις. Η τελευταία πράξη του δράματος παίχτηκε το 1921, στον ναύσταθμο της Κρονστάνδης. Εκεί, τα πληρώματα του στόλου, τα οποία είχαν παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο λίγα χρόνια πριν, στα δρώμενα της επανάστασης στην Αγ. Πετρούπολη, αντέδρασαν με την υφή και τον τρόπο λειτουργίας των νέων Σοβιέτ,

⁵⁴ Η συνθήκη ειρήνης Γερμανίας- Ρωσίας (Βρεστ- Λιτόβσκ) υπογράφηκε το 1918 και ο Ρωσικός στόλος της Βαλτικής στην συνέχεια, μέχρι το τέλος του πολέμου, περιορίστηκε στην βάση του στην Κρονστάνδη. Η συνθήκη διήρκεσε μόλις τέσσερα χρόνια (1918-1922) λόγω του Ρωσικού εμφυλίου πολέμου και στην συνέχεια μετά από κοινή συμφωνία Γερμανίας-Σοβιετικής Ένωσης εγκαταλείφτηκε. **Keegan John**, "The First World War", Vintage Books, New York, 2000, σελ.. 342-343.

καθώς έκριναν ότι η λαϊκή επανάσταση, είχε πάρει λάθος δρόμο. Συνεπικουρούμενοι από τον απλό λαό της πόλης, επαναστάτησαν για να πνιγεί σχεδόν άμεσα, μετά από δραματική αντίσταση, η αντεπανάσταση τους, από πιστά στην κεντρική κομμουνιστική επιτροπή, στρατεύματα. Τα απομεινάρια του στόλου, αποτέλεσαν την ραχοκοκαλιά του νέου Σοβιετικού ναυτικού στην συνέχεια.⁵⁵

⁵⁵ **Αλεξάνδρου Άρης**, "Η εξέγερση της Κρονστάνδης", Πανοπτικόν, Αθήνα, 2015.

6 Η ναυτική στρατηγική στα χρόνια της ΕΣΣΔ

6.1 Το Σοβιετικό ναυτικό μέχρι τον Β' ΠΠ.

Μετά την διάλυση του αυτοκρατορικού ναυτικού το 1918, ιδρύθηκε, εν μέσω του εμφυλίου πολέμου, στην θέση του, το Σοβιετικό ναυτικό με την επωνυμία "Κόκκινος στόλος των Εργατών και Αγροτών". (Рабоче-Крестьянский Красный флот, Raboche-Krest'yansky Krasny Flot (RKKF)). Το νέο ναυτικό όμως ήταν περισσότερο στα χαρτιά, αφού δεν υπήρχαν διαθέσιμες ναυτικές μονάδες και το προσωπικό ήταν εν πολλοίς αποδεκατισμένο, ειδικά σε αξιωματικούς οι οποίοι προέρχονταν και ήταν ως επί το πλείστον πιστοί στο παλαιό καθεστώς. Το νέο ναυτικό είχε επίσης πολλά προβλήματα εσωτερικής οργάνωσης που έπρεπε να λύσει και κυρίως την έλλειψη κονδυλίων. Το κύρος του δε, είχε πληγεί σε διεθνές επίπεδο και δεν λογίζονταν πλέον ανάμεσα στα ισχυρά ναυτικά των λοιπών Μεγάλων Δυνάμεων. Τα πλοία που είχαν παραμείνει σε ενέργεια, ουσιαστικά μόνο στον στόλο της Βαλτικής, ήταν λίγα και σε κακή κατάσταση, ενώ αρκετά από αυτά εκποιήθηκαν σχετικά σύντομα στην Γερμανία λόγω παλαιότητας.⁵⁶

Κατά την δεκαετία του 30 και καθώς προχωρούσε η εκβιομηχάνιση της ΕΣΣΔ, καταστρώθηκαν σχέδια για την αύξηση της ισχύος του Σοβιετικού πλέον ναυτικού, στα πρότερα, αν όχι μεγαλύτερα επίπεδα. Έμφαση δόθηκε στην ναυπήγηση Υ/Β και στα επόμενα χρόνια περίπου 133 από αυτά, κατασκευάστηκαν διαφόρων σχεδίων. Επιπρόσθετα πλάνα, περιλάμβαναν τον σχηματισμό του στόλου του Ειρηνικού το 1932, και του Βόρειου στόλου κατά το επόμενο έτος. Η ισχύς αυτών των στόλων στηρίζονταν κυρίως στα νεότευκτα βαριά θωρηκτά μάχης. Το αρχικό πρόγραμμα ανεστάλη το 1941, λόγω της έναρξης του Β' ΠΠ.⁵⁷

Η συνεισφορά του ναυτικού πριν τον Β' ΠΠ πόλεμο ήταν ουσιαστικά αμελητέα, με εξαίρεση ίσως κάποιες μικρής κλίμακας επιχειρήσεις για την προάσπιση των Δυτικών παραλίων στις Φιλανδικές ακτές (1939-1940). Οι δε μεγάλες μονάδες επιφανείας περιορίστηκαν σε ναυτικούς βομβαρδισμούς των εγγύς των ακτών Φιλανδικών φρουρίων. Οι εσωκομματικές εκκαθαρίσεις του Στάλιν, την

⁵⁶ Στον ναύσταθμο της Κρονστάνδης υπήρχαν τρία θωρηκτά σε κακή κατάσταση, δύο καταδρομικά, περίπου δέκα αντιτορπιλικά, αρκετά ναρκαλιευτικά και μερικά Υ/Β. Παρά την ισχύνη του δύναμη διέθετε ακόμα τις ναυτικές υποδομές στην Βαλτική όπως επίσης και αυτές στην Μαύρη θάλασσα.

⁵⁷ **Gunar Asselius**, "The Rise and Fall of the Soviet Navy in the Baltic 1921-1941", Frank Cass, New York, 2003.

προηγούμενη δεκαετία, είχαν βλάψει σημαντικά το ναυτικό, αφού απώλεσε σημαντικό μέρος των ανώτερων κυρίως αξιωματικών του, στα τέλη της δεκαετίας του 30. Η ανάγκη διάθεσης κονδυλίων για τις χερσαίες κυρίως δυνάμεις, λόγω της έναρξης του πολέμου μείωσαν σημαντικά τον ναυτικό προϋπολογισμό.⁵⁸

Με την εισβολή των Γερμανών μεγάλο μέρος των πληρωμάτων του στόλου διατέθηκαν μαζί με τον βαρύ οπλισμό τους και πολέμησαν με τον Κόκκινο στρατό στις διάφορες περιοχές (Οδησσό, Σεβαστούπολη, Στάλινγκραντ, Νοβόροσισκ, Λένινγκραντ κ.α). Άλλωστε μόνο μικρός αριθμός από τα Υ/Β, που είχαν καταφέρει να διαφύγουν από τους ναυστάθμους του Λένινγκραντ και της Κρονστάνδης, στη Βαλτική, από τα διάσπαρτα εχθρικά ναρκοπέδια, κατάφερε να επιχειρήσει. Το γεγονός του σχετικά εύκολου τρόπου αποκλεισμού, των Σοβιετικών ναυτικών δυνάμεων εντός των βάσεών τους, ανέδειξε για μία ακόμη φορά την ιδιαίτερη δυσκολία ανάπτυξης του στόλου σε καιρό πόλεμο. Τα πλοία συμμετείχαν από τις βάσεις τους χρησιμοποιώντας τα όπλα τους για να ενισχύσουν την αντιαεροπορική άμυνα της πόλης από τους βομβαρδισμούς. Παρά ταύτα, οι σύμμαχοι παραχώρησαν αρκετά πλοία στο ρωσικό ναυτικό κατά την διάρκεια του πολέμου, ως βοήθεια και αντιστάθμισμα στις απώλειες που είχαν σε πολεμικά πλοία, κυρίως λόγω των εχθρικών βομβαρδισμών.⁵⁹

Όπως και στην Βαλτική, αντίστοιχα και ο στόλος της Μαύρης θάλασσας, πλήγηκε από τους εχθρικούς βομβαρδισμούς και τα διάσπαρτα ναρκοπέδια, ενώ ο ρόλος του περιορίστηκε σε επιχειρήσεις ανεφοδιασμού των αποκλεισμένων στρατευμάτων του Κόκκινου στρατού, σε επιχειρήσεις εκκένωσης των πολιορκούμενων στρατευμάτων και των αμάχων, ενώ ενίοτε υποστήριζαν από απόσταση, με ναυτικούς βομβαρδισμούς, το πεζικό. Στο μέτωπο του Αρκτικού, ο στόλος περιορίστηκε κυρίως σε επιχειρήσεις νηοπομπών, ενώ στο μέτωπο του Ειρηνικού, επειδή μέχρι σχεδόν το τέλος του πολέμου το 1945, η Ρωσία δεν είχε κηρύξει τον πόλεμο στην Ιαπωνία, το ναυτικό έμεινε ουσιαστικά άπραγο και μετέφερε μέρος του, στο στόλο της Βόρειας θάλασσας. Σημαντική δράση για το ναυτικό σημείωσε η αεροπορία του, η οποία συμμετείχε σε επιχειρήσεις υποστήριξης του στόλου και του στρατού.

⁵⁸ Ο προϋπολογισμός του 1941 για το ναυτικό μειώθηκε από το 11,5% στο 6,6%.

⁵⁹ Οι σύμμαχοι παραχώρησαν πλοία συνολικού εκτοπίσματος άνω των 800.000 τόνων.

Μετά το τέλος του πολέμου, οι Ρώσοι απέκτησαν ως λάφυρα, ορισμένες Ιταλικές και Γερμανικές ναυτικές μονάδες και κυρίως Γερμανική τεχνογνωσία σε ναυτικά συστήματα.

6.2 Η ναυτική στρατηγική κατά την διάρκεια του Ψυχρού πολέμου.

Στην καρδιά του ‘Ψυχρού πολέμου’, τον Απρίλιο του 1975, εκτελέστηκε η ναυτική άσκηση μεγάλης κλίμακας του Σοβιετικού Ναυτικού ‘Ocean II’, με την συμμετοχή τουλάχιστον διακοσίων μονάδων επιφανείας, εκατό και πλέον Υ/Β και μεγάλου αριθμού στοιχείων της Σοβιετικής ναυτικής αεροπορίας. Η άσκηση έλαβε χώρα με κάθε επίσημη δημοσιότητα, στην οποία συμμετείχε άθελά του και όλος ο Δυτικός τύπος, που την κάλυψε, προβάλλοντας και διαφημίζοντας ακριβώς αυτό που επεδίωκε η ανώτατη ηγεσία του Κρεμλίνου. Το αναγεννημένο Σοβιετικό ναυτικό ήταν ισχυρό και σίγουρα αποτελούσε ένα αξιόλογο αντίπαλο, τον οποίο έπρεπε να λάβουν σοβαρά υπόψη, τα μέλη του ΝΑΤΟ, στον στρατηγικό τους σχεδιασμό.⁶⁰

Οι παλαιότεροι ιστορικοί αναλυτές που ασχολούνταν με τα Σοβιετικά ναυτικά θέματα, ήταν γενικά χωρισμένοι σε δύο στρατόπεδα. Η μία πλευρά θεωρούσε τη Σοβιετική Ένωση ως μία ηπειρωτική δύναμη, η οποία διατηρούσε την ναυτική της δύναμη αποκλειστικά για την υποστήριξη των χερσαίων δυνάμεων. Οι έτεροι αντέτειναν ότι οι Σοβιετικοί, τουλάχιστον για μία μικρή περίοδο, είχαν καταφέρει να αποκτήσουν ένα υπερπόντιο ναυτικό το οποίο, θα μπορούσε να αντιπαρατεθεί με τον αντίστοιχο των ΗΠΑ, σε όλες τις θάλασσες, κατά κάποιο τρόπο.

Όπως αναφέρει σε άρθρο της και η αμερικανίδα ιστορικός και πολιτική αναλυτής, ειδική σε θέματα της Σοβιετικής περιόδου, Mary E. Glanz και οι δύο σχολές είχαν από κοινού μία θέση. Αυτή ήταν η ανάγκη εξέτασης, της Σοβιετικής ναυτικής στρατηγικής, στην βάση χειροπιαστών αποτελεσμάτων, που αφορούσαν θέματα που σχετίζονταν για παράδειγμα, με το είδος των ναυτικών μονάδων που ναυπηγούνταν, αλλά και με την ανάπτυξη του στόλου γενικότερα. Αυτή όμως η προσέγγιση δεν ήταν πλήρης, αφού δεν περιλάμβανε τα κίνητρα της Σοβιετικής στρατηγικής, πιθανότατα λόγω του απορρήτου που τα χαρακτήριζε. Έτσι η μέθοδος ανάλυσης περιλάμβανε σε μεγάλο βαθμό την επαγωγική λογική. Αν για παράδειγμα οι Σοβιετικοί κατασκεύαζαν αεροπλανοφόρα, όπως οι ΗΠΑ, τότε η στρατηγική τους

⁶⁰ Moore John E. Captain RN, “The Soviet Navy Today”, Macdonald and Jane’s, London, 1975

ήταν η παγκόσμια κυριαρχία. Αυτή η ανάλυση ενδεχομένως να παρουσιάζει ένα λογικό σφάλμα, στο ότι οι Σοβιετικοί, αν γίνει αποδεκτή αυτή η θεωρία, μάλλον εξασκούσαν μία πολιτική αντικατοπτρισμού σε σχέση με την αντίστοιχη των ΗΠΑ και ότι κατ' ουσία αντέγραφαν την πολιτική της, χωρίς ουσιαστικό στρατηγικό σχεδιασμό.

Οι πιθανοί λόγοι κατασκευής κάποιων νέων οπλικών συστημάτων, ή η ανάπτυξή τους στα διάφορα θέατρα επιχειρήσεων θα μπορούσε να συμβαίνει για διάφορους λόγους, τους οποίους όμως χωρίς στοιχεία θα έπρεπε οι αναλυτές να υποθέσουν χωρίς βεβαιότητα. Την σημερινή εποχή βέβαια, υπάρχει η δυνατότητα εξαγωγής καλύτερων συμπερασμάτων για εκείνη την περίοδο, με δεδομένο ότι αρκετά από τα στοιχεία εκείνης της περιόδου, έχουν δει το φώς της δημοσιότητας και πολλοί συγγραφείς-αναλυτές που έχουν πρόσβαση σε αυτά, μπορούν να δημιουργήσουν μια πιο ασφαλή εικόνα, η οποία θα αναδείξει τελικά την φύση και την πορεία αυτού του διαλόγου περί της Σοβιετικής ναυτικής στρατηγικής εκείνης της περιόδου και της πολιτικής που την καθόρισε.

Εκτός από διάφορα βιβλία με θέμα την Σοβιετική στρατιωτική πολιτική και στρατηγική, που έχουν εκδοθεί σχετικά, ερευνητές όπως η Glanz, κατάφεραν να βρουν πρόσβαση σε επίσημα αρχεία και εκδόσεις των, περιορισμένων ανάμεσα στα επιτελεία, στρατιωτικών εκδόσεων, του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού και του Υπουργείου Άμυνας της πρώην ΕΣΣΔ. Σε αυτά, παρουσιάζονταν οι τάσεις της εποχής, της στρατιωτικής ανάπτυξης και οι πιθανές μελλοντικές εξελίξεις όπως αυτές είχαν οραματιστεί από την πολιτική και στρατιωτική ηγεσία. Σε διάφορα άρθρα με θέμα την στρατηγική, ο ρόλος της ναυτικής στρατηγικής αναλύονταν εκτενώς, σε συνδυασμό με λοιπά θέματα ναυτικού περιεχομένου. Έτσι μέσα από αυτά τα κείμενα και τις τάσεις που εμφανίζονταν ιστορικά, η Σοβιετική ναυτική στρατηγική χωρίζεται σε 6 διακριτές περιόδους. Την μεταπολεμική περίοδο 1945-1957, στην συνέχεια την περίοδο από το 1958-1968, για να ακολουθήσουν οι περίοδοι 1968-1972, 1972-1978/80, 1978/80-1985 και τέλος η περίοδος μετά το 1985.

Έτσι κατά την πρώτη περίοδο 1945-1957, η ναυτική στρατηγική είχε ως κύριο στόχο την υποστήριξη των χερσαίων συμβατικών επιχειρήσεων. Παρά την σχετική ανησυχία, για τα ατομικά όπλα, το δόγμα τόνιζε την κυριαρχία της επιχειρησιακής τέχνης έναντι της στρατηγικής, στον πόλεμο. Ξεκάθαρα φαίνονταν από τα γραπτά της

εποχής, όπου δεν υπάρχουν αρκετές αναφορές για το ναυτικό και τον ρόλο του στόλου, η τάση του κυρίαρχου ρόλου που έχαιραν οι χερσαίες δυνάμεις, ενώ οι ελάχιστες αναφορές στο ναυτικό έδειχναν αντίστοιχα τον υποδεέστερο ρόλο του τελευταίου.

Το ναυτικό της Σοβιετικής ένωσης ήταν επίσης, χωρισμένο σε τέσσερις στόλους, σύμφωνα με την γεωγραφική επικράτεια (τον Βόρειο, της Βαλτικής, της Μαύρης Θάλασσας και του Ειρηνικού) και επιχειρούσε στους αντίστοιχους τομείς ευθύνης του, (Ατλαντικού, Μεσογείου Θάλασσας, Ειρηνικού και Ινδικού ωκεανού) διεξάγοντας ασκήσεις μεγάλης κλίμακας, έχοντας την δυνατότητα να αναπτύσσει ταυτόχρονα δεκάδες μονάδες. Η σκόπιμη δημοσιότητα που δίνονταν σε αυτά τα γυμνάσια αναδείκνυαν τις δυνατότητές του στόλου, οι οποίες πολλές φορές σύμφωνα με τους αναλυτές των Δυτικών, είχαν επιθετικές τάσεις αφού ασκούσαν σε γυμνάσια νηοπομπών και αποκλεισμού. Η υποτίμηση από διάφορους ηγέτες, της στρατηγικής αξίας που προσέδιδε το ναυτικό, και την συμβολής του στην προβολή ισχύος της χώρας, καθώς η ανεπαρκής προσοχή στα προβλήματα του, είχαν όπως και στο παρελθόν συνέπειες για την πορεία του.

Σε σχετικό σοβιετικό άρθρο που είχε ως θέμα την θαλάσσια κυριαρχία, όπως αναφέρει η Glanz τονίζεται χαρακτηριστικά:

‘Η κυριαρχία στην θάλασσα δεν είναι απαραίτητη από μόνη της, αλλά είναι μόνο ένα μέσο για να εξασφαλιστεί η επιτυχής εκτέλεση των καθηκόντων, που ανατίθενται στο ναυτικό από το κράτος, κατά την διάρκεια του πολέμου. Στην σύγχρονη εποχή η κυριαρχία στην θάλασσα επιτυγχάνεται με διακλαδική προσπάθεια και συμμετοχή όλων των σωμάτων.’

Παρόμοια σε μεταγενέστερο άρθρο, της ίδιας εφημερίδας, τονίζονταν ότι, το ναυτικό δεν θα μπορούσε να επιτύχει τους στόχους του, χωρίς την συνδρομή των χερσαίων δυνάμεων.

Με το πέρας του Β' ΠΠ ο Κόκκινος στόλος μετονομάστηκε σε Σοβιετικό ναυτικό (1946) (Советский Военно-Морской Флот, Sovyetsky Voyenno-Morskoy Flot,-που για την ακρίβεια σημαίνει: Σοβιετικός Στρατιωτικός Θαλάσσιος Στόλος). Τα συμπεράσματα του πολέμου οδήγησαν τους Σοβιετικούς στην νέα ναυτική στρατηγική που έπρεπε να ακολουθήσουν και αυτή συνοψίζεται στην ανάγκη της

δυνατότητας διακοπής των εχθρικών θαλάσσιων γραμμών ανεφοδιασμού εάν απαιτείτο καθώς και στην παράλληλη μικρής κλίμακας επίδειξη ναυτικής δύναμης, στον αναπτυσσόμενο Δυτικό κυρίως κόσμο. Με δεδομένη την αυτάρκεια, σε πρώτες ύλες, που της εξασφάλιζε η μεγάλη Ευρώ-Ασιατική της χερσαία μάζα, η ΕΣΣΔ δεν είχε ανάγκη ως προτεραιότητα από το ναυτικό της προστασίας του μικρού σχετικά θαλάσσιου εμπορικού της στόλου, όπως είχαν σχεδιάσει οι Δυτικοί κατ' αντιστοιχία. Η ανωτέρω στρατηγική άλλαξε αργότερα, κυρίως λόγω της ύπαρξης των ατομικών και πυρηνικών στην συνέχεια όπλων, που κατείχαν οι Δυτικές Μεγάλες Δυνάμεις, τα οποία καλούνταν να αποκρούσουν στρατηγικά ως χώρα και ως ναυτικό ειδικότερα, ενώ παράλληλα τέθηκε ως μελλοντικός στόχος η ανάγκη για επέκταση.

Στην επόμενη περίοδο (1958-1968), που κατά κύριο λόγο κυριάρχησε η πολιτική του Χρουστσόφ στα δρώμενα της χώρας και η Σοβιετική στρατηγική και το αντίστοιχο δόγμα περιστρεφόταν γύρω από την επανάσταση που έφερε στα στρατιωτικά δρώμενα η άνοδος και η ανάπτυξη των πυρηνικών όπλων και των στρατηγικών Υ/Β. Καθώς οι Δυτικοί πυρηνικοί βαλλιστικοί πύραυλοι αποτελούσαν την κύρια απειλή για την ΕΣΣΔ, οι Σοβιετικοί από τα τέλη της δεκαετίας του 50, αποφάσισαν να δράσουν αναλόγως. Έτσι υιοθέτησαν την στρατηγική πυρηνικής αποτροπής. Η στρατηγική χρήσης πυρηνικών επηρέασε βαθύτατα και τις εξελίξεις και την ναυτική στρατηγική.

Παρά την άνοδο των πυρηνικών όπλων, οι Σοβιετικοί εξακολούθησαν να πιστεύουν ότι οι συνδυασμένες επιχειρήσεις και των τριών κλάδων, μπορούσαν να δώσουν την τελική νίκη στο πεδίο της μάχης και παρέμεναν υψηλής σημασίας στην στρατηγική σχεδίαση. Η χρήση όμως των πυρηνικών όπλων θα αποτελούσε όμως την κύρια πρακτική επίτευξης του τελικού αντικειμενικού σκοπού. Αν και προς στιγμή η 'επανάσταση' που έφεραν τα πυρηνικά όπλα, λίγο μετά το τέλος του Β' ΠΠ, έκανε αυτή την διακλαδική προσέγγιση να φαίνεται άκαιρη, μετά τις αποφάσεις αλλαγής του δόγματος στα μέσα της δεκαετίας του 1960 και περί τα μέσα της δεκαετίας του 70 επανήλθε, σχεδόν 25 χρόνια μετά, η πρότερη μορφή στρατιωτικής εκπαίδευσης και φιλοσοφία. Οι Σοβιετικοί αναλυτές, προσπαθούσαν να αναδείξουν τακτικές και κανόνες μάχης που θα ήταν χρήσιμες και έδειχναν ιδιαίτερη σημασία στην ιεράρχηση των αντικειμενικών σκοπών και έθεταν προτεραιότητες στα διάφορα θέατρα, τις περιοχές ενδιαφέροντος, και τους στρατηγικούς άξονες. Έτσι σύμφωνα με εκείνη την στρατηγική προσέγγιση της εποχής, για την χώρα και τα γεωπολιτικά δεδομένα που

επικρατούσαν, θα έπρεπε να δίνεται έμφαση, την εκάστοτε δεδομένη χρονική περίοδο σε μία μόνο περιοχή ενδιαφέροντος και σε έναν κύριο άξονα, ώστε να υπάρχει αντίστοιχη προβολή ισχύος. Αυτός ο άξονας και η περιοχή θα είχαν προτεραιότητα στην ανάθεση δυνάμεων και πόρων, τόσο κατά την ειρήνη όσο και σε περίπτωση πολέμου. Αυτό βέβαια δεν σήμαινε ότι δεν μπορούσε ανά πάσα στιγμή να γίνει αλλαγή προτεραιοτήτων εάν και εφόσον υπήρχε η δυνατότητα αναδιάταξης των δυνάμεων εκ νέου, σε διαφορετική περιοχή ενδιαφέροντος.⁶¹

Την περίοδο 1968-1972 σηματοδότησε η πολιτική που είχε ως στόχο την στρατηγική ευέλικτης απάντησης εναντίων των ΗΠΑ στην περιοχή του Βιετνάμ. Αυτή η πολιτική είχε σημαντικές εφαρμογές στο σύνολο της Σοβιετικής στρατιωτικής στρατηγικής καθώς βασίζονταν στην λογική ότι σε ένα πιθανό πόλεμο μεταξύ των υπερδυνάμεων δεν θα γίνονταν εκτεταμένη χρήση πυρηνικών. Οι αλλαγές στο δόγμα που αποφασίστηκαν στα τέλη του 1966 και υιοθετήθηκαν από την ηγεσία ιεραρχικά, την αμέσως επόμενη δεκαετία του 1970, επηρέασαν σημαντικά την Σοβιετική και την ναυτική στρατηγική. Ουσιαστικά η μετατόπιση από τον αρχικό πολιτικό σχεδιασμό και αντικειμενικό σκοπό που ήταν η διατήρηση του Σοσιαλιστικού συστήματος, η οποία όμως πιθανότατα θα είχε ως συνέπεια την ολοκληρωτική καταστροφή της χώρας, στην αποφυγή ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος, οδήγησε σε δύο σημαντικές αλλαγές στην στρατηγική.

Η πρώτη αλλαγή αφορούσε τον πρωταγωνιστικό ρόλο αποτροπής μιας πυρηνικής απειλής έναντι της επικράτειας της Ε.Σ.Σ.Δ. Αυτός θα εκχωρούνταν πλέον, σε στρατηγικό επίπεδο, στα στρατηγικά πυρηνικά Υ/Β της χώρας, έναντι της μέχρι τότε σχεδιασμένης επιχειρησιακά τακτικής, που διατηρούσε σε αυτόν τον πρωτεύοντα ρόλο, τους αντίστοιχους χερσαίους βαλλιστικούς πυραύλους ICBM. Αυτό συνέβη καθώς οι τελευταίοι είχαν καταστεί στρατηγικά ‘‘ασύμφοροι ‘‘, λόγω της στρατηγικής αμοιβαίας καταστροφής (MAD) που θα ακολουθούνταν και από τις δύο υπερδυνάμεις, η οποία σε περίπτωση εφαρμογής της, θα είχε ολέθριες συνέπειες για την ενδοχώρα.

Η δεύτερη και επίσης σημαντική αλλαγή ήταν ότι, εξαιτίας της προαναφερθείσας αλλαγής προτεραιοτήτων, ο αρχικός σχεδιασμός του ναυτικού, που ήταν η ανταπόδοση πλήγματος στα αντίστοιχα Δυτικά παράκτια βαλλιστικά

⁶¹ MccGwire Michael, ό.π., σελ., 125-127.

συστήματα, να λάβει πλέον δευτερεύουσα σημασία. Αυτό σήμαινε βέβαια ότι αφενός μεν έπρεπε να αναδομηθεί, η δύναμη του στόλου όσον αφορούσε, τις αναγκαίες σε ενέργεια μονάδες επιφανείας καθώς και τις αντίστοιχες αυτές των Υ/Β, και αφετέρου δε έπρεπε επίσης να αναθεωρηθούν τα υφιστάμενα επιχειρησιακά σχέδια.

Υπήρξε όμως και μία τρίτη αλλαγή που πήγασε από αυτή την στρατηγική αποτροπής. Και αυτή ήταν επίσης αποτέλεσμα της μη κλιμάκωσης σε μια πιθανή σύγκρουση ΝΑΤΟ-ΕΣΣΔ, σε ολοκληρωτικό πυρηνικό πόλεμο. Σύμφωνα με την θεωρία μετά από ένα πιθανό πόλεμο με χρήση περιορισμών πυρηνικών, η Αμερικανική πολεμική βιομηχανία ουσιαστικά θα έβγαινε άθικτη. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα οι ΗΠΑ, να απολαμβάνουν ένα στρατηγικό πλεονέκτημα σε ένα καθεστώς παρατεταμένου πολέμου καθόσον θα μπορούσαν να αναπληρώνουν τις ενδεχόμενες απώλειες σε στρατιωτικό υλικό.

Έτσι ο στρατηγικός ρόλος του ναυτικού έπρεπε πλέον να αλλάξει, τόσο για τον καιρό του πολέμου όσο και για την ειρήνη και έγιναν μεγάλες διαβουλεύσεις επί μακρόν και το αποτέλεσμα αυτών, ήταν να εισαχθεί πλέον για πρώτη φορά εντός της Σοβιετικής στρατιωτικής επιστήμης, η ιδέα περί της θαλάσσιας ισχύος. Ο αντικειμενικός σκοπός αποφυγής μιας πυρηνικής καταστροφής της επικράτειας της ΕΣΣΔ, εισήγαγε μία εντελώς καινούργια απαίτηση στον στρατιωτικό σχεδιασμό, αφού θα έπρεπε να αποτραπεί μια επίθεση τέτοιου μεγέθους από τις ΗΠΑ, πάση θυσία, ακόμα και αν οι τελευταίες ήταν μπροστά στο φάσμα μίας ήττας σε στρατιωτικό πεδίο, σε περίπτωση πολέμου στην Δυτική Ευρώπη και αναγκαστικά οδηγούνταν σε αυτή ως απεγνωσμένη έσχατη κίνηση.

Κατά τις προηγούμενες δεκαετίες, μετά το τέλος του Β' ΠΠ, η άμυνα της χώρας, σύμφωνα με το τότε ισχύον δόγμα, που συμπεριελάμβανε τα πυρηνικά όπλα ως δύναμη αποτροπής, προέβλεπε ότι η άμυνα θα βασίζονταν στην ικανότητα απώθησης ή έστω απορρόφησης οποιασδήποτε επίθεσης και στην συνέχεια την διενέργεια πολέμου με σκοπό την νίκη. Τα πυρηνικά όπλα από μόνα τους, ήταν παράγοντας αποτροπής και σε περίπτωση πολέμου η στρατηγική ήταν βασισμένη στην άμυνα, παρά στην επιβολή κάποιου είδους τιμωρίας για τον αντίπαλο. Με άλλα λόγια το δόγμα απόκτησης και χρήσης των πυρηνικών για την Σοβιετική Ένωση υιοθετήθηκε ως φυσικό επακόλουθο της ενδυνάμωσης της ισχύος των ενόπλων δυνάμεων της χώρας μετά τον Β' ΠΠ και τα επιχειρησιακά σχέδια που υπήρχαν εν

ισχύ, προέβλεπαν την διεξαγωγή πολέμου, με απώτερο σκοπό την αποφυγή ήττας, σε καθεστώς χρήσης πυρηνικών όπλων. Σε αντίθεση ίσως με ότι πίστευε η Δύση τότε, η απόκτηση του πυρηνικού οπλοστασίου από την ΕΣΣΔ και η επίδειξη αυτού, ήταν μόνο για λόγους αποτροπής μιας επίθεσης εκ μέρους της Δύσης σε αυτή και όχι ως μία προσπάθεια εκ μέρους της, αποσταθεροποίησης της παγκοσμίας ισορροπίας ισχύος.

Συνεπώς η γενικότερη στρατηγική της χώρας ήταν η άμυνα και η αποτροπή. Σε περίπτωση όμως που ο πόλεμος Ανατολής-Δύσης θα ήταν αναπόφευκτος, η στρατηγική προέβλεπε την δημιουργία αμυντικού βάθους μεταξύ της επικράτειας τους και της Δύσης κάτι που ως προέβλεπε ως στρατηγικό αντικειμενικό σκοπό, την ολοκληρωτική εκδίωξη του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ από την Ευρώπη με συμβατικά μέσα και την πλήρη επικράτηση σε αυτή. Για να αντιμετωπίσει όμως, σε αυτή την περίπτωση, τον κίνδυνο ανταπόδοσης πλήγματος, σύμφωνα με το ισχύον Νατοϊκό δόγμα, από την πιθανή χρήση πυρηνικών όπλων από τις τρεις άλλες δυνάμεις (ΗΠΑ-Γαλλία-Μ. Βρετανία) εναντίων της, θα έπρεπε επίσης να έχει σε ετοιμότητα τα δικά της πυρηνικά της όπλα για αποτροπή. Επειδή όμως σε περιβάλλον πολέμου και εξαιτίας της έντασης που δημιουργείται, η εντολή χρήσης τέτοιων όπλων εμπεριέχει πάντοτε διάφορα κριτήρια αξιοπιστίας, η βέβαιη Σοβιετική ανταπόδοση ήταν από αβέβαια έως πολύ δύσκολη για να πραγματοποιηθεί.

Το επιπρόσθετο πρόβλημα που αντιμετώπιζε η Σοβιετική ηγεσία, είχε επίσης να κάνει με το γεγονός ότι η χώρα έπονταν σε συνολική δύναμη πυρηνικών κεφαλών, αλλά και σε τεχνολογία συστημάτων διοίκησης, ελέγχου και επικοινωνιών, έναντι των Δυτικών. Ακόμα και αν, βάση σχεδίου, είχαν καταφέρει να έρθουν σε σχετική αριθμητική ισορροπία, μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 70, πάντα υπήρχε ο φόβος, ότι οι θέσεις των σταθερών χερσαίων πυρηνικών πυραύλων μεγάλου βεληνικού ICBM, καθώς και του συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης, ήταν σχετικά εκτεθειμένες, έναντι μιας προληπτικής εχθρικής επίθεσης, που θα είχε ως στόχο να πλήξει τις θέσεις τους. Η λύση χρήσης κινούμενων συστοιχιών επίσης απορρίφθηκε, λόγω προβλημάτων σχεδίασης. Τα μελλοντικά δε σχέδια των Δυτικών, προέβλεπαν την εισαγωγή συστημάτων ελέγχου και διοίκησης της πυρηνικής “ομπρέλας” από το διάστημα, στρατηγική που τους έδινε ένα επιπρόσθετο πλεονέκτημα έναντι τους. Έτσι τελικώς αποφασίστηκε από την Σοβιετική πολιτική και στρατιωτική ηγεσία ως μοναδική εναλλακτική λύση για εφαρμογή της στρατηγικής αποτροπής, να γίνει η

ανάπτυξη της δύναμης των στρατηγικών Υ/Β που θα έφεραν τα αντίστοιχα πυρηνικά βαλλιστικά όπλα.

Όπως διαφαίνεται τελικά, οι Σοβιετικοί διαρκώς συζητούσαν για την βέλτιστη λύση, κατά την χάραξη της στρατηγικής τους, η οποία θα βασιζόταν στην πιθανότητα πυρηνικού ή συμβατικού πολέμου, χρησιμοποιώντας και τα δύο στοιχεία. Στην Σοβιετική δε στρατιωτική λογική, η διατυπωμένη απειλητική δήλωση του Χρουστσόφ προς την Δύση σε ανύποπτο χρόνο *“...Θα σας θάψουμε...”* ήταν πραγματοποιήσιμη. Ο συνδυασμός όλων αυτών των παραγόντων θα είχε μεγάλο αντίκτυπο στην σχεδίαση της Σοβιετικής ναυτικής στρατηγικής. Κυρίως όμως προκαλούσε μία σύγχυση στους στρατηγικούς σχεδιαστές και κατ’ επέκταση στο ναυτικό, για τις αποστολές που καλούνταν να υλοποιήσει το τελευταίο, σε καιρό πολέμου, ο οποίος δεν θα κυριαρχούταν αποκλειστικά από την ανάπτυξη και αξιοποίηση των στρατηγικών πυρηνικών του Υ/Β.

Έτσι στις αρχές της δεκαετίας του 70 παρουσιάζονται όλο και μεγαλύτερες αναφορές στο νέο στρατηγικό όραμα του Σοβιετικού ναυτικού, το οποίο θα εμπεριέχει πλέον δυνάμεις επιφανείας ικανές για υπερπόντιες αποστολές και με δυνατότητες πολλαπλών ρόλων. Το δόγμα αυτό, ουσιαστικά σχεδιασμένο και διατυπωμένο από τον Γκορτσώφ, ήταν η βάση της Σοβιετικής στρατηγικής για τα επόμενα χρόνια. Σημειωτέον ότι το δόγμα εκείνης της εποχής παρουσιάζεται εμφανώς και στο σύγχρονο δόγμα του Ρωσικού ναυτικού το οποίο φαίνεται ότι έχει άμεσα επηρεαστεί από εκείνο. Ο Γκορτσώφ και τελικά όσοι στρατηγιστές συμφώνησαν μαζί του, θεωρούσε ότι η Σοβιετική ένωση, κατ’ αντιστοιχία με τις ΗΠΑ, έπρεπε να είναι προετοιμασμένη για πόλεμο τόσο με συμβατικά όσο και με πυρηνικά μέσα.

Την δεκαετία που ακλούθησε (70) οι Σοβιετικοί στρατηγιστές, παρακολούθησαν με έκπληξη την αποτυχία των Αμερικανών στον πόλεμο του Βιετνάμ. Θεωρώντας ότι οι ένοπλες δυνάμεις των ΗΠΑ, είχαν χάσει σημαντικό μέρος από την ισχύ τους και υπό την καθοδήγηση της ηγεσίας του τότε Αρχηγού στόλου Ναύαρχου Γκορτσώφ, παρακινήθηκαν στην δημιουργία ενός σύγχρονου ναυτικού επιφανείας, το οποίο θα μπορούσε να προκαλέσει την κυριαρχία του μέχρι τότε παντοδύναμου ναυτικού των ΗΠΑ. Η κεντρική σχεδίαση αυτής της στρατηγικής προέβλεπε την κατασκευή αεροπλανοφόρων καθώς τονίζονταν η στρατηγική τους

σημασία. Η κατασκευή αεροπλανοφόρων δεν ήταν μία καινούργια ιδέα καθώς υπήρχε στα σχέδια του ναυτικού από την δεκαετία του 30. Οι ανάγκες του Β' ΠΠ όμως είχαν αρχικά ματαιώσει τα σχέδια. Εν συνεχεία όπως αναφέρθηκε δόθηκε έμφαση στην ανάπτυξη των βαλλιστικών πυραύλων και για το ναυτικό ιδιαίτερα σε αυτή των Υ/Β. Η άσχημη στην συνέχεια οικονομική συγκυρία της δεκαετίας του 60, είχε προκαλέσει μεγάλη σύγκρουση στο εσωτερικό, για την αναγκαιότητα διοχέτευσης σημαντικών κονδυλίων σε ανάλογα εξοπλιστικά προγράμματα, η φύση των οποίων δεν είχε άμεσο και εμφανές οικονομικό όφελος για την χώρα και επιπρόσθετα, σύμφωνα με τους πολέμιους αυτής, δεν προσέθετε ουσιαστικά καθόλου στην συνολική ισχύ της χώρας. Η ηγεσία όμως της χώρας είχε ήδη αποφανθεί υπέρ του νέου δόγματος και ήδη εμφανίζονταν άρθρα στον τύπο της εποχής που εμφάνιζαν τις νέες ναυτικές αποστολές σε όλους τους ωκεανούς.

Προς το τέλος του 20^{ου} αιώνα τα δεδομένα όμως είχαν εκ νέου αλλάξει. Οι ΗΠΑ, από τις αρχές της δεκαετίας του 80, είχαν ξεκινήσει ένα πρόγραμμα αύξησης της ισχύ τους τόσο στο ναυτικό όσο και στους άλλους κλάδους των ενόπλων δυνάμεων. Την ίδια περίοδο οι Σοβιετικοί ήταν απασχολημένοι με την εμπλοκή τους στο Αφγανιστάν. Ο θάνατος το 1982 του ηγέτη της ΕΣΣΔ Λ. Μπρέζνιεφ άφησε την χώρα σε καθεστώς αβεβαιότητας. Υπό το φάσμα αυτών των δυσκολιών, οι Σοβιετικοί ταυτόχρονα συνειδητοποίησαν ότι έχασαν και τον τεχνολογικό αγώνα με τις ΗΠΑ. Για αυτό και άρχισαν να σκέπτονται διαφορετικούς τρόπους σχεδίασης μιας πιο αμυντικής στρατηγικής. Η περίοδος έτσι αυτή σηματοδοτείται από μία έλλειψη ιδιαίτερης θέλησης και έκφρασης οποιασδήποτε μορφής ναυτικής στρατηγικής.

Η στρατηγική του Σοβιετικού ναυτικού εκείνη την περίοδο τροποποιήθηκε ώστε να συμβαδίζει, σύμφωνα με τις υπάρχουσες δυνατότητες του, και είχε ως βασικό σχεδιασμό την πραγματοποίηση επιχειρήσεων πολλαπλού ρόλου. Ο αντικειμενικός σκοπός αυτής της στρατηγικής περιλάμβανε, αφενός την καταστροφή των μονάδων κρούσεως (αεροπλανοφόρων, Υ/Β) και βάσεων του αντιπάλου, για αποφυγή ενδεχόμενης προσβολής των υποδομών της χώρας (στρατιωτικών και πολιτικών) αφετέρου δε την δημιουργία ικανοποιητικών συνθηκών, σε συγκεκριμένα θέατρα επιχειρήσεων στους ωκεανούς, με σκοπό να δύνανται να δρουν οι δικές του μονάδες για αμφίβιες επιχειρήσεις ή επιχειρήσεις υποστήριξης των χερσαίων δυνάμεων.

6.3 Το πρόγραμμα των Σοβιετικών Υ/Β και η πυρηνική απειλή.

Οι Σοβιετικοί έχουν μία μακρά παράδοση στην κατασκευή Υ/Β και γρήγορα είχαν αντιληφθεί μετά τον Β' ΠΠ και την στρατηγική του σημασία, καθώς συνδυάζουν τα πλεονεκτήματα του ποικίλου οπλικού φορτίου που δύνανται να φέρουν με την εγγενή ικανότητα επιβίωσης, σε περιβάλλον πολέμου και δει πυρηνικού. Το Σοβιετικό πρόγραμμα Υ/Β μπορεί να χωριστεί, κάπως αυθαίρετα σε τρεις μεγάλες περιόδους: 1947-58, 1961-67, 1968 έως και την λήξη του ψυχρού πολέμου, με την κάθε μια από αυτές να σηματοδοτεί και ένα διαφορετικό στρατηγικό στόχο για την εκάστοτε ηγεσία. Αυτός ο διαχωρισμός γίνεται κυρίως λόγω σοβαρών ανωμαλιών, και άλλης φύσεως προβλημάτων που παρουσιάστηκαν στο πρόγραμμα που είχε ως αποτέλεσμα την αναστολή του για κάποιο χρονικό διάστημα.

Κατά την πρώτη περίοδο, αμέσως μετά τον Β' ΠΠ, η προτεραιότητα των Σοβιετικών δόθηκε στην διακοπή του μονοπωλίου των ΗΠΑ στην κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής (π.χ ατομικές βόμβες). Το Σοβιετικό πρόγραμμα περιλάμβανε την εξέλιξη ανάλογων όπλων, τόσο για χρήση από επίγειες, εναέριες, αλλά και ναυτικές πλατφόρμες (κυρίως Υ/Β). Ειδικά ότι αφορούσε το πρόγραμμα κατασκευής Υ/Β, υπήρξαν διάφορα σχέδια παραγωγής είτε με πυρηνική ή με συμβατική πρόωση, τα οποία θα ήταν εξοπλισμένα για τον σκοπό αυτό με ένα συνδυασμό πυρηνικών όπλων, τακτικών ή στρατηγικών. Ο χρόνος εισαγωγής σε υπηρεσία των νέων οπλικών συστημάτων με το ναυτικό, την δεκαετία του 50, ποίκιλε λόγω των μεγάλων και καινοτόμων για την εποχή τεχνολογιών. Στις αρχές της δεκαετίας του 60 όμως, λόγω της υπεροχής που είχαν αναπτύξει οι ΗΠΑ, στο αντίστοιχο δικό τους χερσαίο βαλλιστικό πρόγραμμα, καθώς και λόγω της εισαγωγής καινοτόμων αντιαεροπορικών και ανθυποβρυχιακών συστημάτων, ανάγκασαν την τότε Σοβιετική ηγεσία με την σειρά της, να στρέψει το σχεδιασμό της αποκλειστικά στην εξέλιξη μόνο του προγράμματος χερσαίων βαλλιστικών πυραύλων εις βάρος των έτερων συστημάτων. Επιπρόσθετος λόγος ήταν και η δύσκολη οικονομική κατάσταση που είχε περιέλθει η χώρα εκείνη την περίοδο, σε συνδυασμό με την απαίτηση για εξοικονόμηση κονδυλίων, για υποστήριξη φίλα προσκείμενων με το Σοβιετικό καθεστώτων εκείνη την περίοδο, όπως αυτά της Αιγύπτου ή της Κούβας, η οποία απαιτούσε την περικοπή κάποιων στρατιωτικών προγραμμάτων.

Ειδικότερα όμως όσον αφορούσε το πρόγραμμα κατασκευής των νέων Υ/Β, αφενός μεν ορισμένοι τεχνολογικά, ανυπέρβλητοι για την εποχή, λόγοι που τα καθιστούσαν στρατηγικά ανεπαρκή, αφετέρου δε η ανάπτυξη από μεριάς των ΗΠΑ δυνάμεων αεροπλανοφόρων, εξοπλισμένων με αεροσκάφη, τα οποία μπορούσαν να φέρουν τακτικά πυρηνικά όπλα, στις θάλασσες περίξ της Σοβιετικής επικράτειας (Α. Μεσόγειο, Νορβηγικές ακτές) οδήγησαν την στρατιωτική ηγεσία στην αλλαγή της ναυτικής στρατηγικής. Έτσι δόθηκε προτεραιότητα στην αντιμετώπιση της νέας απειλής των ομάδων κρούσης των αεροπλανοφόρων. Συνέπεια αυτού, περί τα τέλη της δεκαετίας του 50, ήταν να αφαιρεθεί από το Ναυτικό, η αποστολή στρατηγικού πυρηνικού βομβαρδισμού της επικράτειας των ΗΠΑ, με την εξαίρεση ίσως κάποιων επιλεκτικά παράκτιων στόχων.

Στις αρχές τις δεκαετίας του 60, η Σοβιετική στρατηγική είχε αλλάξει εκ νέου σε μία προσπάθεια να ακολουθήσουν τις τεχνολογικές εξελίξεις, τις οποίες όριζε πάντα η αντίστοιχη στρατηγική των ΗΠΑ. Έχοντας πρόσφατα τα συμπεράσματα από τον πόλεμο της Κορέας και ταυτόχρονα με την άνοδο του Τζ. Φ. Κένεντι στο ύπατο αξίωμα, οι ΗΠΑ είχαν εισάγει στο δυναμικό τους, μια νέας γενιάς βαριών αεροπλανοφόρων, καθώς επίσης και τους νέας γενιάς πυρηνικούς πυραύλους POLARIS οι οποίοι εκτοξεύονταν από τα στρατηγικά τους Υ/Β. Η μετατόπιση του κέντρου βάρους από την ανάπτυξη των συστημάτων ξηράς στα αντίστοιχα θαλάσσια, έγινε άμεσα αντιληπτή από την Σοβιετική πλευρά. Το Ναυτικό είχε ένα επιπλέον πλεονέκτημα έναντι των χερσαίων δυνάμεων σε περίπτωση πυρηνικού πολέμου και αυτό ήταν οι μεγάλες πιθανότητες επιβίωσης. Έτσι σε ένα παρατεταμένο πόλεμο οι ΗΠΑ θα αποκτούσαν ευθύς αμέσως πλεονέκτημα.

Για να αντιπαρατεθεί σε αυτή την εξέλιξη, η Σοβιετική πλευρά είχε ήδη σχεδιάσει έγκαιρα, και ξεκίνησε την ναυπήγηση μιας νέας γενιάς στρατηγικών Υ/Β, σε μεγάλους αριθμούς για να αντιπαρατεθεί με ίσους όρους στην νέα απειλή. Οι ΗΠΑ είχαν ήδη αυξήσει τους αριθμούς των επίγειων βαλλιστικών σταθμών εκτόξευσης, αναβαθμίζοντας αφενός την προστασία τους και επαναπροσδιόριζοντας αφετέρου τις θέσεις αυτών, ενώ είχαν ήδη σχεδιάσει τις προσβολές στις αντίστοιχες θέσεις των Σοβιετικών συστημάτων. Αυτό ώθησε από μεριάς Σ. Ένωσης στην ανάπτυξη των δικών της πυραυλικών συστημάτων στην Κούβα τον Μάιο του 1962, που με την σειρά του οδήγησε στην μεγαλύτερη κρίση του ψυχρού πολέμου, τον Οκτώβριο του ίδιου έτους. Παρόλα αυτά η ανάπτυξη εκ των υστέρων (1964), των στρατηγικών

Σοβιετικών Υ/Β τ. “Hotel” στις ακτές των ΗΠΑ, μάλλον είχε ως στρατηγικό αντικειμενικό σκοπό, την προληπτική προσβολή των ομάδων αεροπλανοφόρων και των Υ/Β των ΗΠΑ, προτού αυτά αποπλεύσουν από τις βάσεις τους σε περίπτωση κρίσης, παρά την στόχευση των αντίστοιχων χερσαίων βαλλιστικών συστημάτων του ιδεολογικού τους αντιπάλου.

Από τα μέσα και προς τα τέλη της δεκαετίας του 60, οι Σοβιετικοί είχαν αρχίσει να εντάσσουν σε υπηρεσία μικρό αριθμό, από τις νέες μονάδες Υ/Β, τις οποίες άμεσα ανέπτυξαν, έναντι των ήδη ανεπτυγμένων Δυτικών μονάδων. Αυτό όμως έγινε περισσότερο στο πλαίσιο επίδειξης των δυνατοτήτων τους, αφού απείχε ακόμα μακριά ο ορίζοντας απόκτησης ικανού αριθμού Υ/Β. Όπως είχε προβλεφθεί στον αρχικό στρατηγικό σχεδιασμό της δεκαετίας του 60, σε περίπτωση κλιμάκωσης της κρίσης μοιραία οι δύο υπερδυνάμεις, θα οδηγούντουσαν σε πυρηνικό πόλεμο. Έτσι σύμφωνα με τα υπάρχοντα σχέδια, οι Σοβιετικοί έπρεπε προληπτικά να εκτοξεύσουν πρώτοι τους χερσαίους βαλλιστικούς πυραύλους τους, (καθώς οι ίδιοι δεν ήταν σε θέση να υποστούν αντίστοιχο προληπτικό κτύπημα) σε πρώτη φάση και στην συνέχεια θα χρησιμοποιούσαν ως στρατηγική εφεδρεία τα πυρηνικά όπλα των Υ/Β, πλην ενός μικρού αριθμού εξ αυτών, τα οποία θα χρησιμοποιούνταν στο αρχικό στάδιο, για να πλήξουν τα εχθρικά αεροπλανοφόρα και Υ/Β. Έτσι ο σχεδιασμός προέβλεπε την προφύλαξη των στρατηγικών Υ/Β σε κατάλληλες θέσεις αραίωσης στα μετόπισθεν και όχι την ανάπτυξή τους σε προχωρημένες θέσεις κατά την ειρήνη ή σε κρίση.

Μέρος II-Το Ρωσικό ναυτικό στην σύγχρονη εποχή.

"Η Ρωσία δεν είναι ποτέ όσο δυνατή φαίνεται και ποτέ όσο αδύνατη εμφανίζεται"

Φον Μέττερνιχ

"Η Ρωσία δεν είναι ποτέ όσο δυνατή όσο θα ήθελε να είναι και ποτέ τόσο αδύνατη όπως εικάζεται ότι είναι."

Β. Πούτιν

7 Από τα χρόνια της παρακμής στην αναγέννηση.

7.1 Το τέλος της Σοβιετικής Περιόδου.

Η περίοδος από το 1985 και μετά χαρακτηρίζεται από μία γενικότερη προσπάθεια ανασυγκρότησης της Σοβιετικής οικονομίας σύμφωνα με την πολιτική του τότε ηγέτη και Γ.Γ της Ε.Σ.Σ.Δ., Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, (ο οποίος έμελε να ήταν και ο τελευταίος). Η κάμψη της ισχύος του ναυτικού, την ίδια περίοδο ήταν σημαντική. Το όλο πολιτικό και οικονομικό κλίμα είχε αποτρέψει την ηγεσία, από τις παλαιές σκέψεις δημιουργίας ενός ναυτικού ανταξίου να ανταγωνιστεί το ναυτικό των ΗΠΑ.

Από τις αρχές τις δεκαετίας του 90 ήταν προφανές, ακόμα και στον πιο σκεπτικιστή Δυτικό παρατηρητή, γύρω από θέματα που αφορούσαν την Σοβιετική πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας, ότι οι Σοβιετικοί είχαν περάσει ανεπιστρεπτί σε μια νέα εποχή δραστηκής αναθεώρησης της στρατηγικής τους, που παρότι αυτή ήταν ακόμα ατελής, είχε εντούτοις προσδώσει μια καινούργια οπτική θεώρηση της Ε.Σ.Σ.Δ. για την Δύση. Οι τότε Σοβιετικοί ηγέτες είχαν παραδεχτεί ανοικτά ότι, το υπάρχων καθεστώς που ώθησε την χώρα να γίνει μία εκ των δύο στρατιωτικών υπερδυνάμεων, είχε ουσιαστικά βασιστεί σε μία αντιπαραγωγική συγκέντρωση στρατιωτικής ισχύος, η οποία όμως είχε παράλληλα οδηγήσει κυριολεκτικά την οικονομία της χώρας σε αδιέξοδο.

Κάτω από την ηγεσία του Γκορμπατσόφ έγινε επανεκτίμηση της πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας από την βάση. Σε συνδυασμό με μια πιο νηφάλια εκτίμηση της τότε Σοβιετικής τεχνολογικό-στρατιωτικής κατάστασης, αυτό είχε ως αποτέλεσμα την απόρριψη της παραδοσιακής προσέγγισης εξασφάλισης της άμυνας, η οποία δεν

θα ορίζονταν πλέον από τις έως τότε στρατιωτικές ανάγκες, αλλά αντίθετα έγινε μία μετατόπιση υπέρ μιας λογικής “αυτάρκειας” και στρατηγικής, υπέρ μίας αποτροπής ενός πιθανού πολέμου μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων. Αυτό άνοιξε τον δρόμο σε μία μεγάλης μορφής αναθεώρηση της σχεδιασθείσας έως τότε Σοβιετικής στρατιωτικής στρατηγικής, την προβολή ισχύος της χώρας καθώς και την ανάπτυξη των δυνάμεων αυτής, εντός και εκτός της επικράτειας της Ε.Σ.Σ.Δ.. Η πολιτική αυτής της αναθεώρησης ξεκίνησε να αναπτύσσεται από το 1990 (Ο Γκορμπατσόφ είχε ανέλθει στην εξουσία από το 1985).

Εκείνη την δεδομένη περίοδο, όπως είχε παρατηρηθεί και από τους αναλυτές τις υπηρεσίες πληροφοριών των ΗΠΑ, υπήρξε μία αυξημένη δραστηριότητα ανάπτυξης Σοβιετικών οπλικών συστημάτων, ιδιαίτερα όσων αφορούσε τους στρατηγικούς βαλλιστικούς πυραύλους ICBM SS-18, αλλά και των πρωτοποριακών για την εποχή τους, πυρηνικών στρατηγικών Υ/Β τ. “TYPHOON” και τ. “DELTA IV” καθώς και των επιθετικών Υ/Β τ. “ACULA” και τ. “SIERRA, όπως επίσης και πολλών ακόμα Υ/Β γενικής χρήσης, μεταξύ πληθώρας άλλων οπλικών συστημάτων και των τριών σωμάτων. Ένας από τους λόγους ήταν ότι, αφενός μεν αυτά τα οπλικά συστήματα ήταν στο αρχικό στάδιο εισαγωγής τους στο Σοβιετικό οπλοστάσιο, αφετέρου δε ο Γ.Γ ήταν σε δύσκολη πολιτική θέση, προσπαθώντας να ελιχθεί εσωκομματικά ώστε να αποκτήσει την στήριξη τόσο από τα όργανα της Κεντρικής Επιτροπής της Σ. Ένωσης και παράλληλα να αποκτήσει την υποστήριξη τόσο του στρατού όσο και της ΚGB. Επιπρόσθετα βέβαια και μέχρι το 1988, ο ίδιος ο Γκορμπατσόφ συμμεριζόμενος τις ανησυχίες της στρατιωτικής ηγεσίας, σύμφωνα με το υπάρχον στρατιωτικό δόγμα, έκρινε απαραίτητη την διατήρηση επαρκούς ισχύος ώστε να δύναται η χώρα να διεξάγει πόλεμο σε δύο ή και παραπάνω θέατρα επιχειρήσεων ταυτόχρονα, ενώ ήταν απαιτητή η διαρκής παρακολούθηση των τεχνολογικών εξελίξεων με αντίστοιχα αυξανόμενους ρυθμούς, που ανέπτυσαν οι Η.Π.Α. Οι οικονομικοί δείκτες όμως, έδειχναν ότι η χώρα αδυνατούσε να διατηρήσει αυτούς τους ρυθμούς στο άμεσο μέλλον.⁶²

Έτσι ήδη από το 1988 ο Γκορμπατσόφ είχε ανακοινώσει την μείωση των αμυντικών δαπανών, με αντίστοιχο περιορισμό των συμβατικών δυνάμεων υπογράφοντας μια σειρά συνθηκών περιορισμού αυτών στην Ευρώπη, αλλά και των

⁶² **Allison Roy**, “Radical Reform in Soviet Defence Policy”, Macmillan, London, 1992, σελ.50-95

πυρηνικών όπλων γενικότερα. Οι διαβουλεύσεις εντός της πολιτικής ηγεσίας αλλά και μεταξύ αυτής και της αντίστοιχης στρατιωτικής ηγεσίας υπήρξαν συνεχείς. Πολλοί σημαίνοντες πολιτικοί αλλά και στρατιωτικοί εξέφρασαν την ανησυχία τους για τις εξελίξεις. Οι αντιπαραθέσεις αφορούσαν κυρίως έξι ζητήματα:

- α. Τους παράγοντες που θα καθόριζαν τι θα ήταν επαρκές για την άμυνα.
- β. Την φύση και την έκταση της μελλοντικής απειλής.
- γ. Το μέγεθος των αναγκαίων δυνάμεων.
- δ. Το δόγμα που θα καθοδηγούσε τις εξελίξεις στις ένοπλες δυνάμεις.
- ε. Τον καθορισμό των αναγκαίων οπλικών συστημάτων.
- στ. Το επίπεδο των αμυντικών δαπανών.

Ειδικότερα όσον αφορούσε το Σοβιετικό Ναυτικό, συζητήθηκε εκτενώς η αναγκαιότητα και η αξία διατήρησης των αεροπλανοφόρων. Σύμφωνα με μεγάλο μέρος της πολιτικής ηγεσίας, η αξία τους ήταν αμφισβητήσιμη, λόγω του υψηλού κόστους συντήρησης, του ελλείμματος ουσιαστικής επιχειρησιακής αξιοποίησης, αλλά και του γεγονότος ότι ο κύριος αντίπαλος, οι Η.Π.Α, είχε αποκτήσει σαφή και αξεπέραστη υπεροπλία σε αυτό τον τομέα. Αρκετοί δε πολιτικοί θεωρούσαν ότι, η αξιοποίησή τους δεν απέδιδε κανένα πολιτικό ή οικονομικό ανταποδοτικό όφελος. Οι δαπάνες δε για την συντήρησή τους θα μπορούσαν δυνητικά να επιλύσουν διάφορα άλλα κοινωνικά ζητήματα, ή να επιλύσουν καίρια ζητήματα ακόμα και εντός των ίδιων των ενόπλων δυνάμεων εάν διοχετεύονταν, σε λοιπές ανάγκες. Αρκετοί επίσης θεωρούσαν ότι η κατασκευή τέτοιων μονάδων αποτελούσε την πιο καταστροφική απόφαση για την χώρα, αφού πέρα από το οικονομικό έλλειμμα που επέφερε, υπήρχαν σαφείς διαφορές έναντι του αντιπάλου της, ως προς την γεωστρατηγική θέση της Σοβιετικής Ένωσης, τις οικονομικές της δυνατότητες καθώς και την διαχρονικά διαφορετική οδό στρατιωτικής ανάπτυξης.

Αντίθετα με τους πολιτικούς, η στρατιωτική ηγεσία θεωρούσε ότι η μη κατοχή ανάλογων πολεμικών μονάδων, αυτόματα θα υποβάθμιζε την χώρα σε δύναμη δευτέρης κατηγορίας. Τελικά υπερίσχυσε η άποψη περί περικοπών, αφού το πρόγραμμα κατασκευής των αεροπλανοφόρων δεν συνεχίστηκε σύμφωνα με τα αρχικά σχέδια. Αντίθετα ακολούθησε μία σειρά παροπλισμών την δεκαετία του 90.

Σύμφωνα με το πλάνο, στο πλαίσιο συρρίκνωσης των αμυντικών δαπανών προβλέφτηκε, μεταξύ των άλλων, να παροπλισθούν περίπου 40 ναυτικές μονάδες.⁶³

Πέραν των ανωτέρω, ήδη από την δεκαετία του 80, είχε γίνει μία στροφή στην παραγωγή εξειδικευμένων συμβατικών όπλων υψηλής τεχνολογίας και πυρομαχικών ακριβείας, έναντι της παλαιότερης τακτικής μαζικής παραγωγής όπλων κατώτερης ποιότητας. Η ηγεσία των ενόπλων δυνάμεων είχε κρίνει ότι οι μελλοντικές συγκρούσεις θα βασίζονταν σε οπλικά συστήματα συμβατικής σχεδίασης, εφόσον η επιλογή χρήσης πυρηνικών όπλων είχε κριθεί στο παρελθόν αναποτελεσματική και επικίνδυνη, τουλάχιστον στην αρχική φάση επιχειρήσεων. Έτσι είχε γίνει σαφή στροφή ως προς την απόκτηση και χρήση ποιοτικών όπλων έναντι της μεγάλης ποσότητας αυτών. Ιδιαίτερα όσον αφορούσε την Σοβιετική ναυτική στρατηγική δόθηκε μεγάλη έμφαση στον ρόλο που θα αναλάμβαναν τα συμβατικά εξοπλισμένα Υ/Β στο μελλοντικό θέατρο επιχειρήσεων. Με δεδομένη την αποφυγή (ή απαγόρευση) χρήσης πυρηνικών, η αντικατάσταση των κεφαλών μάχης των βαλλιστικών πυραύλων, με αντίστοιχες συμβατικές υψηλής ακρίβειας, θα προσέδιδαν σημαντική επιθετική ισχύ στις ένοπλες δυνάμεις, σύμφωνα με τους Σοβιετικούς αναλυτές. Επομένως αυτού του είδους τα οπλικά συστήματα θα αποτελούσαν στρατηγικά, την μοναδική επιθετική αιχμή δόρατος για την διεξαγωγή ενός παρατεταμένου συμβατικού πολέμου.⁶⁴

Ένας ακόμα όμως λόγος που άλλαξε την στρατηγική των ναυτικών δυνάμεων της Σοβιετικής Ένωσης από επιθετική σε αμυντική, ήταν η καθαυτή αντίληψη της ισχύος και της ικανότητας προσβολών που μπορούσαν να φέρουν εις πέρας οι μεγάλες ομάδες αεροπλανοφόρων των αντιπάλων. Σύμφωνα με την τότε ηγεσία του Σοβιετικού Ναυτικού, αυτοί οι ταχείς και ευέλικτοι ναυτικοί σχηματισμοί του αντιπάλου, είχαν την δυνατότητα αναγνώρισης και προσβολής με σύγχρονα οπλικά συστήματα, τα οποία είχαν ακρίβεια και φονικότητα, συγκρίσιμη στρατηγικά, με αυτή των αντίστοιχων πυρηνικών όπλων, η οποία θα απαιτούσε μία αυξημένη επαγρύπνηση και διαρκής εκπαίδευση για να αντιμετωπιστεί από τους ίδιους. Επιπρόσθετα όμως θα απαιτούνταν η μείωση του χρόνου αντίδρασης, σε περίπτωση επίθεσης από τέτοιους σχηματισμούς. Γι αυτό τον λόγο, το Σοβιετικό Ναυτικό έπρεπε να μπορεί να δράσει σε αυτό το μοντέρνο περιβάλλον, διεκπεραιώνοντας αποστολές

⁶³ Allison R, ό.π., σελ. 40.

⁶⁴ Allison R, ό.π. σελ. 60.

άμεσα και αυτό αποφασίστηκε ότι θα επιτυγχάνονταν μόνο εφόσον αυτό επιχειρούσε κοντά στις βάσεις του. Με αυτόν τον τρόπο το ναυτικό θα υπεράσπιζε επαρκώς την επικράτεια ενάντια σε επιθέσεις που θα προέρχονταν από την θάλασσα ή ωκεάνιους άξονες.

Αυτή λοιπόν η αναδίπλωση, ή αλλιώς το αμυντικό δόγμα αποτροπής που υιοθέτησε το ναυτικό συνέπεσε και με την ανάγκη περικοπών που εφάρμοσε ο Γκορμπατσόφ. Σύμφωνα με πολλά Σοβιετικά στρατιωτικά έγγραφα αυτής της περιόδου, η αλλαγή αυτή της στρατηγικής σε αμυντική τόσο σε επιχειρησιακό αλλά και τακτικό επίπεδο προϋπήρξε αλλά και ακολούθησε του αντίστοιχου δόγματος όπως αυτό που εισήγαγε ο νέος Σοβιετικός ηγέτης. Η νέα χρήση πλέον των βαλλιστικών πυραύλων είχε αλλάξει το σύγχρονο αμυντικό δόγμα, αφού όπως ένας οποιοσδήποτε επιτιθέμενος μπορούσε να πλήξει στόχους της αρεσκείας του με ακρίβεια, κατά τον ίδιο τρόπο και ο αμυνόμενος μπορούσε από πλησίον της βάσης του να αντιδράσει με παρόμοιο τρόπο. Με αυτόν τον τρόπο αναβαθμίζονταν ποιοτικά η Σοβιετική άμυνα, η οποία στο παρελθόν δεν θα μπορούσε ίσως να επιτύχει το ίδιο αποτελεσματικά τους αντικειμενικούς της στόχους.⁶⁵

Η τότε Σοβιετική στρατιωτική ηγεσία είχε δείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για τα όπλα νέας γενιάς που θα χρησιμοποιούσαν ακτίνες laser ή ακτίνες x και για τα τρία σώματα. Ιδιαίτερης εκτίμησης έχαιρε και η τεχνολογία που αφορούσε το διάστημα. Ιδιαίτερα όσον αφορούσε το ναυτικό και στο πλαίσιο που αφορούσε τον στρατηγικό σχεδιασμό ελέγχου των θαλάσσιων εμπορικών οδών, το διάστημα και οι δυνατότητες που θα προσέδιδαν τα μοντέρνα όπλα, οι δορυφόροι και οι διάφοροι επίγειοι σταθμοί θα έπαιζαν μελλοντικά καθοριστικό ρόλο στο πεδίο μιας πιθανής σύγκρουσης. Η χρήση αυτών των μέσων θα επέτρεπε στο ναυτικό να φέρει εις πέρας τις αποστολές του αλλά θα μετέλλαζε ταυτόχρονα και τον πόλεμο στην θάλασσα. Η επίτευξη “ελέγχου” του διαστήματος θα αναβάθμιζε εν πολλοίς το κύριο έργο του ναυτικού, που είναι ο έλεγχος των θαλάσσιων οδών επικοινωνίας. Καθ’ αυτόν τον τρόπο το ναυτικό θα μεταλλάσσονταν στο πλέον πολυμορφικό κλάδο γενικής χρήσης ανάμεσα στα λοιπά σώματα των ενόπλων δυνάμεων, αφού θα μπορούσε να φέρει εις πέρας όλες τις παραδοσιακές αποστολές με την βοήθεια πλέον των διαστημικών μέσων, τις οποίες μόνο αυτό μπορούσε να εκμεταλλευτεί στο έπακρο. Η χρήση δε αυτών των

⁶⁵ Allison R, ό.π., σελ. 107.

μέσων θα έφερνε επανάσταση και στο ανθυποβρυχιακό πόλεμο αφού θα μπορούσαν να εντοπίζουν και να αντιμετωπίζουν την υποβρύχια και πυραυλική απειλή από το διάστημα. Για τους Σοβιετικούς στρατιωτικούς θεωρητικούς, το ναυτικό θα έπαιζε κεντρικό ρόλο στο μελλοντικό θέατρο πολέμου.

Αυτή η αναβάθμιση θα οφείλονταν στην φύση και τις δυνατότητες των υπερσύγχρονων συμβατικών όπλων, στις δυνατότητες των εξοπλισμένων Υ/Β με τακτικά βαλλιστικά όπλα καθώς και στην ενσωμάτωση των νέας γενιάς οπλικών συστημάτων που σχετίζονταν με το διάστημα. Η στρατηγική σημασία του ναυτικού μεγάλωνε επίσης και από το γεγονός ότι, οι χερσαίες δυνάμεις βασίζονται σε αυτό για τις υπερπόντιες αποστολές όσον αφορά την μεταφορά στρατευμάτων και όπλων, αλλά επιπλέον και οι οικονομίες βασίζονται στις τεράστιες θαλάσσιες μεταφορές των απαραίτητων πρώτων υλών και άλλων σημαντικών φορτίων. Ο πρωτοπόρος Σοβιετικός στρατηγιστής Νάναρχος Γκόρτσοβ είχε ήδη κατά το παρελθόν αναλύσει την σημασία του ναυτικού του μέλλοντος επισημαίνοντας ότι :

“...στρατηγικοί στόχοι σε ηπειρωτικά θέατρα στρατιωτικής δράσης μπορούν να επιτευχθούν με την χρήση διακλαδικών ναυτικών ομάδων στην θάλασσα και ωκεάνια θέατρα στρατιωτικής δράσης, καθώς ο στόχος μιας σύγκρουσης μπορεί να γίνει παγκόσμιος σε όλες τις σφαίρες (χερσαίες, θαλάσσιες, εναέριας και διαστήματος).”⁶⁶

Αλλά και στρατιωτικοί των λοιπών Σοβιετικών κλάδων των ενόπλων δυνάμεων, επήραν την σημασία του ναυτικού στο σύγχρονο πόλεμο καθώς τόνιζαν ότι ήταν απαραίμιλλη η ετοιμότητα και η δυνατότητα επιβολής πλήγματος από μία ναυτική δύναμη υποστηριζόμενη με αεροπλάνα όπως είναι μία ομάδα πλοίων με αεροπλανοφόρα στην σύνθεσή της, σε συνδυασμό με λοιπές ναυτικές μονάδες, συγκρινόμενη με τις αντίστοιχες χερσαίες. Υπήρχαν δε και Σοβιετικοί αναλυτές που προτιμούσαν την συνέχιση του προγράμματος ναυπήγησης των αεροπλανοφόρων έναντι του στόλου των Υ/Β καθώς προσέδιδε αυτές τις ξεχωριστές ικανότητες. Από την άλλη και ο ίδιος ο Γκορμπατσόφ, παρά τις μεγάλες μειώσεις που έκανε στις αμυντικές δαπάνες, ουσιαστικά άφησε ανέπαφο το ναυτικό συγκριτικά με τους άλλους κλάδους, αφού επί των ημερών του παροπλίστηκαν μόνο μερικές παρωχημένες και πλεονάζουσες μονάδες της πρότερης εποχής.

⁶⁶ Allison R, ό.π., σελ. 117-124.

7.2 Η περίοδος Γιέλτσιν. Το Ρωσικό ναυτικό σε λήθαργο.

Την επόμενη της διάλυσης της Σοβιετικής Ένωσης, η δύναμη του Ρωσικού Ναυτικού (1992-2002), αφενός μειώθηκε δραματικά, ενώ αφετέρου το ίδιο δεν κατάφερε να αναμορφωθεί. Και ενώ η γεωπολιτική θέση της χώρας άλλαζε δραστικά με γοργούς ρυθμούς, το ναυτικό της αντίθετα ακολουθούσε μία αργή και γεμάτη αβεβαιότητα μεταμόρφωση, περισσότερο νοσταλγώντας το μεγαλείο της πρότερης εποχής και έχοντας θολά σχέδια για το μέλλον. Το αποτέλεσμα ήταν στην αυγή του νεοσύστατου Ρωσικού κράτους να υπάρχει σε ενέργεια μία ναυτική δύναμη ουσιαστικά ανίκανη να υπερασπιστεί τα ωκεάνια συμφέροντα της χώρας.⁶⁷

Η χώρα που υπήρξε τις προηγούμενες δεκαετίες η δεύτερη ισχυρότερη ναυτική δύναμη του πλανήτη, παρέμενε ακόμα σε αυτή την θέση, τυπικά όμως μόνο και με βάση απόλυτων αριθμών μονάδων, καθώς ακόμα διέθετε στις τάξεις της ένα σχετικά σύγχρονο αεροπλανοφόρο, 40 πυρηνικά Υ/Β, μια ντουζίνα συμβατικά Υ/Β, δύο πυρηνοκίνητα καταδρομικά κατευθυνόμενων βλημάτων και αρκετές μικρότερες μονάδες επιφανείας, ενώ και η επάνδρωση ήταν, αριθμητικά τουλάχιστον, σε καλά επίπεδα. Η χώρα άλλωστε, εξακολουθούσε να είναι μία πυρηνική δύναμη στην θάλασσα. Πίσω όμως από τους αριθμούς κρύβονταν μια διαφορετική πραγματικότητα. Υπήρχε τρομακτική έλλειψη κονδυλίων για το ναυτικό, τα πληρώματα ήταν κακοπληρωμένα και σε κακή ψυχολογική κατάσταση, το υλικό παρατημένο αφού δεν υπήρχε δυνατότητα συντήρησης, επιχειρησιακής εκπαίδευσης και ανάληψης αποστολών. Τέλος τα προγράμματα ναυπήγησης είχαν ουσιαστικά “παγώσει” και μαζί μειώνονταν οι δυνατότητες της πολεμικής βιομηχανίας των ναυπηγείων και των ναυστάθμων.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 90 σε μία μόλις πενταετία, το ναυτικό είχε χάσει σε δύναμη άνω του 40% των μονάδων του σε ενέργεια, περίπου 50% του προσωπικού του, άνω του 60% των Α/Φ και Ε/Π του και σχεδόν τις μισές από τις βάσεις του. Στις αρχές του 2002 η δύναμη αυτή είχε μειωθεί ακόμα περισσότερο σχεδόν, στο ¼ από εκείνη που κατείχε την περίοδο της Σοβιετικής Ένωσης ενώ τα περισσότερα από τα πλοία χρειάζονταν επείγοντως εκτεταμένες επισκευές για να θεωρηθούν αξιόμαχα. Ο ρυθμός διαθεσιμότητας των μονάδων, καθώς και των

⁶⁷ **Aldis C. Anne, McDermott N. Roger**, *“Russian Military Reform :1992-2002”*, Conflict studies Research Centre, UK Defence Academy, Routledge, London, 2003, Κεφ. 9.

ιπτάμενων μέσων έβαινε μειούμενος με τον χρόνο, ενώ αντιστρόφως ανάλογη ήταν η επιχειρησιακή αξιοποίηση των μονάδων σε αποστολές. Ιδιαίτερα δε η δύναμη των Υ/Β, που αποτελούσε στο πρόσφατο παρελθόν την στρατηγική ραχοκοκαλιά” του στόλου είχε ελαττωθεί σημαντικά σε λιγότερο από το μισό. Μόνο η δύναμη σε πυρηνικές κεφαλές είχε μειωθεί σε μικρότερα ποσοστά. Αυτή η καινούργια κατάσταση δεν ήταν προϊόν ευέλικτης αναπροσαρμογής στα νέα δεδομένα της μετά Ψυχροπολεμικής περιόδου, αλλά έγινε λόγω της φθοράς και της αδυναμίας υποστήριξης των συστημάτων αποτέλεσμα της οικονομικής ένδειας και της πολιτικής αβεβαιότητας. Επί της ουσίας βέβαια, η κατάσταση σε απόλυτους αριθμούς δεν έδειχνε πάντοτε την αληθινή ισχύ της χώρας, με την έννοια ότι η διαχρονική Σοβιετική πολιτική ήταν να διατηρεί σε ενέργεια ή και σε εφεδρεία μονάδες επί μακρόν, αρκετές εκ των οποίων ήταν επί της ουσίας παρωχημένες, για να παρουσιάζουν κατ’ αυτόν τον τρόπο, τουλάχιστον στα χαρτιά, μεγαλύτερη από την πραγματική τους ισχύ. Αυτό βέβαια δεν άλλαζε το γεγονός ότι ακόμα και σχετικά νεότευκτες μονάδες ήταν ανενεργές λόγω έλλειψης ανταλλακτικών και κονδυλίων για επισκευή με αποτέλεσμα να παροπλίζονται αρκετά νωρίτερα από το επιθυμητό. Παρότι γίνονταν από την ηγεσία του ναυτικού μεγάλη προσπάθεια επίδειξης “σημαίας” σε αποστολές στο εξωτερικό, είτε εθιμοτυπικού είτε επιχειρησιακού χαρακτήρα, τα σημάδια παρακμής ήταν εμφανή. Τα αποτελέσματα της κρίσης ήταν εμφανή επίσης και στο προσωπικό το οποίο παρουσίαζε σημάδια κόπωσης και στρατιωτικής απειθαρχίας, με συχνά κρούσματα διαφθοράς, βίας μεταξύ των στελεχών, κακής διαβίωσης, κακοδιοίκησης κτλ.⁶⁸

7.3 Η περίοδος Πούτιν και το νέο Ρωσικό ναυτικό Δόγμα.

Η θητεία του Πούτιν στην εξουσία δεν ξεκίνησε ιδανικά αφού λίγους μήνες από την ανάληψη των καθηκόντων του το Ρωσικό ναυτικό αντιμετώπισε ένα από τα πιο πολύνεκρα δυστυχήματα στην σύγχρονη ιστορία του, με την βύθιση του Υ/Β Kursk στις 24 Ιουλίου 2000. Όποιοι και αν ήταν οι πραγματικοί λόγοι για το συμβάν, ενεργοποίησαν άμεσα την πολιτική ηγεσία. Το ναυτικό, όπως και όλες οι ένοπλες δυνάμεις είχαν ανάγκη από ένα νέο δόγμα, σε συνέχιση του ένδοξου παρελθόντος του, αφού κατέδειξαν τα σοβαρά προβλήματα ασφάλειας κατά τις επιχειρησιακές αποστολές. Ήδη ο Πούτιν από το προηγούμενο έτος (1999) είχε συμμετάσχει σε

⁶⁸ Aldis Anne C. & McDermott Roger N., “ Russian Military Reform 1992-2002”, Routledge, New York, 2003, σελ. . 162-163, 171-173

επιτροπές με θέμα την αναδιοργάνωση των ΕΔ, την έκδοση νέου στρατιωτικού δόγματος και την εξεύρεση κονδυλίων για την ενεργοποίηση νέων εξοπλιστικών προγραμμάτων. Έτσι το 2001 η Ρωσία εξέδωσε Ναυτικό δόγμα, το οποίο κωδικοποιούσε τις ναυτικές προτεραιότητες της χώρας, την στρατηγική και το εξοπλιστικό της πρόγραμμα.

Από τότε άρχισε η ανάκαμψη του Ρωσικού ναυτικού, το οποίο βασιζόμενο στην πρότερη κουλτούρα του προσπάθησε από το 2001 να κάνει δειλά βήματα ανασυγκρότησης. Αρκετά χρόνια αργότερα το 2015 η ηγεσία αποφάσισε να αναθεωρήσει εκ νέου το αρχικό της δόγμα. Η έκδοση μίας σύγχρονης έκδοσης ήταν από καιρό απαιτητή σύμφωνα με την ηγεσία της χώρας. Οι λόγοι που επέβαλαν την μεταρρύθμιση αυτή ήταν, οι αλλαγές στην διεθνή πολιτική σκηνή στο μεσοδιάστημα, στο οποίο η χώρα εμφανίζεται σαφώς ενδυναμωμένη, αλλά και η εν γένει απαίτηση εκσυγχρονισμού του πολεμικού της ναυτικού, μετά από την τελευταία αναδιοργάνωση αυτού σχεδόν δύο δεκαετίες πίσω.

Το νέο Ναυτικό δόγμα του 2015, χωρίζει την Ρωσική ναυτική πολιτική ανάμεσα σε έξι σημαίνουσες περιοχές: Τον Ατλαντικό ωκεανό, τον Αρκτικό κύκλο, την Ανταρκτική, τον Ινδικό ωκεανό, την Κασπία θάλασσα και τέλος τον Ειρηνικό ωκεανό. Στο δόγμα αναλύονται τα έργα ενασχόλησης των ναυτικών δυνάμεων όπως: οι επιχειρήσεις, οι μεταφορές, οι διάφορες θαλάσσιες επιστήμες και οι φυσικές πηγές. Ιδιαίτερη εστίαση γίνεται στην περιοχή του Ατλαντικού και του Αρκτικού. Το καθήκον για την εφαρμογή της επιμέρους εθνικής ναυτικής στρατηγικής έχει ανατεθεί αντίστοιχα στους στρατηγικούς και επιχειρησιακούς σχηματισμούς και ναυτικές δυνάμεις του Β. Ειρηνικού, της Βαλτικής, της Μαύρης θάλασσας καθώς και στον στολίσκο της Κασπίας θάλασσας.

Για την ρωσική ηγεσία η περιοχή του Ατλαντικού ιδιαίτερα, χρήζει ιδιαίτερης σημασίας εξαιτίας της διεύρυνσης του NATO, της ανάγκης ενσωμάτωσης στην εγχώρια οικονομία της περιοχής της Κριμαίας, καθώς της Ναυτικής βάσης της Σεβαστούπολης κατ' επέκταση, ενώ παράλληλα επιχειρείται η επαναδραστηριοποίηση του Ρωσικού Ναυτικού σε μόνιμη βάση και η παρουσία του στην Μεσόγειο. Παράλληλα στην περιοχή του Αρκτικού κύκλου το ενδιαφέρον εστιάζεται κυρίως στην ανάπτυξη των Βόρειων θαλασσίων οδών, στην ανάγκη για ελεύθερη διέξοδο στους μεγάλους ωκεανούς μέσω αυτών, καθώς και στην

εκμετάλλευση του πλούτου της υφαλοκρηπίδας. Αν και η άμεση προτεραιότητα του Ρωσικού Ναυαρχείου είναι η αποτροπή και η άμυνα της Ρωσικής ακτογραμμής και η προάσπιση του Αρκτικού κύκλου στα όρια της επικράτειας, στα σχέδια υπάρχει και η κατασκευή σύγχρονων αεροπλανοφόρων που θα επεκτείνουν της στρατηγικές δυνατότητες της χώρας. Για να πραγματοποιηθούν όμως αυτά τα σχέδια, θα απαιτηθεί ένας μεγάλος εκσυγχρονισμός των ναυπηγείων της χώρας, λαμβάνοντας υπόψη ότι η Ρωσία έχει χάσει πολλές από τις δυνατότητες ναυπήγησης της πρότερης Σοβιετικής περιόδου, αφού αρκετά από τα ναυπηγεία έχουν περάσει στην ιδιοκτησία της Ουκρανίας, με την ανεξαρτησία της τελευταίας, την δεκαετία του 90.

Τα κύρια έργα του Ρωσικού ναυτικού σύμφωνα με την υπάρχουσα στρατηγική είναι:

- Η αποτροπή χρήσης οποιασδήποτε στρατιωτικής δύναμης ή απειλής ενάντια στην Ρωσική Ομοσπονδία και τις συμμάχους της στα θαλάσσια θέατρα επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένης της πυρηνικής στρατηγικής.

- Η προστασία των συμφερόντων της Ρωσικής Ομοσπονδίας στις θάλασσες, με χρήση βίας, εάν απαιτηθεί.

- Η διατήρηση της ναυτικής δυνατότητας όποτε αυτή απαιτηθεί.

- Ο έλεγχος της ξένης ναυτικής δραστηριότητας και των διάφορων πολιτικο- στρατιωτικών συμμαχιών στις εγγύς θάλασσες αλλά και παγκοσμίως σε περιοχές εθνικού ενδιαφέροντος.

- Η έγκαιρη αναγνώριση, ο εντοπισμός και η αποτροπή στρατιωτικών απειλών, η απόκρουση επιθετικής ενέργειας ενάντια στην χώρα, ή τους συμμάχους της στα διάφορα θαλάσσια θέατρα και η συμμετοχή του σε ενέργειες με στόχο την πρόληψη και εξουδετέρωση τοπικών συγκρούσεων σε πρώιμο στάδιο.

- Η ανάπτυξη δυνάμεων σε οποιοδήποτε σημείο πιθανού κινδύνου για την εθνική ασφάλεια, απ' όπου και αν αυτή προέρχεται.

- Η παροχή προστασίας στα θαλάσσια σύνορα της επικράτειας και στα βάθη της θάλασσας αυτής.

- Η προετοιμασία για πιθανό πόλεμο σε παράκτιες περιοχές ή σε ωκεανούς της σφαίρας επιρροής της χώρας.

- Η δημιουργία και διατήρηση των συνθηκών ασφαλούς οικονομικής δραστηριότητας της χώρας, εντός εθνικών χωρικών υδάτων, αποκλειστική

οικονομικής ζώνης, της υφαλοκρηπίδας καθώς και σε απομακρυσμένες περιοχές παγκοσμίως.

➤ Τέλος η διατήρηση ναυτικής παρουσίας της χώρας στους ωκεανούς, η επίδειξη σημαίας και της στρατιωτικής ισχύος της Ρωσίας, η συμμετοχή σε διεθνείς ειρηνευτικές αποστολές και αποστολές ανθρωπιστικής βοήθειας σύμφωνα πάντα με τα γεωπολιτικά συμφέροντα της χώρας.

Το νέο δόγμα προσθέτει ένα νέο στοιχείο στην προϋπάρχουσα στρατηγική, αυτό της ναυπήγησης νέων μονάδων. Αυτό οφείλεται στην αναδυόμενη Ρωσική ναυπηγοεπισκευαστική βιομηχανία ή οποία άρχισε να δραστηριοποιείται εκ νέου τα τελευταία 10-15 χρόνια. Σύμφωνα με την ηγεσία του Ρωσικού Ναυτικού, η προτεραιότητα του σώματος είναι να αναπτύξει προηγμένα συστήματα ώστε να επιτρέψει στην χώρα να καλύψει το χαμένο έδαφος και να αποκτήσουν στην συνέχεια υπεροχή έναντι των αντιπάλων τους σε συγκεκριμένες περιοχές ενδιαφέροντος. Επιπρόσθετα αυτής της αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού των στόλων, το ναυτικό ευελπιστεί να δημιουργήσει ικανό φόρτο υλικών και οπλισμού και να αναβαθμίσει παράλληλα το σύστημα διοίκησης και ελέγχου, ενσωματώνοντας σε αυτό την δυνατότητα ανάπτυξης μικτών σωμάτων σε διάφορα θέατρα επιχειρήσεων. Παράλληλα γίνεται προσπάθεια αναβάθμισης των λιμενικών εγκαταστάσεων των ναυστάθμων και της διοικητικής μέριμνας. Για τις ανάγκες εφαρμογής του δόγματος, έχουν προϋπολογιστεί διάφορες προμήθειες σχετικές με την υποδομή και την αναβάθμιση της δύναμης των ναυτικών μονάδων. Αντίστοιχα έχει σχεδιαστεί και η βελτίωση των μαχητικών δυνατοτήτων του συνόλου των μονάδων. Για παράδειγμα έχουν ήδη ενισχυθεί οι προσπάθειες αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού του στόλου της Μαύρης θάλασσας και των υποδομών στην Κριμαία και το Νοβόροσισκ.

Στις άμεσες προτεραιότητες είναι η υποστήριξη των πυρηνικών βαλλιστικών Υ/Β και των αντίστοιχων επιθετικών των στόλων του Β. Ατλαντικού καθώς και του Ειρηνικού. Επιπρόσθετα, το δόγμα επιδιώκει να δημιουργήσει μία ικανή δύναμη πεζοναυτών η οποία θα είναι εξοπλισμένη με όπλα μεγάλης εμβέλειας και υψηλής ακρίβειας, ικανά να παρέχουν μία δύναμη αποτροπής μη πυρηνική. Οι μελλοντικές μονάδες επιφανείας του στόλου προβλέπεται να μοιραστούν στα μεγάλης εμβέλειας πλοία πολλαπλών ρόλων, και σε αυτά μικρότερης εμβέλειας τα οποία θα είναι για εξειδικευμένες αποστολές. Ατενίζοντας προς το μέλλον ο στόχος του ναυτικού είναι να αποκτήσει την δυνατότητα να αναπτύσσει μία δύναμη πολλαπλών καθηκόντων με

δυνατότητα να επιφέρει πλήγματα και να κινείται άμεσα στις διάφορες περιοχές απειλών. Το νέο δόγμα ακόμα προβλέπει την εισαγωγή νέων και καινοτόμων τεχνολογιών όπως: συστημάτων με τεχνολογία τεχνητής νοημοσύνης, μη επανδρωμένα οχήματα τόσο εναέρια, επιφανείας και υποβρύχια, καθώς και νέα όπλα όπως πυροβόλα κατευθυνόμενης ενέργειας. Καταβάλλεται επίσης προσπάθεια για την δημιουργία ενός νέου και σύγχρονου συστήματος ελέγχου και διοίκησης το οποίο θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε όλα τα στάδια της επιτελικής σχεδίασης, από το στρατηγικό έως το τακτικό. Αυτό σχεδιάζεται έτσι ώστε να είναι εύκολα προσαρμόσιμο με σκοπό να επιτρέπει την ανάπτυξη ναυτικών αλλά και διακλαδικών μονάδων σε οποιοδήποτε θέατρο επιχειρήσεων.

Σε συνάφεια με το εν λόγω ναυτικό δόγμα αναμένονται να γίνουν προσθήκες με στόχο την ανάπτυξη της δύναμης του νέου Ρωσικού Ναυτικού, το οποίο αναμένεται να ενισχυθεί με καινούργιες μονάδες σε ένα μακρόπνοο σχέδιο κατά τα επόμενα 30-40 χρόνια. Έχοντας επιπρόσθετα υπόψη τον χρόνο που απαιτείται για την ναυπηγική σχεδίαση και υλοποίηση αυτού του μοντέλου, αναμένεται το πρόγραμμα αυτό να υλοποιηθεί κατά τα επόμενα περίπου 45-50 χρόνια. Η υλοποίηση βέβαια με την παράλληλη ενσωμάτωση όλων αυτών των νέων καινοτομιών, θα εκτελεστεί σε διάφορες φάσεις με αρχικό ορίζοντα μέχρι το 2020, εν συνεχεία η επόμενη φάση θα διαρκέσει στα έτη 2021-2030 και ακολούθως θα αυτή ολοκληρωθεί το διάστημα 2031-2050.

Μέχρι το 2020 η ναυτική πυρηνική στρατηγική δύναμη θα εστιάσει στην ολοκλήρωση του υπό ανάπτυξη προγράμματος τέταρτης γενιάς πυρηνικών στρατηγικών υποβρυχίων Borey Class καθώς επίσης και στην διατήρηση σε υπηρεσία των ήδη υπάρχοντων Υ/Β κλάσης Delta III και Delta IV αντίστοιχα. Σταδιακά από την επόμενη φάση 2021-2030, θα γίνει η αντικατάσταση των παλαιότερης γενιάς Υ/Β, με τα σύγχρονα αντίστοιχα τέταρτης γενιάς και αντίστοιχα θα αναπτυχθεί ένα νέο πρόγραμμα κατασκευής Υ/Β πέμπτης γενιάς πλέον, με στόχο αντίστοιχα αυτά να εισέλθουν σταδιακά σε υπηρεσία στο διάστημα 2031-2050. Παράλληλα με το αντίστοιχο πλάνο ναυπήγησης πυρηνικών Υ/Β θα προχωρήσει και η αναβάθμιση και ενίσχυση της δύναμης των συμβατικών Υ/Β, σε πρώτη φάση με μία δύναμη στρατηγικών Υ/Β συμβατικής πρόωσης για χρήση ως δύναμη αποτροπής, καθώς και με επιπρόσθετες προσθήκες στον ήδη υπάρχον στόλο επιθετικών Υ/Β συμβατικής πρόωσης ενώ προβλέπεται και η αριθμητική και ποιοτική αναβάθμιση των μονάδων

επιφανείας και η δημιουργία μιας νέας ναυτικής ομάδος ταχείας αντίδρασης. Στο μεσοδιάστημα η αποτροπή θα εκτελείται από τα συμβατικά Υ/Β τ. “Yasen” και τα αντίστοιχα πυρηνικά τ. “Oscar”. Ταυτόχρονα θα γίνει αναβάθμιση των δυνατοτήτων των μη στρατηγικών Υ/Β τρίτης γενιάς και η κατασκευή επιθετικών Υ/Β νεώτερης γενιάς. Στο αμέσως επόμενο διάστημα 2021-2030 αναμένεται η βελτίωση στην υπάρχουσα σύνθεση του στόλου των Υ/Β συμβατικής πρόωσης με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών και των νέας γενιάς Υ/Β.

Το νέο πρόγραμμα μονάδων επιφανείας σε πρώτη φάση αφορά στην ναυπήγηση των Φ/Γ τ. “Admiral Gorshkov” και των Κ/β τ. “Stereugushchy”, οι οποίες και θα αποτελέσουν τον κορμό της δύναμης επιφανείας για επιχειρήσεις μεγάλης όσο και μικρής ακτίνας δράσης. Στο μεσοδιάστημα ένα νέας γενιάς καταδρομικό με αναβαθμισμένες δυνατότητες προσβολής και με δυνατότητες Α/Α άμυνας θα αποτελέσει την κύρια μονάδα ανοικτής θάλασσας για το ναυτικό. Επιπρόσθετα στην επόμενη φάση 2021-2030 μια νέα κλάση Φ/Γ θα σχεδιαστεί και ναυπηγηθεί η οποία αναμένεται να ενσωματώνει όλα τα νέας γενιάς οπλικά συστήματα με πολλά εξ αυτών μη επανδρωμένα. Επιπρόσθετα όσον αφορά τη ναυτική δύναμη ταχείας αντίδρασης, στόχος είναι η δυνατότητα διεξαγωγής αποστολών όλων των φύσεων σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη. Για αυτό τον σκοπό πρόθεση είναι η κατασκευή νέων αεροπλανοφόρων που θα αποτελέσουν τον κορμό αυτής της δύναμης, καθώς και σύγχρονων αποβατικών πλοίων πολλαπλών ρόλων. Η σχεδίαση της νέας γενιάς Ρωσικών αεροπλανοφόρων αναμένεται να έχει ολοκληρωθεί μέχρι το 2020 ώστε στην αμέσως επόμενη φάση υλοποίησης του στρατηγικού σχεδιασμού, σύμφωνα με το δόγμα (2021-2030), να ολοκληρωθεί η ναυπήγηση και η ένταξη τους σε ενέργεια στον στόλο. Σε αντίθεση με τα βαριά καταδρομικά, με δυνατότητες απογείωσης Α/Φ που υπηρετούσαν με το ναυτικό στα παρελθόντα χρόνια, η νέα σχεδίαση αφορά μονάδες πολλαπλών ρόλων με δυνατότητες ανάπτυξης πολλών μη επανδρωμένων οχημάτων, τόσο εναέριων και υποβρύχιων αλλά πιθανότατα και οχημάτων κατάλληλων ακόμα και για αποστολές στο διάστημα. Η δύναμη κρούσης των αεροπλανοφόρων θα συμπεριλαμβάνει αισθητήρες και αεροσκάφη έγκαιρης προειδοποίησης, παράλληλα με μη επανδρωμένα εναέρια οχήματα τόσο σε ρόλους αναγνώρισης όσο και προσβολών.

Για την Ρωσική Ναυτική Αεροπορία το επίκεντρο σε πρώτη φάση είναι η ανάπτυξη ενός νέου σύγχρονου αεροσκάφους ναυτικής συνεργασίας (MPA) μέχρι το

2020. Επιπρόσθετος στόχος είναι η παραγωγή ενός νέου Ε/Π μεσαίου μεγέθους πολλαπλών ρόλων για το ναυτικό, το οποίο θα χρησιμοποιείται τόσο από βάσεις ξηράς όσο και από πολεμικά πλοία, σε αντικατάσταση του παλαιού Ka-27, καθώς επίσης και ενός νέου τύπου επιθετικού Ε/Π προς αντικατάσταση του υπάρχοντος Ka-52K. Ταυτόχρονα θα γίνει προσπάθεια ανάπτυξης εξελιγμένων όπλων με δυνατότητα προσβολής από αέρος. Κατά την δεύτερη φάση και με την παράλληλη κατασκευή του νέου αεροπλανοφόρου θα γίνει η ανάπτυξη νέων τύπων αεροσκαφών (όχι απαραίτητα αποκλειστικά επανδρωμένων). Αυτά μπορεί να προκύψουν ίσως ως εξέλιξη των ήδη κατεχομένων. Τα παλαιότερης γενιάς παρωχημένα Α/Φ της ναυτικής αεροπορίας σταδιακά θα αντικατασταθούν με νέα Α/Φ πολλαπλών ρόλων. Κατά την τρίτη φάση (2031-2050) θα γίνει προσπάθεια για περαιτέρω ανάπτυξη νέων Α/Φ καθώς και μη επανδρωμένων συστημάτων με νέας γενιάς οπλικά συστήματα.

Όσον αφορά στις παράκτιες δυνάμεις έμφαση έχει δοθεί σε πρώτη φάση στην ολοκλήρωση της ανάπτυξης και εισαγωγής σε υπηρεσία νέων κατευθυνόμενων βλημάτων για τις παράκτιες συστοιχίες. Επίσης σημαντική προσπάθεια γίνεται στην αναβάθμιση των ταξιαρχιών πεζοναυτών ώστε να έχουν την δυνατότητα να επιχειρούν σε διαφορετικές συνθήκες, συμπεριλαμβανομένης της δύσκολης, λόγω κλιματολογικών συνθηκών περιοχής, του αρκτικού κύκλου. Για το μεσοπρόθεσμο διάστημα (2021-2030) τα σχέδια σύμφωνα με το δόγμα, έχουν ως στόχο την είσοδο σε υπηρεσία ενός εξαιρετικά σύγχρονου αμφίβιου οχήματος για χρήση από τις παράκτιες μονάδες το οποίο θα μπορεί να υποστηρίξει και τις επιχειρήσεις των πεζοναυτών. Κατά το ίδιο διάστημα έχει τεθεί ως στόχος ο εξοπλισμός των πεζοναυτών με νέας γενιάς οπλικά συστήματα τα οποία πιθανώς να είναι ενεργειακής κατεύθυνσης, ή με εναλλακτικές ενεργειακές πηγές.

Σύμφωνα με την ηγεσία του Ναυτικού κατά το τελικό στάδιο (2031-2050) αν και είναι ακόμα υπό καθεστώς ανάλυσης, παρόλα αυτά σύμφωνα με το όραμά της ηγεσίας θα περιλαμβάνει την ναυπήγηση νέας γενιάς Υ/Β την συνέχιση του προγράμματος κατασκευής των νέων αεροπλανοφόρων, την ναυπήγηση νέων μονάδων επιφανείας και νέας γενιάς μη επανδρωμένων οχημάτων καθώς και τον εξοπλισμό των παράκτιων δυνάμεων με νέας γενιάς μη επανδρωμένων πυραυλικών συστημάτων E-E, E-A και βαλλιστικών βλημάτων για στόχους εκτός ατμόσφαιρας.

Μέρος ΙΙΙ- Διεθνής παρουσία του Ρωσικού Ναυτικού.

«Η Σοβιετική Ένωση θα παραμείνει η μόνη δύναμη στη Γη, ικανή να καταστρέψει τις Η.Π.Α. και ο εκμοντερνισμός των Σοβιετικών πυρηνικών δυνάμεων συνεχίζεται»

N. Τσέινι (Υπ. ΕΞ ΗΠΑ -1991)

8 Τα σύγχρονα θέατρα ναυτικών επιχειρήσεων της Ρωσίας.

Εξ' αιτίας της γεωγραφικής της θέσης, των τεράστιων συνόρων της, θαλάσσιων και χερσαίων, των φυσικών περιορισμών καθώς και των πεπερασμένων, αν και σε μεγάλο αριθμό σε υπηρεσία, στρατιωτικών και ναυτικών δυνάμεων, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, η Ρωσία ήταν εξαναγκασμένη στρατηγικά να σχεδιάζει και να επιχειρεί ανάκαθεν, έχοντας υιοθετήσει τα διάφορα θέατρα επιχειρήσεων, στην ξηρά. Κατ' επέκταση είχε ορίσει με τον ίδιο τρόπο ως προεκτάσεις αυτών και τα αντίστοιχα θέατρα στην θάλασσα (TVD). Την περίοδο της ΕΣΣΔ, που κατείχε η χώρα ουσιαστικά την μεγαλύτερη έκταση της, υπήρχαν πέντε ηπειρωτικά θέατρα επιχειρήσεων (Δυτικό, Νότιο Δυτικό, Βόρειο Δυτικό, Άπω Ανατολής και Νότιο) και επιπρόσθετα το ωκεάνιο Αρκτικό (OTVD) καθώς και το Ατλαντικό, γύρω από την επικράτεια.⁶⁹ Αυτός ο διαχωρισμός που εξυπηρετούσε καλύτερα την διαίρεση δυνάμεων επικράτησε μέχρι τις μέρες μας. Παρακάτω θα εξεταστεί η δράση του Ρωσικού ναυτικού στην Μαύρη θάλασσα, την Μεσόγειο και του ωκεανούς υπό το πρίσμα της σημερινής δράσης του ναυτικού σε σχέση με το πρόσφατο παρελθόν.

Εικόνα 16: Τα στρατηγικά θέατρα επιχειρήσεων την περίοδο της ΕΣΣΔ.

⁶⁹ Αυτά χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: τα ηπειρωτικά TVD και τα ωκεάνια (OTVD). Οι θαλάσσιες περιοχές γύρω από τα χερσαία θέατρα καλούνται και MTVD (morskoy=θάλασσα). **McGwire M**, ό.π., σελ. 118-121.

8.1 Μαύρη θάλασσα-Το ζήτημα της Κριμαίας.

Κατά την διάρκεια του Ψυχρού πολέμου η Μαύρη θάλασσα αποτελούσε ουσιαστικά μία Σοβιετική ‘λίμνη’. Εκείνη την περίοδο υπήρχαν τρία έθνη πέριξ αυτής φίλα προσκείμενα ή που ανήκαν στο Σοβιετικό Μπλοκ (ΕΣΣΔ, Ρουμανία, Βουλγαρία) και η Τουρκία που ανήκε στο NATO (από το 1952), η οποία ήταν παράλληλα και μεσογειακή χώρα και για το NATO, από ναυτικής άποψης, αποτελούσε σημαίνοντα παράγοντα σταθερότητας και ισορροπίας ισχύος στην περιοχή. Η Τουρκία αφενός ήταν κυρίαρχη των στενών των Δαρδανελίων, αφετέρου μπορούσε να διαθέσει βάσεις στο NATO για το ναυτικό, τις χερσαίες δυνάμεις καθώς και για βαλλιστικά συστήματα. Για το NATO η Σοβιετική υπεροχή στην περιοχή εγκυμονούσε ανέκαθεν κινδύνους από πιθανή έξοδο ρωσικών δυνάμεων από τα στενά.

Το πέρας του Ψυχρού πολέμου και η διάλυση της ΕΣΣΔ ανέτρεψε τα μέχρι τότε δεδομένα. Οι παράκτιες χώρες είχαν αυξηθεί σε έξι με την δημιουργία της Γεωργίας και της Ουκρανίας. Η πρακτική που ακολούθησε το NATO τα επόμενα χρόνια εκμεταλλευόμενο και την αδυναμία της Ρωσικής Ομοσπονδίας ήταν η προσέγγιση των πρώην Σοβιετικών Δημοκρατιών με το πρόσχημα της ασφάλειας εντός του NATO. Παράλληλη προσέγγιση έκανε και η Ε.Ε με το οικονομικό άρμα και τις δυνατότα που θα προσέδιδε στις οικονομίες των χωρών η πιθανή ένταξη τους σε αυτή. Στην περίπτωση της Βουλγαρίας και την Ρουμανίας αρχικά οι αντιδράσεις εκ μέρους της Ρωσίας υπήρξαν σχετικά ήπιες και το Ρωσικό ναυτικό και η ηγεσία της χώρας γενικότερα παρακολουθούσε, τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 90 παθητικά, χωρίς να μπορεί να αντιδράσει. Τα αμερικανικά πλοία έκαναν ολοένα και πιο αισθητή την παρουσίας τους στην περιοχή συμμετέχοντας σε κοινές ασκήσεις με τα ναυτικά αυτών των κρατών. Η πρώτη μεγάλη αντίδραση συνέβη το 2008 με τον σύντομο Ρώσο- Γεωργιανό πόλεμο το 2008, όπου και καταδείχτηκαν τα προβλήματα των σύγχρονων ενόπλων δυνάμεων της Ρωσίας στην πράξη. Ακολούθως και πιο σημαντική ήταν η κρίση στην Ουκρανία που συνεχίζεται μέχρι της μέρες μας. Για το Ρωσικό ναυτικό η τελευταία κρίση έχει βαρύνουσα και ιδιαίτερη σημασία.

Η Κρίση της Κριμαίας

Μετά την απομάκρυνση από το Προεδρικό αξίωμα του Ουκρανού φίλο-ρώσου Viktor Yanukovich, τον Φεβρουάριο του 2014, η Ρωσία προέβη σε

προσάρτηση της χερσονήσου της Κριμαίας και της πόλης-λιμάνι της Σεβαστούπολης και ανέπτυξε δεκάδες χιλιάδες στρατιώτες, κοντά στα σύνορα με την Ανατολική Ουκρανία, στην οποία ξέσπασαν συγκρούσεις μεταξύ των φίλο-Ρωσόφωνων αυτονομιστών και της νέας κυβέρνησης του Κιέβου. Για πρώτη φορά από την εποχή του Ψυχρού πολέμου, οι Δυτικές δυνάμεις αναγκάστηκαν να ψάξουν ένα νέο σημείο ισορροπίας με την Ρωσία, μέσα από μέτρα επιβολής κυρώσεων, ή με διάλογο που θα εξυπηρετούσαν τα αμοιβαία συμφέροντα ασφαλείας μεταξύ Ανατολής και Δύσης.⁷⁰

Να σημειωθεί ότι η αμφισβητούμενη αυτή περιοχή είχε παραχωρηθεί στην Ουκρανική Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία, μόλις το 1954, με απόφαση του τότε Σοβιετικού ηγέτη Nikita Khrushchev, ως μία συμβολική κίνηση διοικητικής μεταρρύθμισης. Η πλειονότητα των Ρωσικής καταγωγής κατοίκων εξακολούθησαν να έχουν ισχυρούς δεσμούς με την Ρωσία. Με την διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ. το 1991, οι δύο νέες χώρες (Ρωσία- Ουκρανία) συμφώνησαν στο νέο καθεστώς της περιοχής, το οποίο επέτρεπε στον Ρωσικό στόλο να ναυλοχεί στη ναυτική βάση της Σεβαστούπολης. Επί του συνόλου του πληθυσμού τα ποσοστά καταγωγής των κατοίκων της Κριμαίας εκτιμώνται σε: Ρωσικής 59%, Ουκρανικής 23% και των Τατάρων Μουσουλμανικής σε περίπου 12%.

Οι Ρωσία και η Ουκρανία είχαν ιστορικά, ισχυρούς και αδελφικούς δεσμούς⁷¹, από την ίδρυση του μεσαιωνικού βασιλείου των Ρως (9^ο-12^ο αιώνα μ.Χ.)-Κιεβική Ρωσία) με πρωτεύουσα το Κίεβο, από το οποίο σχετίζουν την καταγωγή τους οι σλαβικοί λαοί της Ρωσίας, της Λευκορωσίας και της Ουκρανίας. Η Ουκρανία ήταν επί μακρόν κομμάτι της Ρωσικής Αυτοκρατορίας και η σχέση αυτή συνεχίστηκε, κατά την διάρκεια της Σοβιετικής Ένωσης, όπου οι δύο χώρες θεωρούνταν ανεξάρτητες Σοβιετικές δημοκρατίες. Όπως είχε δηλώσει κάποτε, ο πρώην Υπ. Εξωτερικών των Η.Π.Α Henry Kissinger:

"Η Δύση πρέπει να καταλάβει ότι, η Ουκρανία δεν μπορεί ποτέ να είναι απλά, μία ξένη χώρα για την Ρωσία."

70 Larsen, H.B.L., "Great Power Politics and the Ukrainian Crisis:NATO, EU and Russia after 2014", Report 2014:18, Copenhagen: DIIS, Danish Institute for International Studies,2014, σελ.,7.

71 Larsen, H.B.L., ό.π.,σελ., 10.

Η Ουκρανία υπήρξε επίσης, ένας σημαίνων οικονομικός συνεταιίρος και ήταν μέρος του στρατηγικού σχεδιασμού της Ρωσίας⁷² για μία πιθανή τελωνειακή ένωση, από το 2015, ανάμεσα σε ένα συνασπισμό κρατών, που θα συμπεριλάμβανε επίσης ως μέλη, χώρες όπως το Καζακστάν, τη Λευκορωσία και την Αρμενία. Η Ουκρανία κατέχει επίσης ένα σημαντικό ρόλο στο Ρωσικό ενεργειακό τομέα. Στον στρατιωτικό τομέα επίσης, η Ουκρανία είναι σημαντική για την Ρωσία καθώς λειτουργούσε ως τον ενδιάμεσο στρατηγικό χώρο-μία ζώνη ασφαλείας- ανάμεσα σε αυτή και τις χώρες του NATO, ενώ τέλος στην Σεβαστούπολη, είχε την βάση του, ο Ρωσικός στόλος της Μαύρης θάλασσας.⁷³ Η Ρωσία θεώρησε λοιπόν τις προσπάθειες του NATO και της Ε.Ε να επεκτείνουν την σφαίρα επιρροής στην Ουκρανία, έστω και δια μέσω των σχετικά περιορισμένων συμφώνων διασύνδεσης, ως μία σαφή επιθετική ενέργεια και πρόκληση για την ασφάλεια της χώρας.⁷⁴

Ο Ρώσος πρόεδρος Πούτιν έθεσε το πλαίσιο του ρόλου της χώρας του, όσον αφορούσε την κρίση στην Ουκρανία, ως προστάτη-εγγυητή της ασφάλειας των μειονοτήτων Ρωσικής καταγωγής στην Ουκρανία, και εξέφρασε την ανησυχία του για την εξάπλωση της αναρχίας ανατολικά της πρωτεύουσας του Κιέβου, απορρίπτοντας ταυτόχρονα τις οποιεσδήποτε μορφές κατηγορίες, της Ουκρανικής κυβέρνησης, θεωρώντας αυτές ως προβοκατόρικες. Προωθώντας το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των λαών, ουσιαστικά ανύψωσε τα δικαιώματα της εθνικότητας ενός κατοίκου από αυτά του πολίτη της ίδιας χώρας.

Προφανώς και η είσοδος Ρωσικών στρατευμάτων στην Ουκρανική Κριμαία και η επιτυχής κατάληψή της χερσονήσου, συνιστά μία καταφανή και ωμή παραβίαση της Ουκρανική κυριαρχίας, όπως αυτές περιγράφονται στους όρους μη παρέμβασης που περιλαμβάνονται στο Άρθρο 2.7 της Χάρτας των Ηνωμένων Εθνών. Η Ουκρανία αποκήρυξε τις Ρωσικές ενέργειες ως παραβίαση του διμερούς καθεστώτος και της συμφωνίας μεταξύ των δύο κυβερνήσεων και οι Η.Π.Α

72 Η Μόσχα είχε προσυμφωνήσει την χορήγηση βοήθειας στην Ουκρανία ποσού 15 δις \$ ως βοήθεια, βλ. **Larsen**, ό.π.,σελ., 9.

73 **Trenin Dmitri**, "The Ukraine Crisis and the Resumption of Great Power Rivalry", Moscow, Carnegie Moscow Center, 2014., σελ., 15.

74 **Larsen**, ό.π., σελ., 8.

συμφώνησαν ότι το Διεθνές Δίκαιο έχει καταστρατηγηθεί.⁷⁵ Πέρα από την παραβίαση των συνόρων και της εδαφικής ακεραιότητας, η Ρωσία προκάλεσε την πλέον βασική αρχή αυτή της εθνικής κυριαρχίας ενώ μονομερώς νομιμοποίησε την χρήση ένοπλης βίας. Τέτοιες ενέργειες δεν είναι όμως χωρίς προηγούμενο, καθώς ήδη το 2008, Ρωσικά στρατεύματα είχαν εισβάλλει στην Γεωργία στο πλαίσιο υποστήριξης της αυτονομίας των περιοχών της Απχαζίας και της Ν. Οσετίας.

Ως εκ τούτου η παρέμβαση της Μόσχας στην Κριμαία δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί ως μεμονωμένο συμβάν. Είναι μέρος, μίας ευρύτερης μετά Ψυχρό-πολεμικής προσπάθειας, παγίωσης του ελέγχου στις περιοχές εγγύς της Ρωσικής επικράτειας. Ο Πούτιν, ο οποίος είχε κατονομάσει την διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ ως ‘‘την μεγαλύτερη γεωπολιτική καταστροφή’’ του 20ου αιώνα, δεν προσπάθησε να κρύψει τους σκοπούς του. Οι σφαίρες επιρροής ιστορικά είχαν κάποιους κανόνες και συμφωνίες που τις βοηθούσε ώστε να αποφεύγονται οι συγκρούσεις και οι απαλές εντάσεις μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων. Όσον αφορά την Ευρώπη, αυτές οι συμφωνίες είχαν οριστικοποιηθεί μεταξύ Μ. Βρετανίας, Ρωσίας και Η.Π.Α ενδιαμέσως του Β’ ΠΠ στην Γιάλτα (Κριμαία 1943). Παρόλα αυτά, κατά την διάρκεια του Ψυχρού πολέμου, οι δύο Μεγάλες δυνάμεις, στο πλαίσιο των σφαιρών επιρροής τους, σε αρκετές περιπτώσεις προέβηκαν σε καταφανείς επεμβάσεις σε κράτη, που θεωρήθηκαν ως απειλή για την εθνική τους στρατηγική και τις πολιτικές τους επιδιώξεις. Με το πέρας του Ψυχρού πολέμου ίσως κάποιοι να θεώρησαν ότι οι σφαίρες επιρροής ήταν κατάλοιπο του παρελθόντος, οι πρόσφατες όμως Ρωσικές κινήσεις, όπως και η Κινεζική δραστηριοποίηση στις περιοχές της ΝΑ Κινεζικής θάλασσας, δείχνουν το αντίθετο.

Η παρέμβαση της Μόσχας δοκιμάζει αρκετούς βασικούς κανόνες της παγκόσμιας πολιτικής: προκαλεί τις κυρίαρχες αρχές της εθνικής κυριαρχίας και της μη παρέμβασης, επαναφέροντας στο προσκήνιο τις σφαίρες επιρροής των μεγάλων δυνάμεων, και προωθεί την αρχή της εθνικότητας έναντι της ιθαγένειας. Είναι φανερό ότι έχουμε περάσει σε μία νέα φάση ανταγωνισμού, με επίκεντρο την Ουκρανία, (μετά την Συρία και την Λιβύη), μεταξύ των δύο σύγχρονων υπερδυνάμεων.

⁷⁵Balfour Rosa, "Will Crimea herald a new post-cold war era world? ", Brussels, European Policy Center, 2014, σελ., 1.

8.2 Μεσόγειος θάλασσα. Η κρίση στην Συρία.

«Οι Ρώσοι μου φαίνεται ότι ενδιαφέρονται περισσότερο να αποκτούν λιμάνια στην Μεσόγειο παρά να καταστρέψουν τον Βοναπάρτη στην Αίγυπτο.»

Υποναύαρχος Οράτιος Νέλσον (1798)

Στην Μεσόγειο και ιδιαίτερα στις Ανατολικές περιοχές της, ιστορικά κυριαρχούσε πάντα μία ναυτική δύναμη. Η περιοχή αυτή της Μεσογείου είναι ιδιαίτερα σημαντική γεωπολιτικά, αφού αποτελεί το σταυροδρόμι μεταξύ Ασίας, Ευρώπης και Αφρικής. Πέρα από την γεωπολιτική του σημασία, ο οικονομικός παράγοντας είναι εξίσου σημαντικός. Το θαλάσσιο εμπόριο ήταν ιδιαίτερα ανεπτυγμένο από αρχαιολόγων χρόνων και ιδιαίτερα από την περίοδο που εγκαινιάστηκε η διώρυγα του Σουέζ (1869), απέκτησε ακόμα μεγαλύτερη στρατηγική σημασία. Παρά την άνοδο του εμπορίου στον Ατλαντικό και στους λοιπούς ωκεανούς κατά τους τελευταίους αιώνες, είναι λάθος να ισχυριστεί κανείς ότι μειώθηκε η σημασία της Μεσογείου. Παρότι οι ωκεάνιες ανακαλύψεις οδήγησαν στην άνοδο των Ευρωπαϊκών κρατών όπως η Ισπανία με την Πορτογαλία αρχικά και στην συνέχεια η Ολλανδία και η Μ. Βρετανία, υπήρχαν ανέκαθεν ναυτικές δυνάμεις στην Μεσόγειο οι οποίες επωφελήθηκαν και είχαν αξιόλογη παρουσία στην Μεσόγειο, όπως η Βενετική Δημοκρατία, και αργότερα η Οθωμανική. Την σημερινή εποχή αποτελεί και ενεργειακό κόμβο επιπλέον, ενώ υπάρχουν στον υποθαλάσσιο χώρο σημαντικά κοιτάσματα υδρογονανθράκων αυξάνοντας κατά πολύ τον γεω-στρατηγικό της ρόλο.⁷⁶

Παρόλα αυτά μία από τις κύριες διαχρονικές σταθερές των ηγετών της Ρωσίας ήταν, η εξασφάλιση ασφαλούς και ανεπηρέαστης διεξόδου προς τις θερμές θάλασσες της Μεσογείου ή των θαλασσών που ενώνονταν με τους ωκεανούς. Γι αυτό και δεν αποτελεί έκπληξη ότι η Μεσόγειος έπαιξε σημαίνοντα ρόλο στην πολιτική και στρατηγική της χώρας. Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω η εμφάνιση της Ρωσίας στην περιοχή, ξεκίνησε ουσιαστικά κατά τον 18^ο αιώνα και ενώ είχε κυριαρχήσει στην Μαύρη θάλασσα, ακολουθώντας την κάμψη της Οθωμανικής ισχύος. Στην Μεσόγειο

⁷⁶ Hattendorf B.J., ό.π., σελ. 30-35.

όμως είχαν ήδη κυριαρχήσει, οι Βρετανοί κατά κύριο λόγο⁷⁷, και εν συνεχεία οι Γάλλοι, ενώ υπήρχαν και έτερες δυνάμεις, λιγότερο σημαντικές, όπως η Ισπανία και η Αυτοκρατορία των Αψβούργων.

Οι Βρετανοί για πρώτη φορά συνάντησαν μπροστά τους ουσιαστικά, το Ρωσικό στόλο των Ναυάρχων Ushakov και Seniavin στο Ιόνιο στις αρχές του 19^{ου} αιώνα.⁷⁸ Μετά την ναυμαχία του Ναβαρίνου το 1827 ή παρουσία των Ρώσων ήταν αδιάλειπτη και αποτελούσαν τον κυριότερο στρατηγικό αντίπαλο της Βρετανίας στην περιοχή μέχρι και τον ατυχή πόλεμο της Κριμαίας⁷⁹. Ο μικρός Ρωσικός στόλος της Μαύρης θάλασσας ήταν αρκετά απομακρυσμένος από την Μεσόγειο, περιορισμένος από τα στενά και τις συνθήκες που του περιόριζαν τις κινήσεις. Οι Γάλλοι που είχαν συμμαχήσει μαζί τους, δεν προσέβλεπαν ουσιαστικά στην βοήθεια του Ρωσικού στόλου και οι Βρετανοί έβλεπαν ανταγωνιστικά μία τέτοια συμμαχία. Από την άλλη μεριά όμως υπολογίζονταν σημαντικά ως δυνητικός αντίπαλος από την συμμαχία των Κεντρικών Δυνάμεων. Ο ανταγωνισμός Ρωσίας και Μ. Βρετανίας στην περιοχή, έλαβε ουσιαστικά τέλος κατά το τέλος του 19^{ου} όταν από κοινού συμμάχησαν για να αντιμετωπίσουν την άνοδο της Γερμανικής Αυτοκρατορίας στην Ευρώπη. Έτσι δημιουργήθηκε μία νέα ισορροπία ισχύος στην περιοχή της Μεσογείου.⁸⁰

⁷⁷ Οι Βρετανοί από το 1704 είχαν καταλάβει το βράχο του Γιβραλτάρ, και στην συνέχεια με αυτή την βάση, σταδιακά εξαπλώθηκαν αποκτώντας την Μάλτα το 1800 και τις Ιόνιες νήσους το 1815 ελέγχοντας έτσι όλα τα στρατηγικά περάσματα στην Μεσόγειο.

⁷⁸ Η Επτάνησος Πολιτεία, υπήρξε από τις 21 Μαρτίου 1800 έως τις 8 Ιουλίου 1807, ένα κρατίδιο υπό Ρωσική και Οθωμανική κυριαρχία. Το κρατίδιο αυτό δημιουργήθηκε μετά την κατάληψη των τότε Γαλλικών διαμερισμάτων της Ελλάδας, από Ρώσο-Τουρκική συμμαχία η οποία, μετά την καταστροφή του Γαλλικού στόλου στο Αμπουκίρ της Αιγύπτου από τον Βρετανό Νέλσον και με την συγκατάθεση της Αγγλίας, αποφάσισαν να συστήσουν μία Ρώσο-τουρκική συμμαχία εναντίον των επεκτατικών βλέψεων του Ναπολέοντα στην Ανατολή. Η Γαλλία τα είχε αποκτήσει μόλις το 1797, με την Συνθήκη του Κάμπο Φόρμιο και την διάλυση της Δημοκρατίας της Βενετίας, τερματίζοντας έτσι την μακράιωνη κατοχή τους από την Γαληνότητα. Το 1807 με τη Συνθήκη του Τιλσίτ, η Ρωσική Αυτοκρατορία παραχώρησε εκ νέου τον έλεγχο των νησιών στη ναπολεόντεια Γαλλία. Οι Βρετανοί ξεκίνησαν από τότε μια εκστρατεία για να κατακτήσουν τα νησιά, από το 1809 (Κύθηρα) ως το 1814 (Κέρκυρα), με αποτέλεσμα το σχηματισμό του αυτόνομου Ηνωμένου Κράτους των Ιονίων Νήσων το 1815 κάτω από την αποκλειστική προστασία της Μεγάλης Βρετανίας. **Πηγή:** <https://en.wikipedia.org>

⁷⁹ Η Γαλλική ναυτική ισχύς είχε καταστραφεί εν τω μεταξύ από το 1830 (Συνθήκη Βιέννης) και δεν ανέκτησε ποτέ πλήρως την παλαιά της δύναμη. Η Ρωσία προσπάθησε ανεπιτυχώς να αναθεωρήσει, το 1871, μετά την συνθήκη του Παρισιού (μεταξύ Πρωσίας και Γαλλίας) τους περιορισμούς, που της είχαν επιβληθεί από την ήττα της στην Κριμαία, αλλά μετά τον Ρώσο- Τουρκικό πόλεμο (1877-78) και την συνθήκη του Αγ. Στεφάνου (1878) και την από κοινού αντίδραση Πρωσίας και Αγγλίας, δεν τα κατάφερε **Hattendorf B.J.**, ό.π., σελ. 40-41.

⁸⁰ Η Ρωσία είχε ήδη από πριν δημιουργήσει μία συμμαχία με την Γαλλία, την οποία ακολούθησε και η Μ. Βρετανία για να σχηματιστεί η "Εγκάρδια Συνεννόηση" (Entente Cordiale). Παρόλα τις κρίσεις

Οι Σοβιετικοί στην συνέχεια ακολούθησαν ποικίλα μέσα, πολιτικά, οικονομικά, στρατιωτικά και προπαγανδιστικά, για να επιτύχουν τους στρατηγικούς τους σκοπούς στην περιοχή. Από το τέλος του Β' ΠΠ η πολιτική της Μόσχας μετατράπηκε από πολύ ενεργητική, σε μια πιο ήπια για την αναζήτηση των στόχων της. Αυτή η πολιτική ήταν πιο επιτυχής όταν υποστηρίζονταν από μεγάλη επίδειξη δύναμης. Παρόλα αυτά δεν κατάφεραν ποτέ να εκπληρώσουν τους στρατηγικούς τους στόχους στην Μεσόγειο, λόγω της αδυναμίας της να συναγωνιστούν την Δύση στρατιωτικά και οικονομικά. Ίσως η μη κατάλληλη γεωστρατηγική θέση της χώρας δεν της επέτρεψε ποτέ να προβάλει την θαλάσσια ισχύ της στην Μεσόγειο.⁸¹

Η κρίση της Συρίας

Ένα από τα μεγαλύτερα-αν όχι το μεγαλύτερο- στρατηγικό πρόβλημα του Ρωσικού ναυτικού είναι η έλλειψη βάσεων μακράν της επικράτειας. Η Συρία, η οποία υπήρξε παλαιός στρατηγικός σύμμαχος της ΕΣΣΔ από την εποχή του ψυχρού πολέμου, είχε διαθέσει με μίσθωση από το 1971, τον λιμένα στο Ταρτούς (Tartus) για τις ανάγκες του Σοβιετικού τότε ναυτικού. Η στρατηγική συμφωνία συνεχίζει να ισχύει και στις μέρες μας, κάνοντας αυτή την βάση, ουσιαστικά την μοναδική ναυτική Ρωσική βάση στην Μεσόγειο. Αν και επί της ουσίας δεν μπορεί να υποδεχτεί, επί του παρόντος, μεγάλες μονάδες του στόλου, η διατήρησή της αποτελεί ένα συμβολικό και υψίστης στρατηγικής σημασίας στόχο για την Ρωσική εξωτερική πολιτική και άμυνα.⁸²

Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, είχε ως αντίκτυπο τον μεγάλο περιορισμό των επιχειρήσεων του στόλου συμπεριλαμβανομένων και αυτού της Μαύρης θάλασσας, ο οποίος ανέστειλε προσωρινά, τη συχνή ανάπτυξη μονάδων του στην Μεσόγειο. Η Ρωσική ομοσπονδία συνέχισε να υποστηρίζει το καθεστώς Άσαντ, απαλείφοντας μεγάλο μέρος του χρέους του προς αυτήν, ενώ συνέχισε να τροφοδοτεί με εξοπλισμό της Συριακές Ε.Δ, οι οποίες ήταν από τους καλύτερους πελάτες της βιομηχανίας της. Από τα μέσα της δεκαετίας του 2000, είχαμε την

στην Μεσόγειο (Μαροκινός πόλεμος 1905-06, 1911), η Βρετανία εμφανιζόταν απρόθυμη να συνεργαστεί με το Ρωσικό ναυτικό στην περιοχή. **Hattendorf B.J.**, ό.π., σελ. 42, 52, 78, 86.

⁸¹ **Hattendorf B.J.**, ό.π., σελ. 164.

⁸² Κατά την διάρκεια του Ψυχρού πολέμου η Σοβιετική ένωση είχε βάσεις σε Αίγυπτο, Αιθιοπία, Βιετνάμ, κ.α. Μετά το κλείσιμο των Αιγυπτιακών βάσεων σε Αλεξάνδρεια και Μέρσα Ματρούχ, τα πλοία και το υλικό μεταφέρθηκαν στο Ταρτούς. Το ναυτικό κλιμάκιο του Ταρτούς υπάγεται και υποστηρίζεται διοικητικά από τον στόλο της Μαύρης θάλασσας.

επαναδραστηριοποίηση του λιμένα, αφού τα Ρωσικά πλοία άρχισαν ξανά να κάνουν περιοδικές αναπτύξεις στην Ανατολική κυρίως Μεσόγειο. Με την έναρξη του εμφυλίου πολέμου το 2012 ο Ρωσικός στόλος μετέφερε πολλά εφόδια, στρατιωτικό υλικό και προσωπικό (και ένοπλα σώματα) στην Συρία μέσω του λιμένα για υποβοήθηση του Προέδρου Άσαντ και έκτοτε περιπολεί ανοικτά της χώρας διαρκώς. Η στάση της Ρωσίας είναι ανοικτά υπέρ του νόμιμου Προέδρου και πρόσφατα ξεκίνησε και αεροπορικές επιδρομές με στόχο να πλήξει στρατηγικά βάσεις των αντιπάλων του καθεστώτος.

Η στήριξη στην Συρία όμως έχει πολλαπλό νόημα. Αν και περιοδικά με αρκετές δηλώσεις στον τύπο, η πολιτική και στρατιωτική ηγεσία υποβάθμιζε τον στρατηγικό ρόλο της βάσης, έχοντας και σχέδια για εκκένωσής αυτής, μαζί με το στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό, σε περίπτωση ανάγκης, εντούτοις αφενός δείχνει την ισχυρή βούληση της Ρωσίας, η οποία επανακάμπτει στο παγκόσμιο στερέωμα ως Μεγάλη Δύναμη, η οποία παραστέκεται με κάθε δυνατό μέσο- ακόμα και στρατιωτικό- στις συμμαχικές με αυτή χώρες, αφετέρου δε, η μόνιμη παρουσία της τονίζει την σημασία της ναυτικής βάσης ως σύμβολο, για τις στρατηγικές της επιδιώξεις στην περιοχή. Πρέπει να σημειωθεί ότι η Συρία αποτελεί και εν δύναμη πιθανό ενεργειακό κόμβο, ενώ και η γενικότερη περιοχή, όπου πρόσφατα ανακαλύφθηκαν κοιτάσματα ενεργειακά σε Ισραήλ, Κύπρο, Λίβανο καθώς και στην Αίγυπτο, σηματοδοτεί την αύξηση της σημασίας στην, ούτως ή άλλως, ιστορικά σημαντική περιοχή γεωπολιτικού ενδιαφέροντος.

8.3 Βόρεια θάλασσα- Αρκτικός κύκλος- Ατλαντικός ωκεανός- Ειρηνικός-Ινδικός ωκεανός.

Η αντιπαλότητα Ρωσίας και Μ. Βρετανίας έληξε στις αρχές του 20ου αιώνα Όπως και στην Μεσόγειο, μερικά χρόνια πριν συμβεί αυτό και κατά την διάρκεια του Αμερικανικού εμφυλίου το 1863, μοίρα του Ρωσικού ναυτικού, του Ατλαντικού και Ειρηνικού παρατηρήθηκε να χειμάζει στα λιμάνια της Νέας Υόρκης και του Σαν Φρανσίσκο αντίστοιχα.⁸³ Ορισμένοι ιστορικοί το αποδίδουν ως αποτρεπτικό παράγοντα, για την είσοδο της Γαλλίας και της Βρετανίας με την πλευρά των Νότιων πολιτειών των ΗΠΑ στον εμφύλιο πόλεμο. Η στάση αυτή των Ρώσων έγινε ίσως ως αντιστάθμισμα σε πιθανή Αγγλο-γαλλική παρέμβασης στην Πολωνική εξέγερση

⁸³ Hattendorf B.J., ό.π., σελ. 42-43.

ενάντια της Ρωσίας το 1863.⁸⁴ Το αδύναμο ρωσικό ναυτικό μπορούσε σχετικά εύκολα να αποκλειστεί στις βάσεις του, σε περίοδο κρίσης από το ενωμένο Αγγλο-Γαλλικό στόλο όπως είχε γίνει και στο πρόσφατο παρελθόν (στον πόλεμο της Κριμαίας). Από τα λιμάνια όμως των ΗΠΑ που ελέγχονταν από τους Βόρειους, εύκολα μπορούσε να κινηθεί και να προσβάλει τα Γαλλικά και Βρετανικά εμπορικά πλοία.

Υπήρχε η εσφαλμένη εντύπωση ότι οι Τσάροι της Ρωσίας και οι μετέπειτα ηγέτες της ΕΣΣΔ είχαν στραμμένη την προσοχή του κυρίως προς τα Δυτικά, τον Ατλαντικό και τις Β. θάλασσες και ότι η Ασία και ο Ειρηνικός ήταν ξεχασμένος και απόμακρος γεωπολιτικά. Αυτό είναι αναληθές αν σκεφτούμε ότι στα χρόνια της αυτοκρατορικής Ρωσίας είχαν γίνει πολλές αποστολές, από τον 16^ο κιόλας αιώνα προς τα Ανατολικά. Πέρα από την κατάκτηση των χερσαίων εδαφών, η οποία συντελέστηκε από τον 16^ο έως τον 18^ο αιώνα, Ρωσικά πλοία και αποστολές κινήθηκαν μέχρι την Χαβάη και πολλάκις μέχρι τις ακτές της Αυστραλίας και της Νέας Ζηλανδίας, σε σημείο που αρκετοί ντόπιοι κάτοικοι νόμιζαν ότι είχαν έρθει με κατακτητικές διαθέσεις και είχαν εξοπλιστεί για να το αντιμετωπίσουν. Οι Ρώσοι εξερευνητές ήταν από τους πρώτους που πήγαν στην Ανταρκτική (1819) στην οποία διατηρούν ακόμα και σήμερα βάση. Ο Ρώσο- Ιαπωνικός πόλεμος άλλωστε και ο τρόπος αντιμετώπισης τους έδειξε το ζωντανό ενδιαφέρον των Ρώσων για την περιοχή του Ειρηνικού. Ιδιαίτερα λοιπόν κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα οι Ρώσοι συμμετείχαν σε αποστολές για προάσπιση των συμφερόντων της χώρας και διεκδίκηση μιας ευρύτερης ζώνης επιρροής.

Το ρωσικό ναυτικό είχε ανέκαθεν από την περίοδο της Σοβιετικής ένωσης παράδοση να εμφανίζεται ακόμα και στον Ινδικό ωκεανό και το Σιάμ (το οποίο σε μία δεδομένη στιγμή διέσωσαν από τον έλεγχο των Βρετανών). Η Ινδία από την εποχή της Σοβιετικής Ένωσης και κατά την διάρκεια του Ψυχρού πολέμου αποτελούσε φίλια χώρα, η οποία είναι ακόμα και σήμερα ο μεγαλύτερος πελάτης ρωσικών οπλικών συστημάτων, αφετέρου δε η Ρωσία στο πλαίσιο παρουσίας και ενδυνάμωσης της ισχύος της στις ανοικτές θάλασσες με σκοπό την αντιμετώπιση του ναυτικού των ΗΠΑ και των συμμάχων της, είχε μία συχνή παρουσία εκατέρωθεν τις Ινδικής

⁸⁴ Η Πολωνία τελούσε υπό Ρωσική κατοχή.

χερσονήσου. Πλησίον δε του ιρανικού κόλπου περιπολούσαν αρκετές φορές Ρωσικά στρατηγικά Υ/Β.

Ο Ινδικός ωκεανός, ιστορικά δεν είχε μεγάλη στρατηγική σημασία, Παρόλα αυτά καθόσον ο ανταγωνισμός για σπάνιες πηγές μεγαλώνει η Ρωσία όπως και οι άλλες χώρες με συμφέροντα στην περιοχή (Κίνα, Ινδία, ΗΠΑ κλπ) έχουν δώσει ιδιαίτερη σημασία στην περιοχή. Επιπρόσθετοι λόγοι που άπτονται σε θέματα ασφαλείας ανησυχούν την διεθνή κοινότητα για πιθανή αποσταθεροποίηση. Η περιοχή έχει σημαντικά αποθέματα σε πετρέλαιο, ενώ η Ινδία είναι από τις πρωτοπόρες βιομηχανικές χώρες της περιοχής ιδιαίτερα στον ναυπηγικό τομέα.⁸⁵

Ο Ατλαντικός, Η βόρεια θάλασσα και ο Αρκτικός ήταν πιο συχνά στο πεδίο ενδιαφέροντος λόγω και της εγγύτητας της Μόσχας και της Αγ. Πετρούπολης (των δύο κέντρων αποφάσεων επί της ουσίας) προς εκείνη την κατεύθυνση. Επιπρόσθετος λόγος είναι το Ευρωπαϊκό προφίλ που ανέκαθεν ανέπτυξε η χώρα και οι γενικότεροι δεσμοί με την Ευρώπη. Στα χρόνια της Σοβιετικής Ένωσης το ενδιαφέρον ήταν στραμμένο επίσης κυρίως προς εκείνη την κατεύθυνση λόγω της γεινιάσης του ΝΑΤΟ και του κινδύνου που σήμαινε αυτό για την ασφάλεια της χώρας. Γενικότερα η Ρωσία είχε στραμμένο το ενδιαφέρον της και της δυνάμεις της περισσότερο προς τα Δυτικά. Και το ναυτικό φυσικά για όλους τους λόγους που αναφέρθηκαν ως άνω είχε δώσει αντίστοιχη βαρύτητα στην περιοχή του Ατλαντικού.

Σε ότι αφορά το σήμερα ο Ρωσικός στόλος αναμένεται να δείξει ενδιαφέρον προς όλες τις κατευθύνσεις ανεξαιρέτως, όπως το προϋποθέτει άλλωστε το σχετικό δόγμα. Στο πλαίσιο της φιλοσοφίας επιχειρήσεων σε ανοικτές θάλασσες αναμένεται να δραστηριοποιηθεί και προς ανατολικά, όπου ήδη συνεργάζεται σε γυμνάσια με το Κινεζικό ναυτικό, στην Αφρική, αλλά και τον Ατλαντικό όπου τα Υ/Β έχουν αρχίσει να επιχειρούν, προκαλώντας την ανησυχία των Αμερικανών.⁸⁶ Σε κάθε περίπτωση η νέα στρατηγική του Ρώσου Προέδρου δείχνει τις προθέσεις της Μόσχας να ανεβάσει παγκοσμίως το κύρος της χώρας διεθνώς, έστω και με εκφοβισμό.

⁸⁵ **Avon.**, "Maritime security in the Indian Ocean, *Strategic feature and options*", Institute for Strategic Studies, 2012 . σελ. 3-19

⁸⁶ Σε πρόσφατες αναφορές στον τύπο εκφράστηκε ανησυχία για πιθανό σκόπιμο σαμποτάρισμα από ρωσικά Υ/Β των υπογείων καλωδίων του [www.\(internet\)](http://www.internet) τα οποία μεταφέρουν κρίσιμες πληροφορίες παγκοσμίως.

9 Προβληματισμοί-Προκλήσεις.

Η επιτυχής ολοκλήρωση ή μη της εφαρμογής του νέου της ναυτικού δόγματος για τη Ρωσία και κατ' επέκταση η εξάσκηση της ναυτικής της στρατηγικής, εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Κάποιοι είναι εσωτερικής φύσεως και αφορούν στις οικονομικές δυνατότητες υλοποίησης του εξοπλιστικού προγράμματος, τις δυνατότητες της, εγχώριας κυρίως, πολεμικής βιομηχανίας και των ναυπηγείων να υποστηρίξουν την κατασκευή των απαραίτητων ναυτικών μονάδων, όπως έκαναν και κατά το παρελθόν, αλλά και στην πολιτική υποστήριξη, η οποία οφείλει να συνεχίσει να παρέχεται από την πολιτική ηγεσία. Πέραν αυτών υπάρχουν και οι εξωτερικοί παράγοντες που σχετίζονται με την πολιτική και την στρατηγική, που θα ακολουθήσουν, οι άλλες Μεγάλες Δυνάμεις και οργανισμοί όπως το ΝΑΤΟ, ειδικότερα δε οι ΗΠΑ, στις κοινές περιοχές ενδιαφέροντος. Όλοι αυτοί οι προβληματισμοί είναι πολυδιάστατοι, ενώ αρκετοί είναι και οι αστάθμητοι παράγοντες.

Όσον αφορά στην αμυντική της βιομηχανία, που πρέπει να στηρίζει το σχεδιασμό, εν ολίγοις εξαρτάται από τα διατιθέμενα σε αυτή κονδύλια. Με δεδομένη δε την μείωση των κρατικών εσόδων, από τον ενεργειακό τομέα, η Ρωσία πρέπει να βρει εναλλακτικές πηγές εσόδων όπως την αύξηση των εξαγωγών αμυντικού υλικού. Παρά το γεγονός ότι η κατάρρευση του εθνικού νομίσματος δημιουργεί πληθωριστικές πιέσεις στην οικονομία και την αμυντική βιομηχανία, την ίδια στιγμή τα προϊόντα της γίνονται φτηνότερα, άρα πιο ανταγωνιστικά. Η κρίση στην Ουκρανία έχει επιφέρει μεν ένα μικρό πλήγμα στην αμυντική βιομηχανία, καθώς δεν θα ολοκληρωθούν κάποια συμβόλαια πλέον, αλλά για το συνολικό μέγεθος κλίμακας της βιομηχανίας, το πρόβλημα αυτό, είναι μάλλον αμελητέο. Μεγαλύτερο ίσως πρόβλημα αποτελέσει, η επιβολή κυρώσεων από τις Δυτικές χώρες, αφού ενώ είχαν υπογραφεί σημαντικά συμβόλαια για ανταλλαγή συστημάτων και τεχνολογίας, μερικά εκ των οποίων αδυνατούσε να παράγει η ίδια λόγω έλλειψης σχετικής τεχνολογίας, τα σχετικά προγράμματα έχουν ακυρωθεί.

Στα μειονεκτήματα της χώρας λογίζεται η απουσία πλήρως εκδημοκρατισμένου πολιτικού περιβάλλοντος καθώς και η ύπαρξη διαφθοράς. Δυστυχώς αν και η άμυνα αποτελεί υψηλή προτεραιότητα και απαιτείται ο εκσυγχρονισμός των ενόπλων δυνάμεων, η οικονομία της χώρας εξαρτάται σχεδόν

αποκλειστικά από τις φυσικές της πηγές της, που με την σειρά τους, υπόκεινται στους νόμους της παγκόσμιας αγοράς. Έτσι η χώρα παρουσιάζει μια αύξηση, επί του παρόντος, στο εξωτερικό της χρέος. Επιπρόσθετα προβλήματα είναι το μικρό ποσοστό αγγλομαθούς πληθυσμού ειδικά των επιστημόνων. Αυτή η εξάρτηση από την τοπική γλώσσα, επιφέρει προβλήματα τόσο στην εξαγωγή τεχνογνωσίας, όταν η ίδια το επιθυμεί, για εμπορικούς σκοπούς, αλλά και την περιορίζει να εισχωρήσει στην παγκόσμια αγορά, στους τομείς έρευνας και ανάπτυξης, κέντρων επισκευής και υποστήριξης οπλικών συστημάτων.

Επιπλέον των ανωτέρω, τα παλαιότερα κομμουνιστικά πρότυπα και διδαχές, έχουν επηρεάσει την κουλτούρα του έθνους, αν και παρατηρείται μια σχετική αλλαγή. Η ανεργία είναι επίσης ένας σημαντικός αρνητικός παράγοντας, για την οικονομία γενικότερα, ενώ και οι κανονισμοί και νομοθεσία IPR είναι σε χαμηλό επίπεδο. Η χώρα λόγω γεωγραφικής της θέσης διαθέτει περιορισμένο αριθμό προσβάσιμων λιμανιών και απέχει αρκετά από τις μεγάλες αναδύμενες αγορές (Αφρική, Άπω Ανατολή, ΝΑ Ασία και Ν. Αμερική). Η αμυντική βιομηχανία της δε, παρουσιάζει έλλειψη σε εξειδικευμένους μηχανικούς και διευθυντικά στελέχη, ενώ δεν έχει υιοθετήσει τα Δυτικά πρότυπα ποιότητας κατασκευής και ανάπτυξης. Τέλος, μειονέκτημα θεωρείται η μη ύπαρξη επενδύσεων FDI (Foreign Direct Investment) στην αμυντική βιομηχανία, ενώ δεν υπάρχει μεγάλος ανταγωνισμός λόγω ύπαρξης μικρού αριθμού ιδιωτικών εταιρειών στην εγχώρια αγορά.

Αντίθετα στα υπέρ της χώρας είναι η παράδοση μιας μεγάλης υπερδύναμης, η οποία έχει αντίστοιχη παράδοση σε παραγωγή οπλικών συστημάτων υψηλής τεχνολογίας. Η χώρα διαθέτει πολλές εγχώριες εταιρείες έρευνας και ανάπτυξης, καθώς και κατασκευής, συντήρησης και επισκευής οπλικών συστημάτων. Τα ρωσικά προϊόντα θεωρούνται γενικά καλής ποιότητας, αν και δεν υπάρχει ικανοποιητική υποστήριξη. Γενικότερα παρατηρείται μία αύξηση του ποσοστού στην πώληση Α/Δ και αμυντικών προϊόντων κυρίως στις χώρες των BRICS, στις πρώην Σοβιετικές δημοκρατίες, αλλά και σε χώρες που υπήρξαν σύμμαχοι κατά το πρόσθετο παρελθόν της Σοβιετικής εποχής, αφού διατηρεί καλές σχέσεις με αυτές. Στα υπέρ της οικονομίας του προγράμματος είναι ότι, αντίθετα με τις ΗΠΑ, η Ρωσία επί του παρόντος δεν δαπανά αντίστοιχα μεγάλα ποσά για αποστολές και στρατιωτικές επιχειρήσεις για γεωπολιτικούς λόγους. Η πρόσφατη κρίση στη Συρία, δυστυχώς

επιβράδυνε τους ρυθμούς παραγωγής, αφού απαιτούνται αρκετά κονδύλια για να συνεχιστούν οι επιχειρήσεις του Ρωσικού ναυτικού και της αεροπορίας στην περιοχή.

Κυριότεροι όμως λόγοι μη εφαρμογής της σχεδιαζόμενης στρατηγικής είναι η αντίδραση των άλλων μεγάλων δυνάμεων. Με δεδομένο ότι οι γεωγραφικοί περιορισμοί εξακολουθούν να υφίστανται, σε υπερθετικό μάλιστα βαθμό, έναντι του πρόσφατου Σοβιετικού παρελθόντος, η χώρα οφείλει να βρει συμμάχους και να στηρίξει παλαιούς, όπως το καθεστώς Άσαντ, λόγω του κύρους που τις προσδίδει. Έτσι η σύσφιξη σχέσεων με τις χώρες των BRICS αποτελεί ένα βήμα προς την σωστή κατεύθυνση. Ένας Ρωσικός στόλος δε, ο οποίος φιλοδοξεί να έχει υπερπόντιες επιχειρησιακές δυνατότητες, απαιτείται να έχει πρόσβαση σε φίλια λιμάνια, κάτι που υπήρξε ανέκαθεν το στρατηγικό πρόβλημα της χώρας. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο που η χώρα έχει επενδύσει στις στρατηγικές συμμαχίες με τις χώρες των BRICS. Άλλωστε οι κοινές θέσεις σε διεθνές πολιτικό επίπεδο παρατηρούνται συχνά ανάμεσα στις χώρες αυτές. Παραδείγματα αποτελούν η στήριξη των ρωσικών θέσεων στο ζήτημα της Συρίας, ή ακόμα η στήριξη της Ρωσίας ενάντια στην πολιτική και οικονομική απομόνωση της από τον Δυτικό κόσμο, εξαιτίας της κρίσης στην Ουκρανία.

Αυτό κυρίως συμβαίνει γιατί οι πολιτικές τους ατζέντες δεν απέχουν από τις οικονομικές, παρότι δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη απειλή που ενδεχομένως να τους ένωνε, εκτός από αυτήν που ασαφώς χαρακτηρίζεται ως "Δυτική ηγεμονία", η οποία όμως όλο και πιο πολύ στερείται πραγματικής βαρύτητας, με την "ρεαλιστική" έννοια ότι ο κόσμος γίνεται όλο και περισσότερο πολυ-πολικός και εκφράσεις όπως - παγκόσμια κυριαρχία των ΗΠΑ- ηχούν περισσότερο ως προπαγάνδα για τον περισσότερο κόσμο.⁸⁷

Παρόλα αυτά το Ρωσικό ναυτικό με όποια μορφή και αν έχει στο άμεσο μέλλον θα κληθεί να επιχειρήσει σε περιοχές ενδιαφέροντος όπου είτε κυριαρχούν οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί της, είτε αναδύομενες δυνάμεις όπως η Ινδία και κυρίως η

⁸⁷ Οι χώρες των **BRICS** έχουν δείξει, κατά την διάρκεια της οικονομικής τους συνεργασίας τα τελευταία χρόνια, μια προσπάθεια προσέγγισης σε πολλούς τομείς. Όπως έχουν οι ίδιες αφήσει να εννοηθεί κατά καιρούς, παρακολουθώντας τις δηλώσεις των ηγετών τους, οι στόχοι και οι φιλοδοξίες τους είναι να κάμψουν την λεγόμενη "Δυτική ηγεμονία", εφευρίσκοντας τους αντίστοιχους μηχανισμούς και μη μένοντας απλά σε δηλώσεις χωρίς ουσία. Υπάρχει όμως η δυνατότητα αυτή η συνεργασία να αποδώσει και σε τομείς όπως η αμυντική βιομηχανία, όπου πέρα από τα οικονομικά, σημαίνοντα ρόλο έχουν και θέματα που άπτονται την ασφάλεια, το εμπόριο και κυρίως του διεθνούς κύρους της κάθε χώρας; <http://www.novinite.com> "Are the BRICS Putting Up a Defensive Wall"

Κίνα έχουν συμφέροντα οι ίδιες. Ειδικότερη μνεία πρέπει να γίνει για τους τελευταίους αν αναλογιστεί κανείς ότι για τους Αμερικάνους αναλυτές και στρατηγιστές η Κίνα αποτελεί τον μελλοντικό αστάθμητο παράγοντα ανατροπής της ισορροπίας ισχύος κυρίως στην περιοχή του Ειρηνικού. Το κινεζικό ναυτικό, ίσως με πιο γοργούς ρυθμούς από το ρώσικο οδηγείται σε επίπεδα Blue Water Navy. Οι πρόσφατες αμερικανικές εκδηλώσεις αντιδράσεις με την επίδειξη ισχύος του ναυτικού κοντά στα τεχνητά νησιά ανοιχτά της Κίνας, δείχνουν τις προθέσεις του αμερικανικού ναυτικού να μην περιορίσει ούτε κατ' ελάχιστον τα κεκτημένα του δικαιώματα που συνάγουν με την ναυτική του ισχύ. Η αντιμετώπιση του ρωσικού ναυτικού έρχεται για τους Αμερικάνους, την δεδομένη στιγμή, σε δεύτερη μοίρα, χωρίς απαραίτητως αυτό να υποβαθμίζει την προσπάθεια των Ρώσων.

Επίλογος

Από την δημιουργία του το Ρωσικό ναυτικό διακρινόταν για ένα πράγμα. Την φιλοδοξία του. Χωρίς να έχει φτάσει ποτέ σε επίπεδα ισχύος που να υπερτερεί έναντι όλων των υπόλοιπων ναυτικών, εν τούτοις πρωταγωνίστησε τους τελευταίους αιώνες σε αρκετές θάλασσες με την παρουσία του και μόνο. Από την φύση του σαν όπλο το ναυτικό δεν μπορεί να περιοριστεί, παρά μόνο από εγγενείς δυσκολίες. Παρόλα αυτά αναγκάστηκε να λειτουργήσει σχεδόν τον περισσότερο καιρό, υπό την σκιά των χερσαίων δυνάμεων της χώρας. Ο ρόλος που είχε αναλάβει στο μεγαλύτερο διάστημα ήταν αμυντικός και επικουρικός προς αυτόν του στρατού ξηράς για την προάσπιση των εδαφών της χώρας.

Το όραμα του δημιουργού του, Μέγα Πέτρου για μία χώρα με ισχυρό ναυτικό που θα κυριαρχεί στις θάλασσες, έχει ολοκληρωθεί κατά καιρούς μόνο εν μέρει. Στα χρόνια του αυτοκρατορικού ρωσικού ναυτικού η στρατηγική του άλλαξε από αμυντική σε επιθετική με ολέθρια στο τέλος αποτελέσματα λόγω κακής προετοιμασίας και έλλειψης σωστού πλάνου. Στην συνέχεια στα πρώτα χρόνια της Σοβιετικής ένωσης, από την εποχή του Στάλιν, κύριος στόχος ήταν η δημιουργία ενός Blue Water Navy το οποίο δεν ολοκληρώθηκε. Κατά την διάρκεια των δεκαετιών του 40, 50 και 60 η Σοβιετική ναυτική στρατηγική αντικατόπτριζε τις εμπειρίες του Μεγάλου Πατριωτικού πολέμου και το ναυτικό εξελίχθηκε σε πυρηνική δύναμη με κύριο στόχο την αποτροπή και άμυνα της χώρας. Μετά από περίοδο μακράς διαβούλευσης την δεκαετία του 70, η Σοβιετική ηγεσία αποφάσισε να υιοθετήσει τις

ιδέες του θεωρητικού εμπνευστή της σύγχρονης ναυτικής της στρατηγικής, ναύαρχου Γκορτσώφ και να υιοθετήσει μια πιο επιθετική πολιτική και ναυτική στρατηγική αντίστοιχα. Αντιδρώντας στην φαινομενική αδυναμία των ΗΠΑ η οποία προήλθε από τον πόλεμο του Βιετνάμ, οι Σοβιετικοί ένιωσαν ικανοί να αντιπαρατεθούν ως ίσοι στην θάλασσα με τους Αμερικάνους και άρχισαν την κατασκευή αεροπλανοφόρων, μεγάλων μονάδων επιφανείας και στρατηγικών Υ/Β. Το στρατηγικό πλάνο περιείχε την αποκοπή των θαλάσσιων οδών επικοινωνίας του αντιπάλου, την απομόνωση των εχθρικών βάσεων και τέλος την πρόκληση την ναυτικής ισχύος των ΗΠΑ, στις ανοιχτές θάλασσες. Η διάλυση της Σοβιετικής ένωσης έφερε μαζί της και την διάλυση του ανολοκλήρωτου στρατηγικού πλάνου σε λιγότερο από δύο δεκαετίες από την εφαρμογή του. Η μακρά και δύσκολη περίοδος ανασυγκρότησης, δεν φάνηκε να εμποδίζει την σύγχρονη γενιά ηγετών από το να οραματίζονται την συνέχεια του οράματος του Γκορτσώφ.

Η ναυτική στρατηγική τόσο στα χρόνια του αυτοκρατορικού ναυτικού, όσο και στα μετέπειτα Σοβιετικά χρόνια μετεξελίχθηκε πολλές φορές και συμπεριέλαβε διάφορες καταστάσεις, όπως της προστασίας των χερσαίων φίλιων δυνάμεων, την πυρηνική αποτροπή, την καταστροφή των εχθρικών δυνάμεων (βάσεων ή ναυτικών μονάδων ακόμα και χερσαίων στόχων), τον ναυτικό αποκλεισμό, την ευέλικτη ανταπόδοση, την προβολή ισχύος κ.α. Η ιστορία απέδειξε ότι το ναυτικό λειτούργησε σύμφωνα με την οποιαδήποτε σχεδιασμένη για αυτό στρατηγική και έφερε σε πέρας πολλές από τις αποστολές του, σχεδόν στο ακέραιο, στο πλαίσιο των δυνατοτήτων του. Το μέλλον της ρωσικής ναυτικής στρατηγικής είναι δύσκολο να προβλεφτεί με ακρίβεια. Το μόνο δεδομένο είναι ότι, μόνο μετά από μία υγιή, σώφρον και ολοκληρωμένη ναυτική στρατηγική, είναι δυνατόν να γίνει συμπαγές στην συνέχεια, το οποιοδήποτε ναυτικό πρόγραμμα εκσυγχρονισμού, να οριστεί ο στρατηγικός του ρόλος και να δημιουργηθούν οι αναγκαίες δυνάμεις, που θα το φέρουν εις πέρας. Δεδομένο είναι επίσης ότι η αυξανόμενη ναυτική ισχύς της Ρωσίας, θα αλλάξει εκ νέου τις ισορροπίες ναυτικής ισχύος παγκοσμίως στο μέλλον.

"Ένα καλό ναυτικό δεν είναι πρόκληση για Πόλεμο.

Είναι η σίγουρη εγγύηση για Ειρήνη."

Αρχιπλοίαρχος Τ. Ντιούι (1898)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. *Αλεξάνδρου Άρης*, 'Η εξέγερση της Κρονστάνδης', Πανοπτικόν, Αθήνα, 2015.
2. *Aldis C. Anne, McDermott N. Roger*, 'Russian Military Reform :1992-2002'', Conflict studies Research Centre, UK Defense Academy, Routledge, London, 2003.
3. *Balfour Rosa*, " Will Crimea herald a new post-cold war era world? ", Brussels, European Policy Center, 2014.
4. *Barany Zoltan*, 'Democratic Breakdown and the meltdown of the Russian Military'', Princeton University Press, New Jersey, 2007.
5. *Baumgart Winfried*, 'The Crimean War 1853–1856''. Arnold, London, 1999.
6. *Bratton Patrick, Till Geoffrey*, 'Sea Power and the Asia-Pacific: The Triumph of Neptune'', Routledge, NY, 2012.
7. *Dutton Peter*, " Twenty-First Century Sea power: Cooperation and Conflict at Sea'', Routledge, London, 2013.
8. *Elleman A. Bruce& Paine S.C.M*, 'Naval Power and Expeditionary Warfare: Peripheral campaigns and new theatres of naval warfare'', Routledge, NY, 2011.
9. *Geralis Georgios*, 'Τα 100 Γεγονότα που Άλλαξαν τον Κόσμο, Από την Προϊστορία στην Διαστημική εποχή.' Τόμος Γ', ΦΥΤΡΑΚΗΣ ΤΥΠΟΣ ΑΕ, 1975.
10. *Gorenburg Dmitry*, 'Russia's State Armaments Program 2020, is the third time the charm for Military Modernization'', Ponars, Eurasia Policy Memo No. 125, 2010.
11. *Gulland Robin Milner*, 'The Russians'', Blackwell, Malden, 1997.
12. *Gunar Asselius*, ' The Rise and Fall of the Soviet Navy in the Baltic 1921-1941'', Frank Cass, New York, 2003.
13. *Hattendorf B. John*, 'Naval Policy and Strategy in the Mediterranean: Past, Present and Future. ', Taylor & Francis e-Library, London, 2006.
14. *Hedenskog Jakob, Konnander Vilhem, Nygren Bertil, Oldberg Ingmar, Pursianinen Christer*, 'Russia as Great Power: Dimensions of security under Putin'', Routledge, NY, 2005.
15. *Joiner Sue*, 'Time Life , History of the World'', Τόμος 18, Καπόπουλος, Αθήνα, 1993.
16. *Isakova Irina*, 'running Governance in the 21 Century'', Frank Cass, New York, 2005.
17. *Keegan John*, 'The First World War'', Vintage Books, New York, 2000.
18. *Klein Margaret*
19. *Kraska James*, 'Maritime Power and the Law of the Sea, Expeditionary Operations in World Politics'', Oxford University Press, New York, 2011.
20. *Lack Clem*, 'RUSSIAN AMBITIONS IN THE PACIFIC Australian War Scares of the Nineteenth Century'', CLEM LACK, Vice-President, B.A., Dip.Jour., F.R.Hist.S.Q.J, Delivered to a meeting of the Society on 22 February 1968.
21. *Lambert Andrew*, 'The Crimean War: British Grand Strategy Against Russia, 1853–56'', Ashgate. London, 2011.
22. *Larsen, H.B.L.*, 'Great Power Politics and the Ukrainian Crisis :NATO, EU and Russia after 2014'', Report 2014:18, Copenhagen: DIIS, Danish Institute for International Studies, 2014.
23. *Le Donne John P.* ' The Grand Strategy of the Russian Empire 1650-1831''Oxford Univercity Press, New York. 2004.
24. *Mackinder H.J.*, 'Democratic Ideals and Reality. A study in the Politics of Reconstruction'', Constable & Company, London, 1919.
25. *MccGwire Michael*, 'Military Objectives in Soviet Foreign Policy'', Brookings Institution Pr., Washington D.C., 1987.
26. *Mearsheimer J.J.*, "The Tragedy of Great Power Politics'', W.W Norton & Company Ltd, NY, 2001.
27. *Menon Raja*, 'Maritime strategy and continental wars'', Frank Cass, London 1998.

28. **Pallin Carolina**, '*Russian Military Reform, a failed exercise in defence decision making*', Routledge, New York, 2009.
29. **Papastratigakis Nicholas**, '*Russian Imperialism and naval Power: Military Strategy and the Built up to the Russo Japanese War*', I.B. Tauris, NY, 2011.
30. **Pearce Robert**, '*The Results of the Crimean War.*', History Review, 70, 2011.
31. **Petrone Karen**, '*Military History in the Early Soviet Union and the Lessons of WW I*', University of Kentucky, 2008.
32. **Pfister Andrew**, '*Wake up call, Soviet Naval Policy and the Cuban Missile crisis*' Ohio State University, Ohio, 2005
33. **Redel W.Carl**, '*Transformation in Russian and Soviet Military History*', US Airforce Academy, Washington DC, 1986.
34. **Regan Geoffrey**, '*Μάχες που άλλαξαν την Ιστορία: 50 Αποφασιστικές Μάχες Σε 2500 Χρόνια Πολέμων*', Κασταλία, Αθήνα, 2007.
35. **Rose A Lisle**, '*Power at Sea, The age of Navalism: 1890-1918*', University of Missouri, 2007.
36. **Rohwer Jurgen & Monakov Mikhail S.**, '*Stalin's Ocean Going Fleet Soviet Naval Strategy and shipbuilding programmes, 1935-1953*', Frank Cass, London, 2001.
37. **Sondhaus Lawrence**, '*Naval Warfare, 1815-1914.*', Routledge, New York, 2000.
38. **Stone R. David**, '*A Military History of Russia: From Ivan the terrible to the War in Chechnya*', PRAEGER SECURITY INTERNATIONAL, London, 2006.
39. **Trenin Dmitri**, '*The Ukraine Crisis and the Resumption of Great Power Rivalry*', Moscow, Carnegie Moscow Center, 2014.
40. **Tucker Spencer C.** '*A Global Chronology of Conflict.*', ABC-CLIO Greenwood press, Santa Barbara, California 2009.
41. **Vysokov Mikhail**, '*A Brief History of Sakhalin and the Kurils*', The Sakhalin Book Publishing House & LIK, Ltd. 1996.

ΔΙΑΔΥΚΤΙΟ

42. **<https://russiamil.wordpress.com>** Gorenburg Dmitry, '*Russian navy shifts strategic focus with China in mind*'
43. **<https://web.archive.org>**, US Department of State '*Purchase of Alaska*'
44. **<https://en.wikipedia.org>** '*Russian navy, soviet navy, Northern fleet, Pacific fleet*'
45. **<http://merelinc.com/understanding-soviet-naval-developments/soviet-naval-policy>**
46. **http://www.airpower.maxwell.af.mil/air_chronicles/aureview/1981/sep-oct/chipman.htm**, Imperial Russian Navy
47. **<http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/mf-czar.htm>**
The Rise of the Soviet Navy
48. **<http://rusnavy.com/science/>**
49. **http://news247.gr/eidiseis/kosmos/Παραλίγο_θερμό_επεισόδιο_Ρωσίας_-_ΗΠΑ_στη_Μαύρη_Θάλασσα**
50. **http://www.huffingtonpost.gr/Πέντε_τεχνολογικές_καινοτομίες_από_το_ρωσικό_πολεμικό_ναυτικό/_Κώστας_Μαυραγάνης**
51. **<http://www.worldpoliticsreview.com/articles/7902/over-the-horizon-the-russian-navys-strategic-limitations>**
52. **<http://www.history.navy.mil/research/publications/colloquium-on-contemporary-history/conflict-and-cooperation/soviet-naval-strategy>**
53. **<http://www.neva.ru/EXPO96/book>** /The history of the Russian navy/
54. **<http://www.novinite.com>** " Are the BRICS Putting Up a Defensive Wall"